

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

**ΘΕΜΑ: Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

**CONSTITUTIONAL THOUGHTS CONCERNING
THE NEW FORMS OF COMMUNICATION.**

ΌΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΚΑΠΕΛΙΟΥ ΜΕΛΙΝΑ

ΌΝΟΜΑΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ: κ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
κ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ

ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΤΕΤΑΡΤΟ(Δ')

A.M.:1340200300162

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ:2004-2005

ΤΗΛ. 6944332379

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Το θέμα της εργασίας μου είναι «Η συνταγματική προβληματική των νέων μορφών επικοινωνίας». Η ιλιγγιώδης ταχύτητα με την οποία εξελίσσεται η τεχνολογία και η εμφάνιση στην αγορά νέων δημιουργημάτων, που υπόσχονται βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, αλλά που εγκλείουν ταυτόχρονα πληθώρα κινδύνων για την πνευματική και κοινωνική υπόσταση του ανθρώπου, καθιστούν επιτακτική την ενεργοποίηση της νομικής σκέψης και την σωστή ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων και των νόμων, με δεδομένο ότι η νομοπαραγωγική διαδικασία δεν μπορεί να ακολουθήσει τους ρυθμούς της τεχνολογικής εξέλιξης. Η εργασία αυτή ξεκινά με μια συνοπτική παρουσίαση των συνταγματικών εκείνων διατάξεων που συνδέονται άμεσα με τα νέα μέσα επικοινωνίας, δηλαδή με εκείνα που δικαιολογούν το χαρακτηρισμό της εποχής μας ως εποχής της αέναης και αστείρευτης πληροφόρησης. Δίνεται κυρίως έμφαση στα άρθρα 5 Α και 9 Α, δυο διατάξεις που εισήχθησαν με την αναθεώρηση του 2001 και των οποίων η εισαγωγή υπαγορεύθηκε από τη σύγχρονη δομή του κόσμου της πληροφορίας. Στη συνέχεια εξετάζεται αναλυτικά ο χώρος του διαδικτύου, ένας «θεσμός» δηλαδή που κυριαρχεί σε κάθε έκφανση ζωής, από την επαγγελματική μέχρι και την πιο προσωπική. Επιχειρείται μια προσαρμογή των συνταγματικών διατάξεων μέσα στον ιδιόμορφο αυτό κόσμο και μια συνοπτική παρουσίαση του ισχύοντος για αυτόν νομοθετικού πλαισίου. Έπεται η ενασχόληση με την καλωδιακή τηλεόραση, που από πολλούς χαρακτηρίζεται ως η οντολογική αφετηρία όλων των μέσων τηλεματικής. Εξετάζεται κατά πόσο μπορεί να ισχύσει και σε αυτή το συνταγματικό πλαίσιο που περιβάλλει την παραδοσιακή –ερτζιανή τηλεόραση. Ως τελευταία μορφή επικοινωνίας εξετάζεται η κρυφή κάμερα, γύρω από την οποία υπάρχει αρκετή νομολογία και η συνταγματικότητα της χρήσης της οποίας έχει απασχολήσει πρόσφατα την επικαιρότητα με τις αποκαλύψεις στο χώρο της Δικαιοσύνης και της Εκκλησίας, αλλά και με την τοποθέτηση κυκλωμάτων παρακολούθησης σε ανοικτούς στο ευρύ κοινό χώρους λόγω της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΑΜΕΣΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.	6
1.ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ.....	6
2.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ	8
3.ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	10
4. Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ	14
5.ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ.	16
6. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	21
7.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.....	23
8.ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.....	25
B. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	28
1.Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....	28
2.ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.....	30
3.ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....	32
4.ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ.....	36
5.ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	37
.....	.....
5.2.Το απόρρητο της επικοινωνίας.....	38
5.3.Η ελευθερία της έκφρασης.....	39
5.4.Το δικαίωμα στην πληροφόρηση.....	40
5.5.Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	41
5.6.ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....	43
.....	.....
5.7. ΚΥΒΕΡΝΟΕΓΚΛΗΜΑ	46
5.8.ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	46
5.9. ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΡΟΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	48

6.ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ SPAM ΩΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΝΗΤΙΚΗΣ ΕΚΦΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.....	49
Γ. ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	52
1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.....	52
2.ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.....	52
3.ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ.....	53
4.Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.....	55
5.ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΑΙ Η ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΑΠΟ ΔΙΕΘΝΗ ΚΕΙΜΕΝΑ, ΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΞΕΝΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ;.....	56
6.ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....	58
6.1.ΕΝΤΑΣΣΕΤΑΙ Η ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 15 του Σ;.....	58
6.2.ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΑΡΘΡΟ 19 ΤΟΥ Σ.....	60
6.3.Η ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΛΗΨΗ.....	61
6.4.ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΛΗΨΗΣ.....	62
6.5.Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ.....	64
7.ΓΙΑΤΙ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ;.....	65
Δ. ΚΡΥΦΗ ΚΑΜΕΡΑ	66
1.Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	66
2.ΣΧΕΣΗ ΚΡΥΦΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ ΜΕ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	67
3.ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΠΟΥ ΘΕΤΕΙ Η ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΡΥΦΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ;.....	68
4.Ο ΝΟΜΟΣ 2472/1997 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	69
5.ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΜΕΤΡΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΜΕ ΚΑΜΕΡΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΟΚ(π.δ. 287/2001).....	70

6.Αποφάσεις αρ.40, 41/2003 ΑΠΔ σχετικά με την «εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης σε χώρους συγκέντρωσης ή διέλευσης κοινού».	71
Ε.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	73
1.ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	73
1.1.ΠΙΝΑΚΑΣ	73
1.2.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	74
2.ΞΕΝΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	79
2.1ΠΙΝΑΚΑΣ	79
2.2.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	80
ΣΤ. ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΛΗΜΜΑΤΑ	88
Ζ.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	89
Η. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	92
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	94

Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΑΜΕΣΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

1.ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ

Ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους. Άνθρωπος και ανθρώπινη αξία είναι όροι συνώνυμοι. Η ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους ταυτίζεται με τον άνθρωπο. Κάθε άνθρωπος, κάθε ανθρώπινη ύπαρξη είναι φορέας ανθρώπινης αξίας. Ο προσδιορισμός της απαιτεί την ταυτόχρονη άνοδο και κάθοδο από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο και αντίστροφα. Ο συλλογισμός αυτός παίρνει την εξής μορφή: Κάθε άνθρωπος έχει ανθρώπινη αξία. Επομένως ο συγκεκριμένος άνθρωπος έχει ανθρώπινη αξία.

Η ανθρώπινη φύση είναι τρισδιάστατη, σωματική, πνευματική και κοινωνική. Επομένως τρισδιάστατη είναι και η ανθρώπινη αξία. Είναι κατά πρώτο το δισυπόστατο της ανθρώπινης φύσης, που οδηγεί σε μια συνολική θεώρηση της ανθρώπινης αξίας. Αλλά το ίδιο σημαντική είναι η διαπίστωση της κοινωνικής υπόστασης του ανθρώπου. Καθόσον ο άνθρωπος ζει και υπάρχει στην κοινωνία. Όσον αφορά την πνευματική υπόσταση του ανθρώπου είναι κυρίως η λογική, η σκέψη, που διακρίνει το ανθρώπινο γένος από άλλες οντότητες, αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο της ανθρώπινης φύσης και ταυτόχρονα συνταγματικό αγαθό, προστατευόμενο στο πλαίσιο της ανθρώπινης αξίας.⁽¹⁾

Η ανθρώπινη αξία αποτελεί την πηγή, το μητρικό δικαίωμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τους γενικούς συνταγματικούς προσδιορισμούς της ανθρώπινης αξίας αποτελούν η ελευθερία και η ισότητα και τις συνταγματικές εξειδικεύσεις της τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ανθρώπινη αξία κατά το Σύνταγμα έχει κάθε άνθρωπος, γι' αυτό δικαιούται να απολαμβάνει και ελευθερία και ισότητα.

Η ανθρώπινη αξία είναι ο σκοπός και η καταστατική αρχή του δικαίου. Από την αρχή αυτή αναπτύσσονται όλοι οι κανόνες δικαίου. Νομική διάταξη που βρίσκεται σε αντίθεση προς την αρχή

της ανθρώπινης αξίας δεν έχει θέση στο δικαίικο σύστημα του κοινωνικού ανθρωπισμού. ⁽²⁾ Έτσι η ανθρώπινη αξία ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης προσδιορίζει την ιδέα του δικαίου, την ιδέα της δικαιοσύνης. Δίκαιο με την ουσιαστική έννοια 'του όρου είναι ό,τι δεν προσβάλλει όπως επίσης και ό,τι προάγει την ανθρώπινη αξία. Αντίθετα ό,τι παραβιάζει την ανθρώπινη αξία είναι «άδικο».

Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας αποτελεί την καταστατική αρχή της νέας, με το Σύνταγμα 1975/86/01 ελληνικής έννομης τάξης. Ήδη στο πρώτο άρθρο του Συντάγματος που καθορίζει τη μορφή του πολιτεύματος, ο συντακτικός νομοθέτης περιέλαβε διάταξη κατά την οποία : «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας.» Όλοι οι κανόνες δικαίου εξειδικεύουν και «υπηρετούν» την ανθρώπινη αξία. Επομένως κάθε κανόνας δικαίου πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας προκύπτει σαφώς από τη διάταξη του άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος, όπως επίσης και από άλλες συνταγματικές διατάξεις όπως εκείνες των άρθρων 4 παρ.1 και2, 5 παρ.1 και2, 7 παρ.2, 25 παρ.1-4, 106 παρ.2, καθώς και από τις περισσότερες διατάξεις που αναφέρονται στα θεμελιώδη δικαιώματα. Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας συνδέεται άρρηκτα με δυο θεμελιώδεις συνταγματικές υποχρεώσεις. Την υποχρέωση των ατόμων να σέβονται και την υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία.

(1).ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ- ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ,ΑΘΗΝΑ 2005,σ.4-5

(2)Ο κοινωνικός ανθρωπισμός ξεκινά από μια ακλόνητη πίστη προς το τελειότερο δημιούργημα, τον άνθρωπο. Στο σύστημα του κοινωνικού ανθρωπισμού αυτοσκοπός είναι μόνο ο άνθρωπος. Το αξίωμα "Der Mensch muss immer zweck an sich selbst bleiben"είναι το αξίωμα με καθολική δύναμη και γενική εφαρμογή.

Η ανθρώπινη αξία εξειδικεύεται με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Εφόσον η ανθρώπινη αξία είναι απαραβίαστη, απαραβίαστα είναι και τα συνταγματικά δικαιώματα που την εξειδικεύουν. Το Σύνταγμα στο άρθρο 2 παρ.1 καθιερώνει αντικειμενική συνταγματική αρχή(αντικειμενικό δίκαιο) από την οποία απορρέουν ατομικά δικαιώματα(υποκειμενικό δίκαιο). Η διάταξη καθιερώνει αυτοτελές δικαίωμα και μάλιστα το ανώτατο μητρικό δικαίωμα. Φορείς του δικαιώματος είναι μόνο φυσικά πρόσωπα. Το δικαίωμα του άρθρου 2 παρ.1 εφαρμόζεται όχι μόνο στις σχέσεις κράτους-πολιτών, αλλά και στις διαπροσωπικές σχέσεις.⁽³⁾

2.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Η γενικότερη ελευθερία των ιδεών αναλύεται σε τρεις μερικότερες ελευθερίες: την ελευθερία της σκέψης, την ελευθερία της συνείδησης και την ελευθερία της έκφρασης. Η γνώμη προστατεύεται ανεξάρτητα από τα μέσα και τον τρόπο έκφρασής της. Το Σύνταγμα ρητά ορίζει ότι προστατεύεται η γραπτή και η προφορική έκφραση της γνώμης. Προφορική, η οποία χαρακτηρίζεται συνήθως και ως ελευθερία του λόγου είναι η με ήχους εκφραζόμενη γνώμη. Εδώ ανήκει κυρίως η ομιλία είτε ζωντανή είτε ηχογραφημένη είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο αποτυπωμένη αλλά και ο μουσικός ήχος. Ελευθερία έκφρασης σημαίνει ελευθερία επιλογής του τρόπου έκφρασης, στην οποία ανήκει η επιλογή γλώσσας. Ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει την ελευθερία έκφρασης ως θετική ελευθερία υπό την έννοια της με οποιοδήποτε τρόπο εξωτερίκευσης της συνείδησης. Παράλληλα προστατεύεται και η αρνητική ελευθερία έκφρασης. Ο φορέας του δικαιώματος δεν είναι υποχρεωμένος να εξωτερικεύσει τα πιστεύω του, αλλά δικαιούται να απέχει από οποιαδήποτε έκφραση, δηλαδή να αποσιωπήσει.⁽⁴⁾

(3) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2005, σ.15

(4) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2005, σ.91

Σύμφωνα με τη συνταγματική διατύπωση⁽⁵⁾ φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, έλληνες αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Φορείς του δικαιώματος είναι επίσης και τα νομικά πρόσωπα. Για ορισμένα μάλιστα από αυτά (πολιτικά κόμματα και συνδικαλιστικές οργανώσεις) η συνταγματική αυτή προστασία έχει ιδιαίτερη βαρύτητα. Το άρθρο 14 παρ.1 παρέχει απόλυτη προστασία της ελευθερίας της γνώμης. Η ελευθερία αυτή προστατεύεται τόσο από την κρατική όσο και από την ιδιωτική εξουσία (αμυντικό περιεχόμενο). Ως προστατευτικό δικαίωμα η ελευθερία των ιδεών στρέφεται προς το κράτος για τη λήψη όλων απαραίτητων μέτρων για την προστασία από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Η ελευθερία έκφρασης όπως κάθε συνταγματικό δικαίωμα οριοθετείται. Οι γενικές οριοθετήσεις θέτουν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ασκείται το συνταγματικό δικαίωμα. Ο καθένας έχει δικαίωμα να εκφράζει τους στοχασμούς του, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. Η ελευθερία έκφρασης δεν παρέχει στο φορέα του δικαιώματος δυνατότητα προσβολής των χρηστών ηθών ή προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων.⁽⁶⁾ Δεν επιτρέπεται επίσης η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης. Από τις γενικές αυτές ρήτρες προκύπτουν δεσμεύσεις, που δε συνιστούν περιορισμούς του περιεχομένου της ελευθερίας έκφρασης αλλά οιονεί περιορισμούς. Πρόκειται δηλαδή για μορφές έκφρασης αποδοκιμαζόμενες, που βρίσκονται πέρα από το προστατευόμενο συνταγματικό όριο του δικαιώματος, στις οποίες ανήκουν, η προσβολή της τιμής, η εξύβριση, η συκοφαντία, η δυσφήμιση.⁽⁷⁾ Η ελευθερία έκφρασης δεν παρέχει δυνατότητα εξύβρισης ή δυσφήμισης, καθόσον οριοθετείται από τα δικαιώματα των άλλων (δικαίωμα προσωπικότητας άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος) ενδεχομένως κατά περίπτωση και από τα χρηστά ήθη αλλά και από τις διατάξεις των σύμφωνων με το Σύνταγμα νόμων που απαγορεύουν την εξύβριση.

(5) Άρθρο 14 παρ.1 του Σ: «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους»

(6) Η εφαρμογή των χρηστών ηθών και των δικαιωμάτων των άλλων προκύπτει όχι μόνο από την εφαρμογή του άρθρου 5 παρ 1, αλλά και από την επιταγή της τήρησης των νόμων, του άρθρου 14 παρ.1

(7) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2005, σ.91-92

Ο κατά τον Ποινικό Κώδικα κολασμός των εγκλημάτων κατά της τιμής (άρθρο 361 επ.) θέτει απλούς περιορισμούς που τελούν σε αιτιώδη συνάφεια με τα δικαιώματα των άλλων, είναι δηλαδή απόλυτα αναγκαίοι προκειμένου να διαφυλάσσεται και η άσκηση των δικαιωμάτων των άλλων και η ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Επίσης η ελευθερία έκφρασης οριοθετούμενη από τα δικαιώματα των άλλων και συγκεκριμένα από το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, δεν παρέχει εξουσία γνωστοποίησης πληροφοριών που ανάγονται στην ιδιωτική ζωή άλλων προσώπων. Η γενική επιφύλαξη νόμου εμπεριέχεται στη διάταξη του άρθρου 14 παρ.1 ως ειδικά προβλεπόμενη οριοθέτηση, αν και θα ίσχυε και χωρίς την ειδική αυτή αναφορά, μέσω του άρθρου 5 παρ.1. Η επιταγή τήρησης των νόμων του κράτους του άρθρου 14 παρ.1 συμπίπτει κατά περιεχόμενο με την απαγόρευση παραβίασης του Συντάγματος κατά το άρθρο 5 παρ.1.

Η ελευθερία της γνώμης, όπως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα υφίσταται θεσμική προσαρμογή ασκούμενη στο πλαίσιο μερικότερων θεσμών και έννομων σχέσεων, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Ο νομοθέτης μπορεί όμως απλά και μόνο να επαναλάβει τους περιορισμούς σε επίπεδο ειδικών σχέσεων, όπως οι περιορισμοί αυτοί προκύπτουν από το ίδιο το Σύνταγμα, κατά συνδυασμένη εφαρμογή των διατάξεων του, στις περιπτώσεις της θεσμικής εφαρμογής.⁽⁸⁾

3.ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Επικοινωνία είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα με την οποία ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή, σε συνεννόηση με άλλους ανθρώπους. Η επικοινωνία αποτελεί ανθρώπινη δραστηριότητα προστατευόμενη από το Σ. Η επαφή με άλλους ανθρώπους αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα και βασική ανάγκη του ανθρώπου προερχόμενη από την ιδιότητα του ως κοινωνικού όντος. Δεν αποτελεί επικοινωνία με την ενδιαφέρουσα εδώ έννοια η επαφή του ανθρώπου με τα ζώα ή με πράγματα ή η επικοινωνία με το «θείο». Η επικοινωνία του ανθρώπου με τους άλλους ανθρώπους διακρίνεται σε κρυφή ή κλειστή και σε φανερή ή ανοικτή. Κριτήριο της διάκρισης είναι η γνώση του περιεχομένου της επικοινωνίας από τρίτους,

(8) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2005, σ.94

δηλαδή σε άλλους από εκείνους με τους οποίους επικοινωνούν. και όχι το γεγονός της επικοινωνίας δύο ή περισσότερων ατόμων. Η επικοινωνία διακρίνεται επίσης σε άμεση ή προσωπική και σε έμμεση επικοινωνία ή ανταπόκριση. Άμεση είναι η επικοινωνία μεταξύ *corpore* παρόντων, δηλαδή υπάρχει άμεση προσωπική επαφή των επικοινωνούντων και δε μεσολαβεί κανένα μεταξύ τους μέσο. Στην έμμεση επικοινωνία αντίθετα τα επικοινωνούντα μέρη δεν είναι σωματικά παρόντα, αλλά σε ικανή απόσταση και συνεπώς χρησιμοποιούνται διάφορα επικοινωνιακά μέσα, όπως η αλληλογραφία, το τηλέφωνο, το τηλεγράφημα, το φαξ κ.α. Η εξέλιξη της τεχνολογίας οδήγησε στην ενίσχυση της έμμεσης επικοινωνίας.⁽⁹⁾

Το κατά παράδοση προστατευτικό περιεχόμενο του άρθρου 19⁽¹⁰⁾ αναφέρεται στην έμμεση επικοινωνία, η οποία ξεκίνησε με τη μορφή των επιστολών και πραγματοποιείται σήμερα και με πολλούς άλλους τρόπους. Όμως από το αντικειμενικό νόημα και τη λεκτική διατύπωση της διάταξης 19 του Σ προκύπτει ότι θεμελιώνεται ένα ευρύτερο δικαίωμα επικοινωνίας και όχι μόνο το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει όχι μόνο την έμμεση, αλλά και την άμεση προσωπική επικοινωνία. Η επικοινωνία αποτελεί άλλωστε ειδικότερη μορφή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Το Σ κατοχυρώνει την ελευθερία της επικοινωνίας ως αντικειμενική αρχή. Το Σ κατοχυρώνει την ελευθερία της επικοινωνίας ως αρνητική και ως θετική ελευθερία και ως ελευθερία επιλογής του επικοινωνιακού μέσου. Καθένας είναι ελεύθερος να επικοινωνεί ή να μην επικοινωνεί. Κανείς δεν μπορεί να εμποδιστεί στην επικοινωνία του. Το Σ κατοχυρώνει τόσο την άμεση όσο και την έμμεση επικοινωνία, τόσο την κλειστή όσο και την ανοικτή επικοινωνία. Στέρξη επικοινωνίας αόριστα ή με συγκεκριμένα άτομα δεν είναι δυνατή. Τα επικοινωνούντα μέρη είναι ελεύθερα να επιλέγουν τον τόπο, το χρόνο και τον τρόπο της επικοινωνίας τους. Το Σ προστατεύει καταρχήν την εσωτερική πλευρά της επικοινωνίας, δηλαδή το περιεχόμενο της επικοινωνίας.

(9) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2005, σ.180-181

(10) Άρθρο 19 παρ.1 «Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.»

Το Σ ορίζει ότι το απόρρητο της επικοινωνίας είναι απαραβίαστο. Το απόρρητο κάμπτεται μόνο για τους περιοριστικά αναφερόμενους στο άρθρο 19 παρ.1 εδ.β λόγους (εθνική ασφάλεια και διακρίβωση σοβαρών εγκλημάτων) και υπό τις εγγυήσεις δικαστικής αρχής σύμφωνα με τις προϋποθέσεις για νόμιμη άρση του απορρήτου που θέτει ο νόμος 2225/1994 «Εθνική Επιτροπή Απορρήτου των Επικοινωνιών».

Στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας-αλληλογραφίας ανήκουν το ονοματεπώνυμο, η διεύθυνση, το επάγγελμα ή η ιδιότητα του αποστολέα, ο τόπος αποστολής, ο χρόνος αποστολής, ο χρόνος παράδοσης, το ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, επάγγελμα, ιδιότητα του παραλήπτη. Αμφισβητείται αν τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας υπάγονται στη συνταγματικά προστατευόμενη σφαίρα του απορρήτου. Ορθότερη στο ζήτημα αυτό κρίνεται η θέση κατά την οποία τα εξωτερικά στοιχεία εμπίπτουν στο περιεχόμενο του άρθρου 19 παρ.1 εδ.α, δεν είναι όμως απαραίτητη η τήρηση της προβλεπόμενης ειδικής διαδικασίας άρσης του εσωτερικού απορρήτου, αλλά αρκεί παραγγελία δικαστικής αρχής. Σύμφωνα πάντως με τη νομολογία του ΕΔΔΑ τα εξωτερικά στοιχεία υπάγονται στο απόρρητο.⁽¹¹⁾ Η νομολογία του ΕΔΔΑ δέχεται ότι η καταγραφή και γνωστοποίηση στις αστυνομικές αρχές όλων των αριθμών, που καλεί συγκεκριμένη τηλεφωνική συσκευή, χωρίς τη συναίνεση του συνδρομητή, συνιστά επέμβαση στην «αλληλογραφία του τελευταίου κατά την έννοια του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.⁽¹²⁾ Το Σ απαγορεύει όχι μόνο την παραβίαση του απορρήτου, αλλά και τη συλλογή στοιχείων σχετικών με την επικοινωνία και την αλληλογραφία., όπως για παράδειγμα ο αριθμός των επιστολών που δέχεται ή ταχυδρομεί συγκεκριμένο άτομο, τα ονόματα των αποστολέων ή των παραληπτών ή την καταγραφή και συλλογή άλλων συναφών στοιχείων.

(11) ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ Α', ΑΝΤ.Ν.ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 2005, σ.351

(12) Άρθρο 8 ΕΣΔΑ: «1. Παν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον εις μιαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

Σχετικά με την κάμψη της αναφερόμενης στα εξωτερικά στοιχεία συνταγματικής προστασίας πρέπει να αναφερθούν τα ακόλουθα: Τα στοιχεία που συνθέτουν το εξωτερικό απόρρητο είναι φανερά. Είναι στοιχεία τα οποία μπορούν να διαπιστωθούν από οποιονδήποτε ταχυδρομικό υπάλληλο ή άλλο πρόσωπο, το οποίο μεσολαβεί στην αλυσίδα της επικοινωνιακής διαδικασίας π.χ. το θυρωρό. Ακριβώς γιατί είναι εμφανή τα εξωτερικά στοιχεία δεν ανάγονται στο κλασικό εσωτερικό απόρρητο. Παράλληλα τα δυο απόρρητα, εσωτερικό και εξωτερικό, δεν έχουν την ίδια ένταση, καθόσον το κλασικό απόρρητο αναγόμενο στο περιεχόμενο της επικοινωνίας έχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα. Συνεπώς η κάμψη του εξωτερικού απορρήτου είναι δυνατή όχι μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή διακρίβωσης σοβαρών εγκλημάτων αλλά και για άλλους λόγους που ορίζει ο νόμος.⁽¹³⁾

Με το άρθρο 19 του Σ προστατεύεται όχι μόνο ο απόρρητος χαρακτήρας του μηνύματος, αλλά κατά την κρατούσα άποψη και το ίδιο το μήνυμα. Το περιεχόμενο του μηνύματος είναι καταρχήν αδιάφορο. Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας αφορά οποιοδήποτε θέμα, προσωπικού ή επαγγελματικού χαρακτήρα, ανεξάρτητα από το αν το θέμα αυτό αφορά τους ίδιους τους επικοινωνούντες ή όχι.

Η σημασία του απορρήτου των επικοινωνιών και η ανάγκη διαφύλαξης του ενόψει της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας που πολλαπλασιάζει και τις πιθανότητες προσβολής του οδήγησε τον αναθεωρητικό νομοθέτη του έτους 2001 στην πρόβλεψη ανεξάρτητης διοικητικής αρχής με αντικείμενο την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών. Σε εκτέλεση της συνταγματικής ρύθμισης του άρθρου 19 παρ.2 εκδόθηκε ο νόμος 3115/2003, με τον οποίο θεσπίσθηκε η ανεξάρτητη διοικητική αρχή με την επωνυμία «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών».

Φορέας του δικαιώματος απόρρητης επικοινωνίας είναι κάθε φυσικό πρόσωπο, όχι μόνο έλληνες πολίτες, αλλά και αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Φορείς είναι επίσης νομικά πρόσωπα ιδιωτικού αλλά και δημοσίου δικαίου. Κατά το Σ η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας είναι απόλυτη. Επομένως προστατεύεται όχι μόνο έναντι του κράτους αλλά και της ιδιωτικής εξουσίας. Η σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη διηύρηνε τους τρόπους επικοινωνίας προσφέροντας έτσι περισσότερες ευκαιρίες στους ανθρώπους να επικοινωνούν μεταξύ τους.

(13) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ, 2005, σ. 184 επ.

Ταυτόχρονα όμως παρέχει τα μέσα για την παραβίαση του απορρήτου, το οποίο κινδυνεύει όχι μόνο από το κράτος, αλλά πολύ περισσότερο από τους ιδιώτες. Η παραβίαση του απορρήτου για λόγους προσωπικούς, επαγγελματικούς ή και εμπορικού ανταγωνισμού κ.α. ανήκει δυστυχώς στην καθημερινή πραγματικότητα. Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας έχει μεγάλη πρακτική σημασία για τους μερικότερους δικαιοκούς κλάδους όπως το εργατικό, το οικογενειακό δίκαιο κλπ.

4. Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η ιδιωτική ζωή εμφανίζει πράγματι ιδιαίτερες δυσκολίες προσδιορισμού. Με τον όρο ιδιωτική ζωή νοείται καταρχήν μια μερικότερη περιοχή της όλης ζωής. Στο άρθρο 9 παρ.1, όπως και στο άρθρο 5 παρ.1, ο όρος ζωή χρησιμοποιείται με την ευρεία έννοια. Προστατευόμενο αγαθό δεν είναι η ζωή ως βιολογικό αγαθό, αλλά η ζωή ως κοινωνικό αγαθό, δηλαδή ως μερικότερος χώρος, ως βιοτική περιοχή. Η ζωή ως ευρύτερο κοινωνικό αγαθό γίνεται αντιληπτή με δύο έννοιες, τυπική και ουσιαστική ή λειτουργική. Με την τυπική έννοια ο όρος ζωή έχει κυρίως «γεωγραφική διάσταση». Με την έννοια αυτή γίνεται λόγος για κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή, αλλά και για ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Δεν είναι ιδιωτική η πολιτική, ούτε η οικονομική ζωή αλλά ούτε και ολόκληρη η κοινωνική ζωή. Η ιδιωτική ζωή αποτελεί μέρος της γενικότερης κοινωνικής ζωής του ανθρώπου. Με τη λειτουργική έννοια του όρου ιδιωτική ζωή είναι το σύνολο των ενεργειών του ανθρώπου, που αναφέρονται στο άτομό του, όπως επίσης σε πρόσωπα του στενού περιβάλλοντος του ή θέματα της δικής του επιλογής. Η ιδιότητα των προσώπων προσδιορίζει τα όρια του ιδιωτικού βίου.⁽¹⁴⁾

Η ευρύτερη αυτή ιδιωτική ζωή του ανθρώπου διακρίνεται σε φανερή, μυστική και απόρρητη. Το Σ προστατεύει όχι μόνο τη μυστική αλλά και τη φανερή ιδιωτική ζωή. Άλλη είναι η προστασία της ιδιωτικής μυστικής και άλλη της η της ιδιωτικής φανεράς ζωής. Φανερή είναι η ιδιωτική ζωή που δεν αποκρύπτεται από τους άλλους.

(14) ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΑΘΗΝΑ, 2005, σ.150 επ.

Η φανερή ιδιωτική ζωή μπορεί να διεξάγεται δημόσια δεν είναι όμως δημόσια ζωή. Αντίθετα μυστική είναι η ιδιωτική ζωή, που διεξάγεται σε χώρους και με τρόπους, που επιδιώκουν την απόκρυψη από τους άλλους. Η μυστική ζωή δεν ταυτίζεται με την απόρρητη ζωή. Απόρρητη είναι η προστατευόμενη μυστική ζωή. Υπάρχει όμως και μυστική ζωή που δεν προστατεύεται. Ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει τη νόμιμη ιδιωτική ζωή. Προστατεύει δηλαδή εκείνη τη ζωή που συνιστά ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Η ιδιωτική ζωή περιλαμβάνει τις συνήθειες και τις ιδιαιτερότητες του ατόμου, γνώρισμα του χαρακτήρα του, προτιμήσεις και επιθυμίες του, αλλά και πληροφορίες για το παρελθόν του. Η προστασία της ατομικής ζωής συνδέεται με την προστασία της προσωπικότητας. Προστατεύεται η φυσική, πνευματική και κοινωνική του υπόσταση αλλά και το σύνολο των δραστηριοτήτων που ανάγονται στο άτομό του. Η ιδιωτική ζωή αναφέρεται επίσης στις σχέσεις του ατόμου με το οικογενειακό και φιλικό του περιβάλλον. Η σεξουαλική ζωή αποτελεί χαρακτηριστική και μερικότερη περιοχή της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου. Ως μερικότερη μορφή της ιδιωτικής ζωής προστατεύεται από το Σ.

Το Σ κατοχυρώνει το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Όπως ορίζει στο άρθρο 9 παρ.1 εδ. β, η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή είναι απαραβίαστη. Ο ορισμός αυτός του Σ είναι προφανώς κατά πολύ ευρύτερος της προστασίας του ασύλου της κατοικίας. Η συνταγματική κατοχύρωση της ιδιωτικής ζωής είναι διφυής. Η ιδιωτική ζωή προστατεύεται αντικειμενικά, ως μερικότερη βιοτική περιοχή και υποκειμενικά. Η ελευθερία στην ιδιωτική ζωή κατοχυρώνεται ως αντικειμενική αρχή και ως συνταγματικό δικαίωμα. Ως συνταγματικό δικαίωμα η ιδιωτική ζωή αποτελεί «μητρικό δικαίωμα» πολλών άλλων μερικότερων δικαιωμάτων και διατάξεων, που προστατεύουν μερικότερες εκφάνσεις της, όπως του ασύλου της κατοικίας, του γάμου, της οικογένειας, του απορρήτου των ανταποκρίσεων κ.α.

Η ελευθερία στην ιδιωτική ζωή περιλαμβάνει όχι μόνο την ελευθερία διαμόρφωσης του περιεχομένου της ιδιωτικής ζωής, αλλά και την ελευθερία διαμόρφωσης της προς τα έξω εμφάνισής της. Καθένας έχει δικαίωμα να αποφασίζει αν μια πτυχή της ζωής του θα είναι μυστική ή αντίθετα γνωστή στους άλλους. Είναι δηλαδή και ελευθερία αποκάλυψης ή μη αποκάλυψης του περιεχομένου της ιδιωτικής ζωής.

Το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο έχει καταρχήν αμυντική διάσταση. Η αμυντική ενέργεια του δικαιώματος στρέφεται κατά παντός, είναι δηλαδή *erga omnes*. Η απόλυτη ενέργεια του δικαιώματος

προκύπτει από το άρθρο 25 παρ.1 εδ.γ του Σ, αλλά και από την ίδια τη λεκτική διατύπωση της διάταξης. Ο προερχόμενος από την ιδιωτική εξουσία κίνδυνος παρακολούθησης και κατασκόπησης της ιδιωτικής ζωής των ανθρώπων είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερος από τον προερχόμενο από την κρατική εξουσία. Αυτό οφείλεται αφενός στη δημοκρατικοποίηση και τον έλεγχο του κράτους, αφετέρου στη διάδοση της σύγχρονης τεχνολογίας που παρέχει εύκολα πρόσφορα μέσα για την παρακολούθηση. Το κράτος πέρα από την υποχρέωσή του να απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια που προσβάλλει την ιδιωτική ζωή έχει και την υποχρέωση να φροντίζει για το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής, δηλαδή να προστατεύει την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή από απειλές τρίτων. Φορέας του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο.

Ιδιαίτερα έχει απασχολήσει το ζήτημα της μαγνητοσκόπησης ιδιωτικών στιγμών με τη τοποθέτηση κρυφής κάμερας. Τα πρόβλημα που ανακύπτει είναι αν το απαραβίαστο του άρθρου 9 Α επιβάλλει τη χρήση της βιντεοταινίας αυτής σε συμφωνία με τη ρύθμιση του άρθρου 19 παρ.3 ή αν αντίθετα επιβάλλεται η χρήση της μαγνητοταινίας ενόψει άλλων διατάξεων.

5.ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ.

Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας και των τηλεπικοινωνιακών δικτύων κατά την τελευταία εικοσαετία δεν κατέστησαν απλώς την πληροφορία αντικείμενο ιδιαίτερης οικονομικής και πολιτισμικής σημασίας, αλλά οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου μοντέλου οικονομίας και, ενδεχομένως, σε ένα νέο μοντέλο ανθρώπου.⁽¹⁵⁾

Στην «εποχή της πρόσβασης» ο ρόλος της ιδιοκτησίας μεταβάλλεται ριζικά, καθώς οι αγορές παραχωρούν τη θέση τους στα δίκτυα και η ιδιοκτησία αντικαθίσταται από την πρόσβαση. Η τεχνολογική σύγκλιση της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών

(15) ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Ι. , ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET. ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ, ΑΘΗΝΑ 2001, σ.3 επ.

ΓΕΡΟΝΤΑΣ Α., Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 2002, σ.35 επ.

και των μέσων μαζικής πληροφόρησης μετασχηματίζει τις κοινωνικές και προσωπικές πρακτικές, διοχετεύοντας τις επικοινωνιακές σχέσεις στα ηλεκτρονικά δίκτυα.⁽¹⁷⁾ Υπό αυτό το πρίσμα ο «νέος τύπος ανθρώπου» που δημιουργείται είναι πιθανό να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως κόμβο εμπεδωμένο σε δίκτυα κοινών συμφερόντων, για τον οποίο « η προσωπική ελευθερία έχει λίγο να κάνει με το δικαίωμα στην κατοχή και την ικανότητα να αποκλείει τους άλλους και περισσότερο με το δικαίωμα να συμπεριλαμβάνεται σε δίκτυα αμοιβαίων σχέσεων».⁽¹⁸⁾

Αναγνωρίζοντας τις νέες διαστάσεις και την ιδιαίτερη αξία που αποκτά η πληροφορία ως αυτοτελές αγαθό στην εποχή της πρόσβασης, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 πρόσθεσε στο συνταγματικό κείμενο το νέο άρθρο 5 Α,⁽¹⁹⁾ στο οποίο κατοχυρώνονται δύο νέα δικαιώματα: πρώτον, το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5 Α παρ.1 Σ) και, δεύτερον, το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 5 Α παρ.2 Σ). Τα νέα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 5 Α Σ αποσκοπούν ιδίως στην κανονιστική κάλυψη των νέων δυνατοτήτων και ευκαιριών ανάπτυξης της προσωπικότητας που προσφέρει η τεχνολογία των νέων ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας και υπό αυτή την έννοια υπήρξε νομοτεχνικά εύστοχο να ενταχθούν στην χωροταξία του συνταγματικού κειμένου μετά τις διατάξεις του άρθρου 5 Σ.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση κατά το άρθρο 5 Α παρ.1 Σ καλύπτει τις επιμέρους όψεις της παθητικής πλευράς της ελευθερίας της πληροφόρησης, δηλαδή το δικαίωμα αναζήτησης, συλλογής και λήψης πληροφοριών με ενδεχόμενο αλλά όχι αναγκαίο σκοπό την πληροφόρηση τρίτων.⁽²⁰⁾ Το νέο άρθρο 5 Α παρ. 1 Σ διασφαλίζει την ελεύθερη πρόσβαση σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης, ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή.

(17)RIFKIN J., Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ, ΑΘΗΝΑ 2001, σ.18επ.

(18)ΤΑΚΗΣ ΒΙΔΑΛΗΣ., ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, ΝοΒ 2002, σ.28 επ.

(19)Άρθρο 5 Α του Σ «1.Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

2.Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9 Α και 19.

(20)ΔΑΓΓΟΓΛΟΥ Π, ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.438

και, υπό αυτό το πρίσμα, το κανονιστικό του περιεχόμενο καλυπτόταν ήδη από τις γενικότερες διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 1 Σ.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση, ως ελευθερία λήψης πληροφοριών, συνδέεται επίσης με την ελευθερία της έκφρασης και του τύπου (άρθρο 14 παρ. 1 και 2 Σ), καθώς και με τη διασφάλιση της πολυφωνίας στην ενημέρωση (άρθρο 14 παρ.9 εδ. β' Σ). εξάλλου, αποτελεί «δικαίωμα-πλαίσιο» ως προς τα ειδικότερα δικαιώματα για παροχή πληροφοριών από τη Διοίκηση (άρθρο 10 παρ. 3 Σ) και για τη συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 5Α παρ. 2 Σ). Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν αποτελεί μόνον ατομικό δικαίωμα που έχει αμυντική διάσταση, δηλαδή επιτάσσει την αποχή της κρατικής εξουσίας και της ιδιωτικής εξουσίας από επεμβάσεις στον ιδιωτικό χώρο του προσώπου, αλλά λειτουργεί και ως πολιτικό δικαίωμα με ενεργητικό περιεχόμενο, δεδομένου ότι αποτελεί προϋπόθεση για το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στο έλεγχο της εξουσίας.⁽²¹⁾ Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν εντάσσεται λοιπόν μόνο στη σφαίρα των ατομικών δικαιωμάτων, αλλά ακριβώς επειδή συναρτάται με την πολιτική και εκλογική συμπεριφορά του πολίτη και τις αποφάσεις των κρατικών οργάνων, έχει αναδειχθεί σε σχετικά αυτόνομο υποσύστημα του συνολικού συστήματος εξουσίας στις σύγχρονες πλουραλιστικές δημοκρατίες.⁽²²⁾

Από το δικαίωμα στην πληροφόρηση δε συνάγεται μόνο η ελευθερία αναζήτησης και λήψης πληροφοριών, αλλά και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης. Θεμέλιο της πλουραλιστικής δημοκρατίας αποτελεί η κατοχύρωση της ελεύθερης έκφρασης και διακίνησης ιδεών, κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων, αξιών και συμφερόντων. Η διαμόρφωση μιας εύρωστης κοινωνίας πολιτών προϋποθέτει τη διεύρυνση του ρόλου της δημόσιας σφαίρας και τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένα πλαίσιο πληροφοριών όπου αναγνωρίζεται η πολλαπλότητα τόσο των επιλογών και των αντιλήψεων όσο και των μέσων έκφρασης ή προάσπισής τους. Από αυτή τη σκοπιά, το δικαίωμα στην πληροφόρηση αποκτά ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά την πρόσβαση του δημοσιογράφου στην πηγή της πληροφορίας, δεδομένου ότι αποτελεί προαπαιτούμενο για τη ενεργητική πληροφόρηση.⁽²³⁾

(21)ΚΙΚΗ Γ., ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ, ΑΘΗΝΑ 1998, σ.11επ.

(22)ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Χ., ΝΕΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ, ΑΘΗΝΑ-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2001,σ.12 επ.

(23)ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ Ξ., Ο ΝΕΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001,ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2002, σ.196-206

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση περιορίζεται κατά το άρθρο 5 Α εδ. β' Σ μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Οι έννοιες της εθνικής ασφάλειας και της καταπολέμησης του εγκλήματος πρέπει να ερμηνευθούν στενά, ενώ η προστασία δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων άπτεται κυρίως της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9 Σ) και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9 Α Σ).⁽²⁴⁾ Οι περιορισμοί αυτοί στο δικαίωμα της πληροφόρησης μπορούσαν να επιβληθούν, με συνταγματικώς ανεκτό κατ' αρχήν τρόπο, και υπό το προϊσχύον Σύνταγμα.⁽²⁵⁾

Αν οι νέες διατάξεις του άρθρου 5 Α παρ. 1 Σ λειτουργούν κατ' ουσία συγκεφαλαιωτικά ως προς την ενσωμάτωση σε μία ρητή συνταγματική επιταγή των επιμέρους όψεων του δικαιώματος πληροφόρησης, οι οποίες υπό το προϊσχύον Σύνταγμα συνάγονταν ερμηνευτικά από μια δέσμη διατάξεων και αρχών, η θέσπιση του άρθρου 5 Α παρ.2 Σ εισφέρει ένα κατά κυριολεξία νέο δικαίωμα, με κανονιστικές συνέπειες των οποίων η συναγωγή από γενικότερες διατάξεις θα απαιτούσε ασφαλώς σύνθετες και αβέβαιες ερμηνευτικές κατασκευές.

Το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας επιχειρεί να συνδέσει το δικαίωμα στην πληροφόρηση με τις λειτουργίες που επιτελεί η διαχείριση της πληροφορίας στην κοινωνία της πρόσβασης. Λαμβάνοντας υπόψη τις σημαντικές συνέπειες που επιφέρει ο αποκλεισμός από τη γνώση και τη δυνατότητα συμμετοχής στη διαχείριση της πληροφορίας τόσο για την άσκηση της οικονομικής ελευθερίας και της ελευθερίας της εργασίας όσο και ευρύτερα για τη συμμετοχή στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 υιοθέτησε το νέο δικαίωμα του άρθρου 5 Α παρ. 2 Σ ανταποκρινόμενος στην ανάγκη για υποστήριξη περισσότερων ατομικών ελευθεριών.

Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας δεν αποτελεί διάταξη προγραμματικού-διακηρυκτικού χαρακτήρα, αλλά κλασική περίπτωση «δικαιώματος συμμετοχής»-διασφαλιστική διάσταση .

(24).BENIZEΛΟΥ ΕΥ., ΤΟ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ.ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Η ΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣΤΟΥ2001,ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2002, σ.157

(25)ΔΑΓΓΤΟΓΛΟΥ Π., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.442 επ.

Ως δικαίωμα με διασφαλιστική διάσταση δεν υπάγεται μόνο στο νομικό καθεστώς του *status activus*, αλλά αναπτύσσει σύνθετη λειτουργία στην κατεύθυνση της θεμελίωσης της υποχρέωσης του κράτους να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την πραγματική διασφάλιση της άσκησης αυτού του δικαιώματος.

Τα δικαιώματα με διασφαλιστικό περιεχόμενο, δεν αφορούν πάντως αποκλειστικά κρατικές παροχές, αλλά άπτονται ευρύτερα της λήψης συγκεκριμένων μέτρων από την πλευρά της πολιτείας, που εκτείνονται από το αίτημα για *stricto sensu* προστασία από την πλευρά του κράτους μέχρι τη συμμετοχή σε θεσμοποιημένες διαδικασίες. Υπό αυτό το πρίσμα το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας θεμελιώνει κρατική υποχρέωση για λήψη σύνθετων μέτρων, προκειμένου να διασφαλιστεί η ενεργός και ισότιμη πρόσβαση καθενός στη γνώση και την υποδομή που απαιτούν τα σύγχρονα μέσα διαχείρισης της πληροφορίας.

Ασφαλώς το νέο δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 Α παρ.2 του Σ αποτελεί πρωτίστως έκφανση της αρχής της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ.1 του Σ), η οποία κατέχει μια θέση υπεροχής στο συνταγματικό σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Πέρα ωστόσο από την προστιθέμενη αξία που συνεπάγεται για την έννομη τάξη η πανηγυρική σύνδεση στο ίδιο το Σύνταγμα «θεμελιωδών συνταγματικών αξιολογήσεων με ένα κανονιστικό πλέγμα προσανατολισμένο στην παρακολούθηση και υποδοχή των τεχνολογικών εξελίξεων»⁽²⁶⁾, το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας θα μπορούσε να θεμελιώσει, σε συνδυασμό με την αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, ένα κοινωνικό δικαίωμα, δεδομένου ότι αποσκοπεί κυρίως στην αποτροπή της δημιουργίας μιας νέας κοινωνικής διαστρωμάτωσης μεταξύ των εχόντων και των στερουμένων πρόσβαση στα νέα μέσα διαχείρισης της πληροφορίας.

Υπό αυτό το πρίσμα το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει μέτρα όπως η εισαγωγή της πληροφορικής στο εκπαιδευτικό σύστημα, η θέσπιση ευνοϊκών φορολογικών ρυθμίσεων για τη διάδοσή της και η άρση των προερχομένων από ιδιώτες κωλυμάτων για την πρόσβαση στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες.

(26) ΤΣΑΤΣΟΥ Δ.,ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΕΥ.,ΚΟΝΤΙΑΔΗ Ξ.,ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ,ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2001,σ.153 επ.

Από την άλλη πλευρά, το κράτος υποχρεούται να απέχει από άμεσα ή έμμεσα περιοριστικές ενέργειες ως προς την πρόσβαση αυτή. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας δεν αποκλείεται να αποτελέσει αντικείμενο ακόμη και αγώγιμων αξιώσεων έναντι του κράτους. Στο πλαίσιο αυτό, ο συνταγματικός νομοθέτης αποσαφήνισε τελικά με τη ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας και των αντίστοιχων κρατικών υποχρεώσεων, ότι προκρίνει το ευρωπαϊκό πρότυπο οργάνωσης της κοινωνίας της πληροφορίας, σύμφωνα με το οποίο το κράτος δεν καταλείπει στην ιδιωτική πρωτοβουλία τη διαμόρφωση των όρων και τη κατανομή των δυνατοτήτων πρόσβασης στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες, αλλά δεσμεύεται για την ισότιμη εξάπλωση του εν λόγω αγαθού.

6. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ενώ στο νέο άρθρο 5 Α του Σ διασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία και αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών στο τομέα της πληροφορικής, ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας στη σύγχρονη εποχή, αντίθετα στις διατάξεις του νέου άρθρου 9 Α του Σ εισάγεται το δικαίωμα προστασίας του πολίτη από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών του δεδομένων και συνταγματοποιείται η αρμόδια ανεξάρτητη δημόσια αρχή, δηλαδή η Αρχή Προστασίας των Δεδομένων.⁽²⁷⁾

Το δικαίωμα προστασίας από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορούσε να συναχθεί ερμηνευτικά από σειρά συνταγματικών διατάξεων, με θεμέλιο την αρχή του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου και το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Το δικαίωμα του πολίτη να αποφασίζει αν και τι θα αποκαλύπτει στο περιβάλλον του αποτελεί εξειδίκευση τόσο του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας, όσο και των δικαιωμάτων ιδιωτικού βίου (άρθρο 9 του Σ) και προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας(άρθρο 19 του Σ).⁽²⁸⁾

(27)ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ Ξ., Ο ΝΕΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001.ό.π., σ.207-215

(28)ΜΑΥΡΙΑΣ Κ. ΤΟ ΣΥΝΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ.ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ,1982, σ.53 επ.

Το δικαίωμα προστασίας από την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων άστοχα εντάχθηκε ωστόσο στη χωροταξία του συνταγματικού κειμένου αμέσως μετά το άρθρο 9, δεδομένου ότι οι διατάξεις που αφορούν την προστασία του ιδιωτικού βίου παρέχουν μεν προστασία από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση προσωπικών πληροφοριών, μόνο όμως στις περιπτώσεις που προσβάλλεται η σφαίρα του απορρήτου του ιδιωτικού βίου. Πιο εύστοχη θα ήταν η καταγραφή του μετά το άρθρο 5 του Σ. Η προστασία από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συνίσταται στο δικαίωμα του πολίτη να καθορίζει ο ίδιος τη ροή των πληροφοριών που τον αφορούν και να νομιμοποιεί την επεξεργασία τους.⁽²⁹⁾ Η σχέση του δικαιώματος προστασίας από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας δεν είναι σχέση ανταγωνιστική, αλλά σχέση συμπληρωματική, δεδομένου ότι η δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία που κατοχυρώνει το άρθρο 5 Α του Σ αποτελεί προϋπόθεση άσκησης του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού που εγγυάται το νέο άρθρο 9 Α του Σ.⁽³⁰⁾

Το δικαίωμα για προστασία από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτελεί λοιπόν μια σύνθετη λειτουργία, αφού το νομικό καθεστώς δεν περιορίζεται στη διάσταση της αποχής από τη επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων, η οποία εκδηλώνεται κυρίως υπό τη μορφή του δικαιώματος αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, αλλά λαμβάνει εν τέλει τη μορφή συμμετοχικού δικαιώματος, στο οποίο ενσωματώνεται η δυνατότητα του προσώπου να διαμορφώνει τη δημόσια εικόνα του και να καθορίζει τη διάθεση των προσωπικών του δεδομένων. Υπό τη μορφή αυτή το δικαίωμα εξειδικεύεται περαιτέρω στα δικαιώματα πρόσβασης και ενημέρωσης, η άσκηση των οποίων επιτάσσει ενίοτε τη λήψη μέτρων από το κράτος. Κατά το άρθρο 9 Α παρ.2 του Σ η διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ανατίθεται σε ανεξάρτητη αρχή, που περιβάλλεται με τις εγγυήσεις του άρθρου 101 Α του Σ και αποτελεί σημαντική παράμετρο οργανωτικής θωράκισης του δικαιώματος.

(29) ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.1144

(30) ΤΣΑΤΣΟΥ Δ., ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΕΥ., ΚΟΝΤΙΑΔΗ Ξ., ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, ό.π., σ.184-185

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα λειτουργεί βάσει του νόμου 2472/1997 και οι αρμοδιότητες της διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες: δυνατότητα διεξαγωγής έρευνας, αποτελεσματικές εξουσίες παρέμβασης και εξουσία παράστασης ενώπιον δικαστηρίων και καταγγελίας παραβάσεων.

7.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.

Τύπος ή έντυπο είναι κάθε προϊόν μέσου μαζικής παραγωγής, στο οποίο απεικονίζεται κείμενο ή παράσταση. Ειδικότερα τύπος σημαίνει καταρχήν το υλικό αντικείμενο, το προϊόν. Η ύλη του προϊόντος είναι αδιάφορη. Τύπο δεν αποτελεί μόνο ότι αποτυπώνεται στο χαρτί, αλλά σε οποιαδήποτε άλλη ύλη, όπως δέρμα, πλαστικό, ξύλο, μέταλλο. Για να χαρακτηριστεί το υλικό αντικείμενο ως τύπος έχει σημασία η προέλευσή του. Θα πρέπει δηλαδή να έχει παραχθεί από μέσο μαζικής παραγωγής. Ο αριθμός των τελικά παραχθέντων είναι αδιάφορος. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι το μέσο, η πηγή παραγωγής, έχει την ικανότητα παραγωγής μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων. Αντίθετα όμοια αντίτυπα που δεν παρήχθησαν με μέσα μαζικής παραγωγής, δε συνιστούν τύπο, έστω κι αν παρήχθησαν σε μεγάλο αριθμό. Τα χειρόγραφα δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως έντυπα, όσο μεγάλος και να είναι ο αριθμός τους, διότι δεν χρησιμοποιείται μηχανικό, χημικό ή φυσικοχημικό μέσο για την παραγωγή τους. Ο τύπος μπορεί να είναι προϊόν μηχανικής, χημικής, φυσικοχημικής ή ηλεκτρονικής διαδικασίας. Πρωτεύουσα σημασία έχει η δυνατότητα διάδοσης σε ευρύτερο κύκλο προσώπων. Η μορφή του περιεχομένου του εντύπου είναι επίσης αδιάφορη. Το έντυπο μπορεί να απεικονίζει κείμενο, φωτογραφίες ή παραστάσεις. Για να πρόκειται για τύπο θα πρέπει το περιεχόμενο του εντύπου να γίνεται άμεσα αντιληπτό με την αίσθηση της όρασης. Τύπο προστατευόμενο με το άρθρο 14 δε συνιστά οποιοδήποτε έντυπο, αλλά μόνο εκείνο στο οποίο περιέχεται έκφραση γνώμης, υποκειμενικά ή αντικειμενικά μήνυμα. Όπως η ελευθερία της έκφρασής γενικότερα, έτσι και ο τύπος ως ειδικότερη και αποτελεσματικότερη μορφή της έχει ιδιαίτερη σημασία για το δημοκρατικό πολίτευμα. Ο τύπος συμβάλλει

σημαντικά στην πληροφόρηση και στην πολιτική ενεργοποίηση των πολιτών.

Το άρθρο 14 του Σ δεν κατοχυρώνει μόνο αντικειμενική αρχή («ο τύπος είναι ελεύθερος»), αλλά και συνταγματικό δικαίωμα, αφού ορίζει ότι καθένας μπορεί να εκφράζει δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους.

Η ελευθερία του τύπου ως ελευθερία δημοσίευσης πληροφοριών έχει θετικό και αρνητικό περιεχόμενο. Είναι ελευθερία δημοσίευσης και μη δημοσίευσης. Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει όλη τη διαδικασία από την προετοιμασία μέχρι τη διάθεση του εντύπου στο αναγνωστικό κοινό. Στη γενικότερη ελευθερία του τύπου ανήκουν η ελευθερία έκδοσης, εκτύπωσης και κυκλοφορίας. Τα γενικότερα συνταγματικά δικαιώματα ασκούμενα στο χώρο του τύπου εμφανίζονται ως ειδικότερα δικαιώματα τύπου. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η ελευθερία ίδρυσης και λειτουργίας εφημερίδας ή άλλης επιχείρησης τύπου, η ελευθερία του δημοσιογραφικού επαγγέλματος κ.α.

Η ελευθερία του τύπου είναι καταρχήν ελευθερία ενεργητική με την έννοια ότι παρέχει την εξουσία έκφρασης με ένα συγκεκριμένο μέσο. Είναι ελευθερία εκπομπής είδησης ή γνώμης. Αντίθετα η παθητική ελευθερία του τύπου βρίσκει στέρεα νομική θεμελίωση κατά βάση στην ελευθερία πληροφόρησης του άρθρου 5 Α του Σ. Φορείς του δικαιώματος του τύπου είναι τα φυσικά πρόσωπα και κατά περίπτωση και τα νομικά πρόσωπα. Η ελευθερία του τύπου όσον αφορά την αμυντική της διάσταση στρέφεται κατά όχι μόνο της κρατικής, αλλά και της ιδιωτικής εξουσίας. Η ελευθερία του τύπου διαθέτει και προστατευτικό περιεχόμενο που στρέφεται προς το κράτος, το οποίο οφείλει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά η παρεμπόδιση της άσκησης του.

Και η ελευθερία του τύπου υπόκειται στις γενικές συνταγματικές οριοθετήσεις. Κατά την άσκηση της ελευθερίας του τύπου πρέπει να τηρείται το Σ και οι σύμφωνοι προς αυτό νόμοι. Επίσης η άσκηση της ελευθερίας τύπου δεν επιτρέπει την προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων. Ιδιαίτερα ο σεβασμός της προσωπικότητας έχει μεγάλη σημασία. Απαραίτητη είναι η τήρηση της ρήτρας των χρηστών ηθών κυρίως με την έννοια της τήρησης του καθήκοντος αλήθειας και της έντιμης συμπεριφοράς ώστε να αποφεύγονται παραβιάσεις των δικαιωμάτων των άλλων. Το άρθρο 14 παρ.1 επιβάλλει ρητά την υποχρέωση τήρησης της αρχής της νομιμότητας, η οποία προκύπτει και από το άρθρο 5 παρ.1 του Σ. Η επανάληψη αυτή που δίνει έμφαση στην τήρηση των νόμων του κράτους δεν προσθέτει κάτι από άποψη

ουσιαστικής ρύθμισης. Για να περιέχει η επιφύλαξη υπέρ του νόμου δυνατότητα εισαγωγής περιορισμών, θα πρέπει να αναφέρεται η δυνατότητα αυτή ρητά και συγκεκριμένα στο συνταγματικό κείμενο. Απλή επανάληψη της γενικής ρήτρας δεν παρέχει στο κοινό νομοθέτη εξουσία εισαγωγής περιορισμών. Ο συντακτικός νομοθέτης στο άρθρο 14 παρ.5 καθιερώνει την αρχή της αλήθειας ως αντικειμενικό κανόνα δικαίου από τον οποίο απορρέει το καθήκον αλήθειας του τύπου, η σχετική του ευθύνη αλλά και οι σχετικές αξιώσεις των θιγόμενων από ανακριβή δημοσιεύματα. Συνιστά επομένως η αρχή της αλήθειας ειδική οριοθέτηση που αφορά τον τύπο. Δε συνιστά περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, αφού η τελευταία δεν είναι ελευθερία δημοσίευσης ψευδών ειδήσεων και πληροφοριών, δηλαδή ελευθερία παραποίησης της αλήθειας.⁽³¹⁾

8.ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.

Ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης. Από το συνδυασμό των άρθρων 14 παρ.1 και 15 συνάγεται αντικειμενική αρχή κατά την οποία :Η ραδιοτηλεόραση είναι ελεύθερη. Η ραδιοτηλεόραση εξαιρείται, όπως και τα άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας από την εφαρμογή των περί τύπου προστατευτικών διατάξεων. Η εξαίρεση αφορά τις περί τύπου προστατευτικές διατάξεις, επομένως όχι όλες τις διατάξεις του άρθρου 14. Ειδικότερα δεν εξαιρείται η παρ.1 η οποία δεν αναφέρεται αποκλειστικά στον τύπο αλλά στην έκφραση γενικότερα. Ο συντακτικός νομοθέτης ρυθμίζει την τηλεόραση αφενός ως αντικειμενική αρχή και αφετέρου ως ατομικό δικαίωμα. Στο άρθρο 15 παρ2 ο συντακτικός νομοθέτης υπάγει τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση σε άμεσο κρατικό έλεγχο και ορίζει βασικούς κανόνες της λειτουργίας τους. Ο καθιερούμενος έλεγχος είναι καταρχήν έλεγχος κρατικός. Με την αναθεώρηση του 2001 ορίζεται ειδικότερα ότι ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του ΕΣΡ. Ο έλεγχος στη ραδιοτηλεόραση δεν μπορεί να γίνεται από τη διοίκηση, δηλαδή από την κυβέρνηση και τον αρμόδιο υπουργό.

(31)ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ό.π',σ.237-242

Το Σ αποκλείει την αυτοδιοίκηση των ραδιοτηλεοπτικών φορέων. Φορέας της κρατικής ραδιοτηλεόρασης μπορεί να είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή και αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία.

Η ραδιοτηλεοπτική ελευθερία είναι θετική και αρνητική. Κανείς δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να εκφράσει τη γνώμη του ραδιοτηλεοπτικά ή να παρακολουθήσει συγκεκριμένο ραδιοτηλεοπτικό πρόγραμμα.

Η ραδιοτηλεοπτική ελευθερία είναι ενεργητική και παθητική. Ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης δε σημαίνει ελευθερία ίδρυσης ραδιοτηλεοπτικού σταθμού, κάτι που δεν είναι άλλωστε δυνατό λόγω έλλειψης συχνοτήτων. Με το ενεργητικό της περιεχόμενο ερμηνεύεται ως ελευθερία ίδρυσης ραδιοτηλεοπτικού σταθμού-η οποία εκ των πραγμάτων είναι αδύνατη- και ως ελευθερία έκφρασης μέσω της ραδιοτηλεόρασης. Η παθητική ραδιοτηλεοπτική ελευθερία είναι η ελευθερία του τηλεθεατή, στην οποία ανήκει η ελευθερία επιλογής μεταξύ περισσότερων καναλιών, η ελευθερία επιλογής μεταξύ εκπομπών κ.α.

Η ραδιοτηλεοπτική ελευθερία είναι αμυντικό δικαίωμα και συνεπώς στρέφεται κατά παντός, κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας. Άρα το κράτος θα πρέπει να απέχει από τη παρεμπόδιση της λήψης ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών π.χ. παρεμβάλλοντας παράσιτα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο. , ενώ συγχρόνως θα πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα κατά των επιθετικών ενεργειών τρίτων που παρεμβάλλουν εμπόδια στη ραδιοτηλεοπτική ελευθερία.

Το άρθρο 15 αφορά όχι μόνο την κρατική αλλά και την ιδιωτική τηλεόραση. Άρα τα δικαιώματα των τηλεθεατών στρέφονται κατά των ραδιοτηλεοπτικών φορέων ανεξάρτητα από την ειδικότερη νομική οργανωτική τους μορφή.

Το Σ θεσπίζει επίσης την αρχή της αντικειμενικότητας και της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης. Η αρχή της αντικειμενικότητας επιβάλλει την προβολή όλων των απόψεων με ίσους όρους. Η αντικειμενικότητα της προβολής δεν έχει μόνο αριθμητικό ή χρονικό-ποσοτικό χαρακτήρα, αλλά και ποιοτικό, με την έννοια του τρόπου προβολής των απόψεων. Ο άμεσος έλεγχος του κράτους έχει επίσης ως στόχο την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Θεσπίζεται λοιπόν η αρχή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών με

βάση το κοινωνικό και πολιτιστικό κριτήριο. Κατά τη διαμόρφωση των εκπομπών τους οι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς πρέπει να έχουν επίγνωση της μεγάλης επίδρασης που ασκούν στο κοινωνικό σύνολο. Οι εκπομπές θα πρέπει να προωθούν την εγχώρια πολιτιστική ανάπτυξη, να ανταποκρίνονται στις παραδόσεις και τις κατευθύνσεις του ελληνικού πολιτισμού.

Η τηλεοπτική λειτουργία θα πρέπει να βασίζεται στο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.

Στο άρθρο 15 παρ.2 καθιερώνεται το δικαίωμα των τηλεθεατών για αντικειμενική και με ίσους όρους τηλεοπτική πληροφόρηση.

Η ραδιοτηλεοπτική ελευθερία υπόκειται στις γενικές οριοθετήσεις που ισχύουν για όλα τα συνταγματικά δικαιώματα. Κατά τη λειτουργία των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών πρέπει να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των άλλων, τα χρηστά ήθη και το Σ. Η άσκηση της ραδιοτηλεοπτικής ελευθερίας δεν πρέπει να είναι καταχρηστική.⁽³²⁾

(32)ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ό.π., σ.258 επ.

B. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.

Στα πανεπιστήμια των Η.Π.Α οι ερευνητές ξεκίνησαν να πειραματίζονται με τη διασύνδεση απομακρυσμένων υπολογιστών μεταξύ τους στα τέλη της δεκαετίας του '60. Το δίκτυο ARPANET ήταν ένα δίκτυο που ξεκίνησε να λειτουργεί πειραματικά το 1969 με πόρους του προγράμματος ARPA (Advanced Research Project Agency) του Υπουργείου Άμυνας αποσκοπώντας στη σύνδεση του Υπουργείου με στρατιωτικούς ερευνητικούς οργανισμούς και στο να αποτελέσει ένα πείραμα για τη μελέτη της αξιόπιστης λειτουργίας των δικτύων.⁽³³⁾ Στην αρχική του μορφή, το πρόγραμμα απέβλεπε στον πειραματισμό με μια νέα τεχνολογία γνωστή σαν μεταγωγή πακέτων (packet switching), σύμφωνα με την οποία τα προς μετάδοση δεδομένα κόβονται σε πακέτα και πολλοί χρήστες μπορούν να μοιραστούν την ίδια επικοινωνιακή γραμμή.

Στόχος ήταν η δημιουργία ενός δικτύου που θα εξασφάλιζε την επικοινωνία μεταξύ απομακρυσμένων δικτύων, έστω και αν κάποια από τα ενδιάμεσα συστήματα βρίσκονταν προσωρινά εκτός λειτουργίας. Κάθε πακέτο θα είχε την πληροφορία που χρειαζόνταν για να φτάσει στον προορισμό του, όπου και θα γινόταν η επανασύνθεσή του σε δεδομένα τα οποία μπορούσε να χρησιμοποιήσει ο τελικός χρήστης.

Το 1973, ξεκίνησε ένα νέο ερευνητικό πρόγραμμα με την ονομασία "Internetting Project" (Πρόγραμμα Διαδικτύωσης) με στόχο να εγκαταλειφθούν οι διαφορετικοί τρόποι που χρησιμοποιούσε κάθε δίκτυο για τη διακίνηση των δεδομένων του και να καταστεί εφικτή η διασύνδεση πιθανώς ανόμοιων δικτύων και η ομοιόμορφη διακίνηση δεδομένων από το ένα δίκτυο στο άλλο. Από την έρευνα προέκυψε μια νέα τεχνική, το Internet Protocol (IP) (Πρωτόκολλο Διαδικτύωσης), από την οποία θα πάρει αργότερα το όνομά του το Internet.

(33) Δίκτυο ονομάζεται μια ομάδα υπολογιστών συνδεδεμένων μεταξύ τους, που επιτρέπει σε πολλούς ανθρώπους να μοιράζονται ταυτόχρονα πληροφορίες και εξοπλισμό.

Διαφορετικά δίκτυα που χρησιμοποιούν το κοινό πρωτόκολλο IP μπορούν να συνδέονται και να αποτελούν ένα διαδίκτυο.

Σχεδιάστηκε μια καινούρια τεχνική για τον έλεγχο της μετάδοσης των δεδομένων, Transmission Control Protocol (TCP) (Πρωτόκολλο Ελέγχου Μετάδοσης).

Σταδιακά συνδέθηκαν με το ARPANET αρκετά ιδρύματα από άλλες χώρες, με πρώτα το University College of London (Αγγλία) και το Royal Radar Establishment (Νορβηγία). Το 1983 το πρωτόκολλο TCP/IP αναγνωρίστηκε ως πρότυπο από το Υπουργείο Άμυνας των Η.Π.Α, ενώ η έκδοση του λειτουργικού συστήματος Berkeley UNIX, το οποίο περιελάμβανε το TCP/IP, συντέλεσε στη γρήγορη εξάπλωση της διαδικτύωσης των υπολογιστών. Εκατοντάδες Πανεπιστήμια συνέδεσαν τους υπολογιστές τους στο ARPANET, το οποίο επιβαρύνθηκε ιδιαίτερα και διασπάστηκε σε δύο τμήματα: στο MILNET (για στρατιωτικές επικοινωνίες) και στο νέο ARPANET (για χρήση αποκλειστικά από την πανεπιστημιακή κοινότητα και συνέχιση της έρευνας στη δικτύωση).

Το 1985 το National Science Foundation (NSF) δημιούργησε ένα δικό του γρήγορο δίκτυο, το NSFNET χρησιμοποιώντας το πρωτόκολλο TCP/IP, συνδέοντας πέντε κέντρα υπέρ-υπολογιστών μεταξύ τους και με την υπόλοιπη επιστημονική κοινότητα. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 όλο και περισσότερες χώρες συνδέθηκαν στο NSFNET, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα το 1990. Χιλιάδες πανεπιστήμια και οργανισμοί δημιούργησαν δικά τους δίκτυα και τα συνέδεσαν πάνω στο παγκόσμιο αυτό δίκτυο το οποίο άρχισε να γίνεται γνωστό σαν INTERNET και να εξαπλώνεται με τρομερούς ρυθμούς σε ολόκληρο τον κόσμο. Το 1990 το ARPANET πλέον καταργείται.

Το 1993 το εργαστήριο CERN στην Ελβετία παρουσίασε το World Wide Web (WWW) (Παγκόσμιο Ιστό) που αναπτύχθηκε από τον Tim Berners-Lee. Πρόκειται για ένα σύστημα διασύνδεσης πληροφοριών σε μορφή πολυμέσων (multimedia) που βρίσκονται αποθηκευμένες σε χιλιάδες υπολογιστές του Internet σε ολόκληρο τον κόσμο και παρουσίασης τους σε ηλεκτρονικές σελίδες, στις οποίες μπορεί να περιηγηθεί κανείς χρησιμοποιώντας το ποντίκι. Το γραφικό αυτό περιβάλλον έκανε την εξερεύνηση του Internet προσιτή στον απλό χρήστη. Σταδιακά ξεκινούν να εμφανίζονται στο Internet διάφορα εμπορικά που ανήκουν σε εταιρίες παροχής υπηρεσιών Internet (Internet Service Providers-ISP) και προσφέρουν πρόσβαση στο Internet για όλους. Το 1995, το NSFNET καταργείται πλέον επίσημα και το φορτίο του μεταφέρεται σε εμπορικά δίκτυα.

Σήμερα το διαδίκτυο αποτελείται από χιλιάδες συνδεδεμένα μεταξύ τους δίκτυα σε όλο τον κόσμο. Η πρόσβαση σ' αυτό δε γίνεται πλέον μόνο μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών και τηλεφωνικών καλωδιακών δικτύων, αλλά και μέσω ασύρματων δικτύων και δορυφόρων και η λειτουργία του γίνεται με την ακόλουθη διαδικασία. Όταν αποστέλλεται μια πληροφορία, αυτή χωρίζεται σε μικρότερα τμήματα, τα «πακέτα». Κάθε πακέτο μπορεί να ακολουθήσει χωριστό δρόμο από τα άλλα πακέτα για να φτάσει στον προορισμό του, αλλά ενώνεται με τα υπόλοιπα όταν φτάσει σ' αυτόν. Αυτό καθίσταται εφικτό μέσω του TCP/IP, που αποτελεί γλώσσα μέσω της οποίας επικοινωνούν μεταξύ τους οι υπολογιστές που είναι συνδεδεμένοι με το διαδίκτυο. Το TCP/IP χωρίζει τις πληροφορίες που αποστέλλονται σε πακέτα και είναι υπεύθυνο για την ασφαλή και σωστή επανασύνδεσή τους με τη σωστή σειρά. Την κυκλοφορία των πακέτων μέσω του διαδικτύου διαχειρίζονται οι δρομολογητές (routers), δηλαδή συσκευές που προσδιορίζουν τη συντομότερη και καταλληλότερη οδό για τη μεταβίβαση ενός πακέτου από ένα δίκτυο σε άλλο.

Η σύνδεση κάποιου χρήστη με το διαδίκτυο γίνεται είτε μέσω εξειδικευμένων εταιριών που προσφέρουν υπηρεσίες άμεσης επικοινωνίας και ονομάζονται παροχείς πρόσβασης στο διαδίκτυο (ISP-Internet Service Providers), είτε μέσω free nets, τοπικών δηλαδή υπηρεσιών με τη βοήθεια των οποίων η σύνδεση είναι δωρεάν.⁽³⁴⁾

2.ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής αποτελεί η γενίκευση της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας και η διαρκής εξάπλωση των πληροφορικών εφαρμογών της, που αποτελούν τη βάση για τη λεγόμενη Κοινωνία της Πληροφορίας.⁽³⁵⁾

(34)MANUEL CASTELLS, THE INTERNET GALAXY, OXFORD UNIVESITY PRESS,2003, σ.9 επ.

(35)ΒΙΔΑΛΗΣ ΤΑΚΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, ΝοΒ,σ.29 επ.

Η ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας είναι ιδιαίτερα ορατή στον τομέα των τηλεπικοινωνιών αλλά και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, καθιστώντας προσιτό στο ευρύ κοινό ένα απεριόριστο φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών, όπως η κινητή τηλεφωνία, η τηλεομοιοτυπία κλπ.

Η λεγόμενη Κοινωνία της Πληροφορίας τείνει ωστόσο να ταυτιστεί με το διαδίκτυο ή τον κυβερνοχώρο, που αποτελεί μεν κύριο φορέα αλλά ταυτοχρόνως και υποσύνολο της Κοινωνίας της Πληροφορίας.⁽³⁶⁾

Παρ' ότι για τους περισσότερους οι όροι διαδίκτυο (internet) και κυβερνοχώρος (cyberspace) ηχούν ως έννοιες ταυτόσημες, ως κυβερνοχώρος χαρακτηρίζεται το σύνολο των υπηρεσιών και των υπολοίπων μορφών της online επικοινωνίας μέσα στο χώρο του διαδικτύου.

Το διαδίκτυο αποτελεί ένα νέο χώρο δημόσιας και ιδιωτικής δραστηριότητας που έχει παγκόσμια διάσταση και ξεπερνά τα γνωστά μέχρι σήμερα τοπικά σύνορα, δημιουργώντας νέες προκλήσεις, τις οποίες η νομική επιστήμη καλείται να αντιμετωπίσει.

Είναι προφανές ότι στο του διαδικτύου απουσιάζουν τα όρια και μεταβιβάζονται τεράστιοι όγκοι πληροφοριών, χωρίς ελέγχους και χωρίς να μπορούν να υπαχθούν στο ελεγκτικό πεδίο μιας μόνο εθνικής νομοθεσίας.⁽³⁷⁾ Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δεν υφίστανται ρυθμίσεις και ότι ο χώρος του διαδικτύου θα παραμείνει αρρυθμιστος. Ωστόσο οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει σε σχέση με υφιστάμενους χώρους, τους οποίους καλείται να ρυθμίσει το δίκαιο, καθιστούν το διαδίκτυο μια πραγματική πρόκληση για τη νομική επιστήμη και ένα πεδίο το οποίο πρέπει να ρυθμιστεί σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Πολλά είναι τα ζητήματα που ανακύπτουν μέσα στους κόλπους του διαδικτύου και αναζητούν τρόπους ρύθμισης και επίλυσής τους, όπως η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας των με ηλεκτρονικό τρόπο μεταβιβαζομένων δημιουργημάτων, η λειτουργία της ψηφιακής υπογραφής, η προστασία των προσωπικών δικαιωμάτων και πολλά άλλα.

(36) ΜΗΤΡΟΥ ΒΙΒΙΑΝ, ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2002, σ.17επ.

(37) ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, ΡΟΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2002, σ.113 επ.

3.ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.

Παρατηρώντας την αυξανόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών⁽³⁸⁾ και συνειδητοποιώντας τις βαθιές εξελίξεις που επέφεραν η ψηφιοποίηση, η σύγκλιση και η διαρκής παγκοσμιοποίηση των δικτύων υπολογιστών⁽³⁹⁾ το Συμβούλιο της Ευρώπης επιχείρησε να ρυθμίσει το χώρο των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου.

Στο πλαίσιο της ρυθμιστικής του αυτής προσπάθειας μπορούμε να αναφέρουμε:

- την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ.), όπου εντοπίζονται τα πρώτα ίχνη της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ελευθερίας της έκφρασης, ειδικότερα στα άρθρα 8 και 10 αυτής, διατάξεις που εφαρμόζονται και στα ζητήματα που ανακύπτουν στο πεδίο του διαδικτύου. Σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ κάθε πρόσωπο δικαιούται να γίνεται σεβαστή η ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή, η κατοικία του και η αλληλογραφία του. Περιορισμός του δικαιώματος αυτού δεν είναι νοητός, εκτός εάν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής ή την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης «1. Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας. 2. Η άσκησης των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις,

προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφαλείαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάμισιν του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

- τη Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης, που αποτελεί το πρώτο δεσμευτικό νομικό κείμενο που ρυθμίζει θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης σκοπός της είναι η εξασφάλιση στο έδαφος κάθε συμβαλλομένου μέρους, σε κάθε φυσικό πρόσωπο, ασχέτως από την υπηκοότητά του ή την κατοικία του, του σεβασμού των δικαιωμάτων του και των θεμελιωδών του ελευθεριών και ειδικά του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου, έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν (προστασία των προσωπικών πληροφοριών. Κατά τον ορισμό που δίνει η ίδια η Σύμβαση στο άρθρο 2εδ. για αυτοματοποιημένη επεξεργασία σημαίνει τις ακόλουθες πράξεις που εκτελούνται στο σύνολό τους ή εν μέρει με τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μέσων: καταχώρηση των πληροφοριών, εφαρμογή στις πληροφορίες αυτές των λογικών ή/ και αριθμητικών μεθόδων, τροποποίησή του, διαγραφή, απόσπαση ή μετάδοσή τους.

Οι διατάξεις της Σύμβασης 108 εφαρμόζονται και στο χώρο του διαδικτύου, όταν ανακύπτει ζήτημα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Μάλιστα την 08.11.2001 υπεγράφη Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση 108 για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά τις εποπτικές αρχές και τις διασυνοριακές ροές δεδομένων. Στο προοίμιο του πρωτοκόλλου αναφέρεται ότι τα κράτη κατέληξαν στη σύνταξη του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου λαμβάνοντας υπ' όψη ότι, με την αύξηση στις ανταλλαγές των προσωπικών στοιχείων στα εθνικά σύνορα, είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, και ειδικότερα το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, σε σχέση με τέτοιες

(38) Προοίμιο Σύμβασης 180 για την πληροφορική και τη νομική συνεργασία που αφορά «τις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας»
(39) Προοίμιο Σύμβασης 185 για το κυβερνοέγκλημα.

ανταλλαγές των προσωπικών δεδομένων και προέβλεψαν μια ειδική διαδικασία που θα έπρεπε να τηρούν τα κράτη-μέλη για τη διασυννοριακή, κυρίως, ροή προσωπικών δεδομένων.

-Επίσης τις συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πληροφορική και νομική συνεργασία αναφορικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας και για το κυβερνοέγκλημα.⁽⁴⁰⁾

Ο όρος «υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας» νοείται ως κάθε υπηρεσία που κατά κανόνα προσφέρεται επ' αμοιβή, από απόσταση, με ηλεκτρονικά μέσα και κατόπιν μεμονωμένης απαίτησης του δέκτη των υπηρεσιών. Στόχος της Σύμβασης είναι η εγκαθίδρυση ενός συστήματος πληροφορικής και νομικής συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών και η θέση της προσπάθειας αυτής υπό την αιγίδα κάποιων εθνικών αρχών, που θα είναι αρμόδιες για τη λήψη και διαβίβαση των σχετικών κειμένων που θα εκπονούνται από τα συμβαλλόμενα μέρη.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης «για το κυβερνοέγκλημα», η οποία αποτελεί απόρροια της συνειδητοποίησης ότι η αποτελεσματική μάχη ενάντια στο κυβερνοέγκλημα απαιτεί αυξημένη, άμεση και καλά οργανωμένη διεθνή συνεργασία σε ποινικά ζητήματα.⁽⁴¹⁾ Στη Σύμβαση αναφέρεται ένας εκτενής κατάλογος εγκληματικών συμπεριφορών, οι οποίες θα πρέπει να ποινικοποιηθούν από τα συμβαλλόμενα μέρη. Οι συμπεριφορές αυτές αφορούν προσβολές κατά της εμπιστευτικότητας, ακεραιότητας και διαθεσιμότητας των πληροφορικών δεδομένων και συστημάτων, προσβολές που αφορούν ηλεκτρονικούς υπολογιστές, προσβολές που αφορούν το περιεχόμενο και την καταπάτηση των πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων.

Σε συμπλήρωση της Σύμβασης για το Κυβερνοέγκλημα συντάχθηκε την 28.01.2003 ένα πρόσθετο πρωτόκολλο που αφορά την ποινικοποίηση των πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσεως, που διαπράττονται μέσω συστημάτων υπολογιστών, δηλαδή την απαγόρευση κάθε γραπτού υλικού, οποιασδήποτε εικόνας ή οποιασδήποτε άλλης αντιπροσώπησης των ιδεών ή θεωριών, που υποστηρίζει, προωθεί ή υποκινεί η έχθρα, διάκριση ή βία, κατά οποιουδήποτε ατόμου ή ομάδας ατόμων, που βασίζεται στη φυλή, στο χρώμα, την καταγωγή ή την εθνική ή γεωγραφική προέλευση, καθώς επίσης και τη θρησκεία

(40) Η Ελλάδα δεν έχει προχωρήσει ακόμη στην επικύρωση και θέση σε ισχύ των Συμβάσεων αυτών.

(41) Προοίμιο της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης «για το Κυβερνοέγκλημα»

εάν χρησιμοποιείται ως πρόφαση για οποιουσδήποτε από αυτούς τους παράγοντες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμβαίνει σε μια σειρά πεδίων στην προσπάθεια της να δημιουργήσει ενιαία αγορά υπηρεσιών κοινωνίας της πληροφορίας, υποχρεώνοντας μάλιστα τα κράτη-μέλη να γνωστοποιούν στην Επιτροπή κάθε σχέδιο ρύθμισης που αφορά υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. ⁽⁴²⁾

Με την Απόφαση 176/1999/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου « για ένα πολυετές πρόγραμμα δράσης για την προώθηση της ασφαλέστερης χρήσης του Ίντερνετ μέσω της καταπολέμησης του παράνομου και βλαβερού περιεχομένου στα παγκόσμια δίκτυα» ετέθησαν οι βάσεις για τη δημιουργία ενός τετραετούς προγράμματος δράσης με στόχο την προώθηση της ασφαλέστερης χρήσης του Ίντερνετ και την ενθάρρυνση, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενός περιβάλλοντος ευνοϊκού για την ανάπτυξη της σχετικής με το Ίντερνετ βιομηχανίας.

Άξιες αναφοράς είναι:

α. η οδηγία 1999/93/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1999 «σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές»

β. η Οδηγία 2000/31/ΕΚ του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8^{ης} Ιουνίου 2000 «για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, την εσωτερική αγορά»

γ. η Οδηγία 2002/21/ΕΚ της 7^{ης} Μαρτίου 2002 «σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (οδηγία πλαίσιο)

δ. η Οδηγία 2002/20/ΕΚ « για ην αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (οδηγία για την αδειοδότηση)

ε. η Οδηγία 2002/19/ΕΚ « σχετικά με την πρόσβαση σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναφείς ευκολίες, καθώς και τη διασύνδεσή τους» (οδηγία για την πρόσβαση)

(42) Οδηγία 98/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Ιουλίου 1998 για την τροποποίηση της Οδηγίας 98/34/ΕΚ για τη καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών.

στ. η Οδηγία 2002/22/ΕΚ « για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών, όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (οδηγία για την καθολική υπηρεσία).

ζ. η Οδηγία 95/46/ΕΚ του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 « για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών»

η. η Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Ιουλίου 2002 « σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) που ισχύει από τις 31.10.2003 και με την οποία καταργήθηκε η Οδηγία 97/66/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1997 «περί επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα», η οποία ίσχυε μέχρι τις 30.10.2003.

4.ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ.

Η παροχή πρόσβασης στο διαδίκτυο στην Ελλάδα γίνεται σύμφωνα με το νόμο 2867/2000, ο οποίος κατάργησε και αντικατέστησε τους προγενέστερους νόμους 2075/1992 και 2246/1994. Οι παροχές πρόσβασης στο διαδίκτυο και οι υπηρεσίες που αυτοί παρέχουν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του νόμου 2867/2000, σύμφωνα με το άρθρο 2 αυτού, ενώ οι διατάξεις που διέπουν την παροχή πρόσβασης ως υπηρεσία που παρέχεται εντός της ελληνικής επικράτειας από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο και δεν εφαρμόζονται σε παροχές πρόσβασης με έδρα και servers-διακομιστές στην αλλοδαπή. Ο νόμος 2225/1994 για την προστασία της ελευθερίας της

ανταπόκρισης και επικοινωνίας εφαρμόζεται και επί του διαδικτύου, ⁽⁴³⁾ ενώ το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο αντιμετωπίζεται από το νόμο 2774/1999, ο οποίος πρέπει να καταργηθεί και οι διατάξεις του να αντικατασταθούν από τα προβλεπόμενα στην οδηγία 2002/58/ΕΚ. Ήδη βρίσκεται υπό εκπόνηση ένας νεότερος νόμος, με τον οποίο θα ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο η εν λόγω οδηγία. Συμπληρωματικά αναφορικά με την προστασία των δεδομένων στο χώρο του διαδικτύου εφαρμόζονται οι διατάξεις του νόμου 2472/1997. Ζητήματα που ανακύπτουν από την ανάπτυξη του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού εμπορίου ρυθμίζονται από το π.δ 131/2003 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, ενώ το ζήτημα των ηλεκτρονικών υπογραφών ρυθμίζεται από το π.δ. 150/2001. Διατάξεις που εφαρμόζονται σε ζητήματα που ανακύπτουν στο χώρο του διαδικτύου περιλαμβάνονται και σε μια σειρά από άλλα νομοθετήματα, όπως στον ποινικό κώδικα, όπου επιχειρείται για παράδειγμα η ποινικοποίηση του hacking. ⁽⁴⁴⁾

5.ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

5.1.Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου.

Ο ιδιωτικός βίος αντιπαρατάσσεται προς την έννοια του δημόσιου βίου, δηλαδή στην κοινωνική ή επαγγελματική ζωή στο βαθμό που συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοιχτό καταρχήν κύκλο προσώπων ή αποσκοπεί να επηρεάσει τα κοινά ή δημόσια πράγματα. Η ιδιωτική ζωή αντίθετα είναι εκείνη που περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και το στενό κύκλο των φίλων και γνωστών του. ⁽⁴⁵⁾ Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής του ατόμου συνίσταται στην απαγόρευση δημοσιοποίησης της ζωής του, δηλαδή στην απαγόρευση κάθε επέμβασης που αποσκοπεί στην παρακολούθηση ή με οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο καταγραφή της ιδιωτικής ζωής, καθώς και ο εξαναγκασμός του ατόμου να αποκαλύπτει στοιχεία που το αφορούν. Σημαντικά ζητήματα σε σχέση με τον ιδιωτικό βίο και τις αυξανόμενες απειλές που αυτός δέχεται από τις νέες τεχνολογίες, συνδέονται με το

(43). ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET, ό.π., σ.144

(44)πρόκειται για τη χωρίς δικαίωμα δειξήση σε συστήματα υπολογιστών διαμέσου των δικτύων επικοινωνιών τους. Άρθρο 370Γ ΠΚ

(45)ΔΑΓΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ,ό.π., σ.324

χώρο του διαδικτύου, καθώς και η επέκταση του διαδικτύου ως ενός καθολικού μέσου μετάδοσης πληροφοριών έχει ως συνέπεια τη βαθμιαία συρρίκνωση της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου. ⁽⁴⁶⁾

5.2. Το απόρρητο της επικοινωνίας.

Συμπληρωματικό προς την προστασία που παρέχει το άρθρο 9 του Σ στην προστασία του ιδιωτικού βίου κρίνεται το άρθρο 19 του Σ, όπου κατοχυρώνεται το απόρρητο της επικοινωνίας. Η προστασία του απορρήτου αφορά όχι μόνο τα γραπτά μηνύματα αλλά και οποιαδήποτε άλλη μορφή ιδιωτικής επικοινωνίας π.χ. τηλεφωνήματα, τηλεγραφήματα, φαξ, τέλεξ κλπ., που ο αποστολέας της τη θέλει εμπιστευτική και απόρρητη και αποσκοπεί στη διασφάλιση της ελεύθερης προσωπικής επικοινωνίας προστατεύοντας τόσο τον αποστολέα του μηνύματος όσο και το δέκτη. Αντικείμενο προστασίας δεν είναι το μήνυμα καθαυτό, αλλά το απόρρητο του μηνύματος, άσχετα με το αν έχει περιεχόμενο προσωπικού ή επαγγελματικού χαρακτήρα. ⁽⁴⁷⁾ Η συνταγματική προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας εκτείνεται σε όλα τα τηλεπικοινωνιακά μέσα που υπάρχουν σήμερα, καθώς και σε όσα ανακαλυφθούν μελλοντικά. ⁽⁴⁸⁾ Στο προστατευτικό πεδίο της διάταξης του άρθρου 19 του Σ εμπίπτει και το απόρρητο της επικοινωνίας στο διαδίκτυο, εφόσον όμως έχει χρησιμοποιηθεί ειδική διαδικασία διαφύλαξης του απορρήτου. ⁽⁴⁹⁾ Το απόρρητο της επικοινωνίας στο διαδίκτυο δεν καλύπτει μόνο το περιεχόμενο του ηλεκτρονικού μηνύματος, αλλά και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, δηλαδή την ταυτότητα των χρηστών, το χρόνο, τον τόπο και τη διάρκεια της επικοινωνίας. ⁽⁵⁰⁾

(46) ΙΓΓΛΕΖΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΕΥΑΙΣΘΗΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, ΑΘΗΝΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2003, σ.3 επ

(47) ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.350

(48) ΜΑΝΕΣΗΣ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ-ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1982, σ.232

(49) ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.239

(50) ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.351

5.3. Η ελευθερία της έκφρασης.

Η αναφορά στο άρθρο 14 παρ. 1 του Σ στην προφορική, γραπτή και δια του τύπου έκφραση και διάδοση των στοχασμών είναι ενδεικτική και αφορά τους συνηθέστερους τρόπους ευρύτερης διάδοσης των στοχασμών, οπότε γίνεται δεκτό ότι το άρθρο αυτό κατοχυρώνει την ελευθερία έκφρασης και στο διαδίκτυο. Το διαδίκτυο θα πρέπει να περιβληθεί με την προστασία που επιφυλάσσει το Σ στον τύπο και δεν εφαρμόζεται σε αυτό το άρθρο 15 για τα οπτικοακουστικά μέσα. Υπάρχει βέβαια και η αντίθετη άποψη που υποστηρίζει ότι οι προστατευτικές διατάξεις για τον τύπο δε εφαρμόζονται de lege lata για το διαδίκτυο. ⁽⁵¹⁾

Έντυπο είναι κάθε κείμενο, κάθε όχι απλώς διακοσμητική εικαστική παράσταση, κάθε εγγραφή μουσικού έργου με κείμενο ή επεξηγήσεις κάθε ηχητικό αποτύπωμα απλού ή μελωδικού λόγου, εφόσον έχει παραχθεί με μηχανική φυσικοχημική ή ηλεκτρονική διαδικασία κατάλληλη για παραγωγή σημαντικού αριθμού αντιτύπων, και προορίζεται για διάδοση. Δεδομένου ότι οι ιστοσελίδες, οι ταχυδρομικοί κατάλογοι, τα μηνύματα στις ομάδες συζητήσεων περιέχουν συνήθως κείμενα που παράγονται με ένα συνδυασμό μηχανικής, φυσικοχημικής και ηλεκτρονικής διαδικασίας και προορίζονται για διάδοση μέσω του διαδικτύου, καθώς και το ότι κάθε ανάκληση του συγκεκριμένου υλικού από κάποιο χρήστη ουσιαστικά συνιστά αντίτυπο, γίνεται σαφές ότι ένα σημαντικό υλικό που διακινείται στο διαδίκτυο συνιστά τύπο με την έννοια του άρθρου 14 παρ.2 εδ.α του Σ. ⁽⁵²⁾

Η ελευθερία του τύπου στο διαδίκτυο περιλαμβάνει ιδίως ⁽⁵³⁾

α. την ελευθερία της σε οποιοδήποτε χρόνο, τρόπο, έκταση, με οποιοδήποτε νόμιμο τίτλο σε οποιοδήποτε τόπο έκδοσης, σύνταξης, κυκλοφορίας και εν γένει διάδοσης εντύπου στο διαδίκτυο.

β. την ελευθερία της ίδρυσης και λειτουργίας επιχειρήσεως τύπου με οποιαδήποτε μορφή, την ελευθερία επιλογής και προμήθειας από οπουδήποτε των αναγκαίων μηχανημάτων, π.χ. μόντεμ, ηλεκτρονικού υπολογιστή

γ. την ελευθερία πρόσβασης στο διαδίκτυο

δ. την ελευθερία της με νόμιμο τρόπο συλλογής πληροφοριών από το διαδίκτυο και την ελευθερία επιλογής μεταξύ των πηγών πληροφόρησης

ε. την ελευθερία μεταδόσεως σε κάθε χρόνο και με κάθε τρόπο ειδήσεων, σχολίων, γενικής ή ειδικής ύλης, αγγελιών και διαφημίσεων

στ. την ελευθερία άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και μέσω του διαδικτύου και

ζ. την ελευθερία ίδρυσης και λειτουργίας δημοσιογραφικών οργανώσεων από τους δημοσιογράφους που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο.

Η ελευθερία του περιεχομένου του ηλεκτρονικού εντύπου περιλαμβάνει κυρίως την απαγόρευση λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέσου. Η επιβολή συνδρομής στους χρήστες προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε ορισμένα ηλεκτρονικά έντυπα συνιστά νόμιμο περιορισμό της σχετικής ελευθερίας τους. Ο ηλεκτρονικός τύπος εμπίπτει στην έννοια του τύπου και ισχύουν γι' αυτόν *mutatis mutandis* όλες οι διατάξεις περί τύπου. Ο ηλεκτρονικός τύπος λαμβάνει στο διαδίκτυο τρεις μορφές⁽⁵⁴⁾

α. οι ηλεκτρονικές εκδόσεις που αντιστοιχούν σε μια παραδοσιακή έντυπη έκδοση και είναι η αντιγραφή της έντυπης έκδοσης

β. ηλεκτρονικές εκδόσεις που αντιστοιχούν σε μια παραδοσιακή έντυπη έκδοση, αλλά που έχουν ή προσπαθούν να έχουν μια διαφορετική όψη προσθέτοντας νέα ύλη.

γ. ηλεκτρονικές εκδόσεις που υπάρχουν μόνο στην ηλεκτρονική τους μορφή.

5.4. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση.

Με τη διάταξη του άρθρου 5Α παρ.1 του Σ κατοχυρώνεται το δικαίωμα καθενός στην πληροφόρηση, δηλαδή η δυνατότητα

(51) ΜΙΚΡΟΥΛΕΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ΚΑΙ INTERNET, ΔΕΕ 11/2001, σ.1092 επ.

(52) ΚΩΣΤΗ ΕΛΕΝΗ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET, ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

(53) ΔΑΓΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ό.π., σ.45
ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET, ό.π. σ45

(54) ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET, ό.π. σ.45

καθενός ασκώντας την ήδη κατοχυρωμένη ελευθερία του να πληροφορείται, να έχει πρόσβαση στο σύνολο της διακινούμενης πληροφορίας. Από το δικαίωμα στην πληροφόρηση δε συνάγεται μόνο η ελευθερία αναζήτησης και λήψης πληροφοριών, αλλά και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, ειδικά στο πλαίσιο της Κοινωνίας τα Πληροφορίας αναγορεύεται πανηγυρικά σε υποχρέωση του κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 5 Α παρ2 τους. Το δικαίωμα αυτό μετατρέπεται σε συμπλήρωμα του γενικού δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική ζωή, προϋποθέτοντας ότι καθένας έχει την τεχνική δυνατότητα πρόσβασης στους υλικούς φορείς της πληροφόρησης και της νέας κοινωνικότητας, δηλαδή στα δίκτυα της ηλεκτρονικής εξ αποστάσεως πληροφόρησης. Προϋποτίθεται, λοιπόν, η ύπαρξη δημόσιων τηλεπικοινωνιακών δικτύων και των αναγκαίων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, που αποτελεί υποχρέωση του κράτους και συνταγματική επιταγή.

5.5Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

Η αύξηση των χρηστών του διαδικτύου σε συνδυασμό με τις διαρκώς αυξανόμενες δυνατότητες συλλογής δεδομένων των χρηστών και επεξεργασίας τους μέσω του διαδικτύου καθιστούν επιτακτική ανάγκη την ιδιαίτερη προστασία των προσωπικών δεδομένων στο χώρο αυτό. Χαρακτηριστικό του διαδικτύου είναι η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων τόσο φανερά, όσο και εν αγνοία του χρήστη, με ποικίλες μεθόδους, η οποία πραγματοποιείται σε τρομακτικό ποσοστό. Μέθοδοι, όπως τα cookies, το data mining (εξόρυξη δεδομένων), το data warehouse(αποθήκη δεδομένων), το sniffing software (λογισμικό-λαγωνικό), οidouble agents(διπλοί πράκτορες) διευκολύνουν την κάθε είδους συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αναφορικά με τους χρήστες του διαδικτύου η φανερή συλλογή δεδομένων πραγματοποιείται με διάφορους τρόπους.⁽⁵⁵⁾

(55)ΜΗΤΡΟΥ ΛΙΛΙΑΝ, Η ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ INTERNET ΣΤΗΝ Ελλάδα, Αθήνα 1999,σ.71 επ

Η ηλεκτρονική διεύθυνση και το σύνολο των θεμάτων, στα οποία έχει συμμετάσχει ένας χρήστης που συμμετείχε σε κάποιο discussion group ή forum, ανιχνεύονται μέσω ειδικού λογισμικού. Ιδιαίτερα γνωστή είναι η συλλογή δεδομένων κατά τη χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, όπου είναι δυνατός ο προσδιορισμός του αποστολέα είτε μέσω της διεύθυνσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, είτε μέσω του πρωτοκόλλου Internet (IP). Τις πληροφορίες αυτές διαθέτει συνήθως τόσο ο παραλήπτης, όσο και οι παρέχοντες πρόσβαση σε υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Η συλλογή προσωπικών δεδομένων είναι δυνατή και μέσα των καταλόγων που απαντώνται στο διαδίκτυο. Πρόκειται για σελίδες αφιερωμένες εν μέρει ή εξολοκλήρου στη διάδοση μέσω του Διαδικτύου καταλόγων μελών, συνδρομητών κλπ, οι οποίοι βρίσκονται συνήθως ήδη και σε άλλη μορφή, γραπτή ή τηλεματική.

Σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις ο χρήστης γνωρίζει ότι πραγματοποιείται συλλογή των προσωπικών του δεδομένων, χωρίς ωστόσο να συνειδητοποιεί την εμβέλεια και το εύρος των συνεπειών της. Σημαντικότεροι κίνδυνοι ανακύπτουν από την «αόρατη», τη μη φανερή επεξεργασία των δεδομένων, έναντι των οποίων η προστασία και αντίδραση των χρηστών είναι σχεδόν αδύνατη.

Η πιο γνωστή περίπτωση μη φανερής επεξεργασίας δεδομένων γίνεται μέσω των cookies. Τα cookies είναι μικρά αυτοεγκαθιστώμενα αρχεία, που αποστέλλονται από ένα διακομιστή και αποθηκεύονται στον υπολογιστή ενός χρήστη κατά την επίσκεψή του σε μερικούς δικτυακούς τόπους του Παγκόσμιου Ιστού. Με τη χρήση των cookies καθίσταται εφικτός ο μελλοντικός προσδιορισμός της ταυτότητας του υπολογιστή στις μελλοντικές επισκέψεις στην ίδια σελίδα. Το βασικό επιχείρημα που επικαλούνται οι εμπνευστές και οι χρησιμοποιούντες cookies είναι ότι με τα cookies καταγράφονται οι προηγούμενες επισκέψεις της σελίδας από τον πλοηγό και διευκολύνεται η εργονομία της επίσκεψης, ενώ παράλληλα προσαρμόζεται η σελίδα στο προφίλ του πλοηγού.⁽⁵⁶⁾

Κατανοώντας ο έλληνας νομοθέτης τη σημασία της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όλων των πολιτών, αλλά και ιδιαίτερα των χρηστών του διαδικτύου, ενός χώρου που παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες, καθόρισε ένα πλέγμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο χώρο του διαδικτύου, που συντίθεται από το ν. 2774/1999

(56) ΜΗΤΡΟΥ ΛΙΛΙΑΝ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ, σε ΕΕΤΤ, σ.71επ.

Για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, σε συνδυασμό με το ν. 2472/1999 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Οι δυο αυτοί νόμοι ψηφίστηκαν ενσωματώνοντας δυο κοινοτικές οδηγίες, την Οδηγία 97/66/ΕΚ και την Οδηγία 95/46/Εκ αντίστοιχα.

5.6 ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.

Καταρχήν χρήστης είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που χρησιμοποιεί διαθέσιμη στο κοινό υπηρεσία ηλεκτρονικών επικοινωνιών, για προσωπικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς, χωρίς να είναι απαραίτητα συνδρομητής της εν λόγω υπηρεσίας. Αν προσπαθήσουμε να εξειδικεύσουμε την έννοια αυτή στο διαδίκτυο, καταλήγουμε στο ότι υπό την έννοια χρήστη νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες του διαδικτύου, για προσωπικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς, χωρίς να είναι απαραίτητα συνδρομητής.

α. Δικαίωμα ενημέρωσης.

Ο νόμος 2472/1997 καθιερώνει αυτοτελές δικαίωμα προηγούμενης ενημέρωσης ⁽⁵⁷⁾ του χρήστη από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας για την ταυτότητα του τελευταίου και την ταυτότητα του τυχόν εκπροσώπου του, για το σκοπό της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων, καθώς και σχετικά με την ύπαρξη του δικαιώματος πρόσβασης. Σε περίπτωση που τα δεδομένα ανακοινώνονται σε τρίτους, ο χρήστης ενημερώνεται για την ανακοίνωση πριν από αυτούς. Ωστόσο ο ίδιος ο νομοθέτης προβλέπει τη δυνατότητα άρσης της υποχρέωσης ενημέρωσης του χρήστη, με απόφαση της αρχής, εφόσον η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. ⁽⁵⁸⁾ Επίσης ειδική εξαίρεση θεσπίζεται σχετικά με τη συλλογή δεδομένων που γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα.

(57) άρθρο 11 του νόμου 2472/1997

(58) Οι όροι «εθνική ασφάλεια» και «ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα» αποτελούν αόριστες έννοιες, οι οποίες αφήνουν ανοικτό το ενδεχόμενο αυθαίρετης ερμηνείας.

β. Δικαίωμα πρόσβασης

Κεντρική θέση στο σύστημα δικαιωμάτων του χρήστη κατέχει και το δικαίωμα πρόσβασης(59) στα αρχεία, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να διαπιστώσουν αν έχουν καταχωρηθεί δεδομένα που τους αφορούν, καθώς και την ποιότητα αυτών. Κάθε ενδιαφερόμενος δικαιούται να πληροφορείται από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας σχετικά με όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, καθώς και την προέλευσή τους, τους σκοπούς της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών, την εξέλιξη της επεξεργασίας για το χρονικό διάστημα από την προηγούμενη ενημέρωση ή πληροφόρησή του, καθώς και τη λογική της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας.

γ. Δικαίωμα αντίρρησης

Καθοριστικής σημασίας για την προστασία του χρήστη είναι το δικαίωμα αντίρρησης⁽⁶⁰⁾ για την επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν. Ο έλληνας νομοθέτης συνδέει το δικαίωμα αντίρρησης με τη δυνατότητα του ατόμου να ζητήσει τη διόρθωση, συμπλήρωση, διευκρίνιση ή ακόμα και τη διαγραφή στοιχείων που το αφορούν, καθιστώντας τη δυνατότητα αυτή συστατικό στοιχείο του δικαιώματος αντίρρησης.

Ο ελληνικός νόμος παρέχει επιπλέον το δικαίωμα σε κάθε φυσικό πρόσωπο να δηλώσει στην Αρχή ότι τα δεδομένα που το αφορούν δεν επιθυμεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας από οποιονδήποτε, για λόγους προώθησης πωλήσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών εξ αποστάσεως.⁽⁶¹⁾

Ο νόμος 2774/1999 δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας καταλόγων συνδρομητών, έντυπων ή ηλεκτρονικών, στους οποίους ο συνδρομητής δικαιούται να ζητήσει να μην περιληφθεί. Ανακύπτει ωστόσο μια έντονη προβληματική αναφορικά με την έκταση και τον τρόπο υπολογισμού των εξόδων που συνεπάγεται η άσκηση του δικαιώματος αντίρρησης σχετικά με τους εν λόγω καταλόγους. Αξίζει να αναφερθεί στο σημείο αυτό η περίπτωση του Ο.Τ.Ε., ο οποίος προκειμένου να μην καταχωρίσει τα στοιχεία ενός συνδρομητή στον κατάλογο των συνδρομητών του, απαιτεί από αυτόν την καταβολή ενός ποσού σε μηνιαία βάση. Η Αρχή έκρινε⁽⁶²⁾ ότι η αίτηση του συνδρομητή για τη διαγραφή του συνεπάγεται

(59)άρθρο 12 του νόμου 2472/1997

(60)άρθρο 13 του νόμου 2472/1997

(61)ΜΗΤΡΟΥ ΛΙΛΙΑΝ, Η ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ,ό.π., σ.130

(62)Απόφαση της υπ' αρ.πρωτ.118/14.04.1999 απόφασης της Αρχής , αδημοσίευτη, η οποία έχει προσβληθεί με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ

τη στιγμιαία δαπάνη που θα έχει ο Ο.Τ.Ε με την εφάπαξ χρησιμοποίηση του υπαλλήλου, ο οποίος θα προβεί στη διαγραφή. Μάλιστα από τη στιγμή εκείνη ο Οργανισμός όχι μόνο δεν υποβάλλεται αλλά εξοικονομεί δαπάνες αφού στη μελλοντική έκδοση ή διόρθωση ή ενημέρωση εντύπου ή ηλεκτρονικού καταλόγου, θα εξοικονομήσει τη σχετική δαπάνη της καταχώρησης και επιπλέον δε θα απασχολεί προσωπικό για προφορική ενημέρωση των τηλεφώνων των συνδρομητών(υπηρεσία του 131) {...} Η επιβολή του τέλους δε βρίσκει έρεισμα στη διάταξη του άρθρου 11 παρ.2 της οδηγίας 97/66/ΕΚ που επιτρέπει τη σχετική επιβάρυνση του συνδρομητή μόνο στο μέτρο που καλύπτει το πραγματικό κόστος του τηλεπικοινωνιακού φορέα και συνιστά αντικίνητρο για την άσκηση του δικαιώματος του συνδρομητή σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα.

δ. Δικαίωμα δικαστικής προστασίας.

Το άρθρο 14 του νόμου 2472/1997 εισάγει ένα αυτοτελές δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας, δίνοντας τη δυνατότητα σε κάθε πρόσωπο να ζητήσει από το αρμόδιο κάθε φορά δικαστήριο την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που το θίγει, την οποία έχει λάβει διοικητική αρχή, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο αποκλειστικά με αυτοματοποιημένη επεξεργασία στοιχείων, εφόσον η επεξεργασία αυτή αποβλέπει στην αξιολόγηση της προσωπικότητας του και ιδίως της αποδοτικότητας του στην εργασία, της οικονομικής φερεγγυότητας του, της αξιοπιστίας του και της εν γένει συμπεριφοράς του.

ε. Δικαίωμα στην ανωνυμία

Ένα από τα σημαντικότερα δικαιώματα των χρηστών του διαδικτύου είναι το δικαίωμα στην ανωνυμία. Η ανώνυμη πρόσβαση και χρήση των υπηρεσιών του διαδικτύου, καθώς και οι ανώνυμοι τρόποι πληρωμής είναι η καλύτερη μέθοδος προστασίας της ιδιωτικής ζωής των χρηστών. Στα πλαίσια της εγγύησης της ανωνυμίας των χρηστών του διαδικτύου επιτρέπεται η χρήση ψευδωνύμων, που εξασφαλίζει την ελάχιστη δυνατή συλλογή προσωπικών δεδομένων κατά την πλοήγηση στο διαδίκτυο.

στ. Δικαίωμα στην κρυπτογράφηση.

Ένα ακόμη σημαντικό δικαίωμα για την προστασία των δεδομένων είναι το δικαίωμα στη χρήση κρυπτογραφικών μέσων. Η κρυπτογράφηση δίνει τη δυνατότητα πληροφορίες και δεδομένα που αποθηκεύονται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή διαδίδονται μέσω του διαδικτύου να προστατεύονται από την παράνομη παγίδευση και γνώση του περιεχομένου τους τόσο από τους λοιπούς χρήστες, όσο και από τις κρατικές αρχές.⁽⁶³⁾

5.7. ΚΥΒΕΡΝΟΕΓΚΛΗΜΑ

Η καλπάζουσα αύξηση του αριθμού των χρηστών του διαδικτύου συνεπάγεται τη δημιουργία μεγάλου αριθμού νέων φαινομένων, ένα από τα οποία είναι και η εμφάνιση μιας νέας κατηγορίας εγκλημάτων, γνωστά με το γενικό τίτλο κυβερνοέγκλημα (cyber-crime). Πρόκειται για εγκλήματα τα οποία διαπράττονται μέσω του διαδικτύου και προσβάλλουν μια σειρά από προστατευόμενα έννομα αγαθά. Μια μορφή μεθόδευσης στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι το hacking,⁽⁶⁴⁾ που αποτελεί τη χωρίς δικαίωμα διείσδυση σε συστήματα υπολογιστών διαμέσου των δικτύων επικοινωνιών τους και διαφοροποιείται ανάλογα με το αν η διείσδυση προκαλεί ζημιές στο σύστημα ή όχι και προσβάλλει τόσο την ασφάλεια των δικτύων⁽⁶⁵⁾ όσο και το απόρρητο των επικοινωνιών. Απέναντι στην τεχνολογική εγκληματικότητα ο χρήστης μπορεί να προστατευθεί μόνο εν μέρει και παραμένει ουσιαστικά ευάλωτος στις κάθε είδους επιθέσεις.

5.8.ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Αναφορικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων στο
(63)ΚΑΣΤΑΝΑΣ ΗΛΙΑΣ, INTERNET ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ, ΔΤΑ, 11/2001, σ.711 επ.

(64)ΤΣΟΥΡΜΑΝΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ Η/Υ, ΠοινΔικ 12/2001, σ.1275

(65)ΑΓΓΕΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΠοινΔικ 12/2001, σ.1293

διαδίκτυο ανακύπτει το ζήτημα κατά πόσον οι κρατικές αρχές σέβονται τους όρους προστασίας των δεδομένων στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το κυβερνοέγκλημα. Στόχος των κρατικών αρχών είναι η δυνατότητα εντοπισμού του χρήστη του διαδικτύου για την πρόληψη και καταστολή του παράνομου, αθέμιτου ή μη κόσμιου υλικού που κυκλοφορεί. Ήδη το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτύπωσε τις προσπάθειες αντιμετώπισης του κυβερνοεγκλήματος στη Σύμβαση 185, όπου μια σειρά διατάξεων κρίνονται προβληματικές σε σχέση με την προστασία των δεδομένων και το σεβασμό της ιδιωτικής ζωής. Μεταξύ άλλων απαγορεύεται και η απλή κατοχή πορνογραφικού υλικού, ενώ αναγνωρίζεται η αρμοδιότητα των εθνικών αρχών να προβαίνουν σε έρευνα και κατάσχεση αποθηκευμένων ηλεκτρονικών δεδομένων.

Η Οδηγία 2002/58/EK δίνει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να περιορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 5 και 6, στο άρθρο 8 παράγραφοι 1 έως 4 και στο άρθρο 9 της Οδηγίας αυτής, που αφορούν το απόρρητο των επικοινωνιών, τα δεδομένα κίνησης, την ένδειξη της ταυτότητας, τον περιορισμό της αναγνώρισης καλούσας και συνδεδεμένης γραμμής καθώς και τα δεδομένα θέσης.

Η δυνατότητα αυτή δίνεται, σύμφωνα με το άρθρο 15 της Οδηγίας 2002/58/EK εφόσον ο περιορισμός των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων αποτελεί αναγκαίο, κατάλληλο και ανάλογο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας (δηλαδή της ασφάλειας του κράτους), της εθνικής άμυνας, της δημόσιας ασφάλειας, και για την πρόληψη, διερεύνηση, διαπίστωση και δίωξη ποινικών αδικημάτων ή της άνευ αδείας χρησιμοποίησης του συστήματος ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 13 παράγραφος 1 της Οδηγίας 95/46/EK. για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη δύνανται, μεταξύ άλλων, να λαμβάνουν νομοθετικά μέτρα που θα προβλέπουν τη φύλαξη δεδομένων για ορισμένο χρονικό διάστημα για τους λόγους που αναφέρονται ανωτέρω.

5.9. ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΡΟΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

Η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων υπαγορεύθηκε μεταξύ άλλων και από τη Σύμβαση Σένγκεν, που απαιτεί συλλογή στοιχείων από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο η επεξεργασία των δεδομένων δεν πραγματοποιείται πάντοτε στη χώρα όπου γίνεται και η συλλογή των δεδομένων, αλλά συνήθως η σύγχρονη επιχειρηματική δραστηριότητα εγκαθιστά κέντρα επεξεργασίας δεδομένων σε χώρες όπου υπάρχει σημαντικά μικρότερο κόστος, όπου όμως το επίπεδο προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι συχνά μικρότερο έως ανύπαρκτο.

Η διαβίβαση των προσωπικών δεδομένων εντός των ορίων της Ένωσης είναι ελεύθερη, ενώ αποστολή προσωπικών δεδομένων σε μη κοινοτική κατ' αρχήν απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση μπορεί να επιτραπεί μετά από άδεια της Αρχής, εφόσον προηγουμένως εξακριβωθεί ότι το εν λόγω κράτος εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας (και όχι ισοδύναμο). Η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς χώρα που δεν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η οποία δεν εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας, επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, με άδεια της Αρχής, εφόσον συντρέχει μία ή περισσότερες από τις περιοριστικά αναφερόμενες στο ν. 2472/1997 περιπτώσεις.⁽⁶⁶⁾

(66) άρθρο 9 παρ 2 του νόμου 2472/1997: «Η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς χώρα που δεν ανήκει στην Ε.Ε. και η οποία δεν εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, με άδεια της αρχής, εφόσον συντρέχει μια ή περισσότερες από τις κατωτέρω προϋποθέσεις : α) το υποκείμενο των δεδομένων έδωσε τη συγκατάθεσή του για τη διαβίβαση, εκτός εάν η συγκατάθεση έχει αποσπασθεί με τρόπο που να αντίκειται στο νόμο ή τα χρηστά ήθη, β) η διαβίβαση είναι απαραίτητη 1. για τη διασφάλιση ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων, εφόσον αυτό τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του, ή 2. για τη συνομολόγηση και εκτέλεση σύμβασης μεταξύ αυτού και του υπευθύνου επεξεργασίας και τρίτου προς το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων, εφόσον το υποκείμενο τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του ή 3. για την εκτέλεση προσυμβατικών μέτρων που έχουν ληφθεί κατ' αίτηση του υποκειμένου των δεδομένων γ) η διαβίβαση είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση εξαιρετικής ανάγκης και τη διαφύλαξη υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος, ιδίως για την εκτέλεση συμβάσεων συνεργασίας με δημόσιες αρχές της άλλης χώρας, εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας παρέχει εγγυήσεις για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των θεμελιωδών ελευθεριών και την άσκηση των σχετικών δικαιωμάτων δ) η διαβίβαση είναι αναγκαία για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον του δικαστηρίου. ε) Η μετάδοση πραγματοποιείται από δημόσιο μητρώο, το οποίο κατά το νόμο προορίζεται για την παροχή πληροφοριών στο κοινό και είναι προσιτό στο κοινό ή σε κάθε πρόσωπο που αποδεικνύει έννομο συμφέρον, εφόσον στη συγκεκριμένη περίπτωση πληρούνται οι νόμιμες προϋποθέσεις για την πρόσβαση στο μητρώο.»

Επίσης, η διαβίβαση προσωπικών δεδομένων σε τρίτη χώρα μπορεί να επιτραπεί κατά περίπτωση, ακόμα και αν δεν έχει χορηγηθεί σχετική άδεια, εφόσον υπογραφεί μεταξύ των μερών (εισαγωγέα-εξαγωγέα των δεδομένων) συμφωνία κατά το πρότυπο και με τους όρους που ορίζονται στην απόφαση 2001/49/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «σχετικά με τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες δυνάμει του άρθρου 26§4 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ», εκτός κι αν ο αποδέκτης των δεδομένων ενεργεί απλώς ως εκτελών την επεξεργασία, οπότε θεωρείται ότι ενεργεί αποκλειστικά για λογαριασμό του εισαγωγέα υπεύθυνου επεξεργασίας. Στην τελευταία περίπτωση πρέπει να υπογραφεί συμφωνία μεταξύ εξαγωγέα και εκτελούντα την επεξεργασία με βάση τους όρους που προβλέπονται στην Απόφαση 2002/16/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για διαβίβαση δεδομένων προς τρίτες χώρες σε εκτελούντες επεξεργασία εγκατεστημένους σε τρίτες χώρες βάσει της Οδηγίας 95/46/ΕΚ»

6.ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ SPAM ΩΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΝΗΤΙΚΗΣ ΕΚΦΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.

Ένα φαινόμενο συνδεδεμένο με τη σύγχρονη λειτουργία του διαδικτύου είναι η επαναλαμβανόμενη μαζική αποστολή μη ζητηθέντων μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, γνωστή ως spamming ή junk mail.⁽⁶⁷⁾

Το πρώτο περιστατικό spam έλαβε χώρα το 1993. Ένα ζευγάρι αμερικανών, ο Lawrence Canter και η Martha Siegel, αποτελούν τους πρώτους μεγάλης εμβέλειας spammers. Η διαφήμισή τους, με την οποία διαφήμιζαν ένα πρόγραμμα εργασίας με πράσινη κάρτα, απεστάλη σε χιλιάδες newsgroups μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και η δημόσια αντίδραση ήταν άμεση και αποφασιστική. Χρήστες βομβάρδισαν με μηνύματα το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο του ζευγαριού, υπερφορτώνοντάς το και εμποδίζοντας πιθανούς πελάτες να επικοινωνήσουν με το ζευγάρι. Μια μερίδα χρηστών διαμαρτυρήθηκε προς τον παροχέα υπηρεσιών διαδικτύου, ενώ άλλοι ξεκίνησαν να μελετούν τη δυνατότητα δημιουργίας

(67)ΚΩΣΤΗ ΕΛΕΝΗ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ INTERNET, ό.π. σ.96 επ.

λογισμικού που θα μπορούσε να αναγνωρίζει και να διαγράφει αυτόματα τις διαφημίσεις. Σε κάθε περίπτωση το μήνυμα από τους χρήστες του διαδικτύου ήταν σαφές: όσοι δραστηριοποιούνται στο χώρο του διαδικτύου, πρέπει να σέβονται τους κανόνες συμπεριφοράς σε αυτό (netiquette).⁽⁶⁸⁾

Μια επικοινωνία θεωρείται ανεπιθύμητη εάν δεν υπάρχει καμία προηγούμενη σχέση μεταξύ των μερών και ο παραλήπτης δεν έχει συναινέσει στη λήψη της επικοινωνίας. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και οι επικοινωνίες, τις οποίες ο παραλήπτης έχει ήδη επιχειρήσει να τερματίσει. Η πλειοψηφία των ανεπιθύμητων μαζικών μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου περιλαμβάνουν εμπορικές διαφημίσεις και η μεγάλη πλειοψηφία των ανεπιθύμητων εμπορικών μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αποστέλλονται μαζικά. Για το λόγο αυτό συνήθως υπό τον όρο spam νοείται η ανεπιθύμητη μαζική αλληλογραφία, που έχει συνήθως εμπορικό περιεχόμενο.

Το spam αποτελεί προσβολή της αρνητικής ελευθερίας της έκφρασης των παραληπτών της ανεπιθύμητης αλληλογραφίας, η οποία πολλές φορές έχει προσβλητικό για το λήπτη περιεχόμενο.⁽⁶⁹⁾

Η εισβολή ανεπιθύμητων ηλεκτρονικών μηνυμάτων στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο των χρηστών ισοδυναμεί με δια της βίας εξαναγκασμό τους να πληροφορηθούν ένα γεγονός και συνεπώς με κατάφορη προσβολή της αρνητικής ελευθερίας έκφρασης.

Μια κατηγορία μηνυμάτων που αποστέλλονται στους χρήστες του διαδικτύου αποτελούν τα λεγόμενα πολιτικά ηλεκτρονικά μηνύματα. Ως προς τα μηνύματα αυτά διατυπώνονται αντικρουόμενες απόψεις. Υποστηρίζεται η άποψη ότι τα μηνύματα αυτά ουδόλως διαφοροποιούνται από τις υπόλοιπες κατηγορίες ανεπιθύμητων μηνυμάτων, που προσβάλλουν την ιδιωτική ζωή των παραληπτών και γεμίζουν άνευ λόγου το ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο. Ωστόσο, διάφορα επιχειρήματα διατυπώνονται για να τεκμηριώσουν την άποψη ότι τα πολιτικά ηλεκτρονικά μηνύματα αποτελούν προστατευτέα κατηγορία έκφρασης και ένα θεμιτό μέσο των πολιτικών υποψηφίων να προσεγγίσουν τους ψηφοφόρους.

(68) Η Commission Nationale de l' Informatique et des Libertés ορίζει το spam ως την πρακτική αποστολής ανεπιθύμητων μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, συνήθως εμπορικής φύσεως, σε μεγάλο βαθμό και κατ' επανάληψη σε ιδιώτες με τους οποίους ο αποστολέας δεν έχει καμία προηγούμενη επαφή, και η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των οποίων μπορεί να έχει βρεθεί σε δημόσιο χώρο στο διαδίκτυο, όπως σε καταλόγους ονομάτων ή ιστοσελίδες.

(69) MAGEE JOHN, The law regulating unsolicited commercial e-mail, Santa Clara Computer and High Technology Law Journal, σ.333

Το βασικό επιχείρημα των υποστηρικτών αυτής της άποψης είναι ότι η οικονομική λύση των ηλεκτρονικών μηνυμάτων συμβάλει στην εξοικονόμηση μεγάλων χρηματικών ποσών, που δαπανώνται για τη διαφήμιση από τους υποψηφίους και στην αποδέσμευση των τελευταίων από τα διάφορα οικονομικά συμφέροντα που συνδέονται με την υποψηφιότητά τους.⁽⁷⁰⁾

Η Οδηγία 2002/58/EK αντιμετώπισε συστηματικά το ζήτημα του spam λαμβάνοντας θέση στο κατά πόσο ο παραλήπτης των ανεπιθύμητων μηνυμάτων θα πρέπει να έχει εκφράσει ρητά την επιθυμία του να δέχεται αυτόκλητες κλήσεις για άμεση εμπορική προώθηση ή επαρκεί η εκ των υστέρων έκφραση επιθυμίας του να πάψει η αποστολή προς αυτόν μηνυμάτων που ανήκουν στην κατηγορία του spam. Η Οδηγία επιβάλλει την προηγούμενη ρητή συγκατάθεση του παραλήπτη προκειμένου να δέχεται αυτόκλητες κλήσεις για άμεση εμπορική προώθηση και δεν επαρκεί η εκ των υστέρων έκφραση της επιθυμίας του να δέχεται ανεπιθύμητα μηνύματα.

Ωστόσο καθιερώνεται μια εξαίρεση από τον κανόνα αυτό, προβλέποντας ότι «αν ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκτά από τους πελάτες του στοιχεία επαφής του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τους στο πλαίσιο της πώλησης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας μπορεί να χρησιμοποιεί τα εν λόγω στοιχεία για την απευθείας εμπορική προώθηση των δικών του παρόμοιων προϊόντων ή υπηρεσιών, υπό την προϋπόθεση ότι οι πελάτες του έχουν σαφώς και ευδιάκριτα την ευκαιρία να αντιτάσσονται, δωρεάν και εύκολα, σε αυτή τη συλλογή και χρησιμοποίηση ηλεκτρονικών στοιχείων επαφής, και αυτό με κάθε μήνυμα, σε περίπτωση που ο χρήστης αρχικά δεν έχει διαφωνήσει με αυτή τη χρήση».

(70) MAGEE JOHN, The law regulating unsolicited commercial e-mail: An international perspective, ό.π., σ.350

Γ. ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.

Η παραδοσιακή-ερτζιανή τηλεόραση συνιστάται από τεχνικής πλευράς σε ένα κύκλωμα διάδοσης σημάτων, που παράγονται μηχανικά, με το μετασχηματισμό ενός οπτικού ή ηχητικού μέρους σε ηλεκτρονικό σήμα. Το σήμα αυτό φέρεται μέσω ηλεκτρομαγνητικών (ερτζιανών) κυμάτων στον κενό χώρο, σε ορισμένες ζώνες συχνοτήτων (bandes), οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους ανάλογα με την ισχύ του πομπού και του τηλεοπτικού δέκτη.

Η τεράστια ανάπτυξη της επέφερε την «τέταρτη» επανάσταση της τεχνολογίας όπως τη χαρακτηρίζει η πολιτική επιστήμη, με κύρια χαρακτηριστικά τη δημοσιότητα και την παγκοσμιότητα της επικοινωνίας και της γνώσης.

Η παραδοσιακή τηλεόραση κυριαρχεί σε όλο τον αναπτυγμένο κόσμο μέχρι τη δεκαετία του 1970, οπότε και εμφανίζονται νέα επικοινωνιακά μέσα, δηλαδή η καλωδιακή και δορυφορική τηλεόραση, καθώς και μέσα τηλεματικής.

2.ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Τεχνικός ορισμός: μορφή τηλεόρασης, που αποσκοπεί στη διάδοση, μέσω ενός τηλεπικοινωνιακού συστήματος δικτύων, ήχου και εικόνων προς το ευρύ κοινό. Ο κυματοδηγός που διοχετεύει ηλεκτρικό ρεύμα ή ηλεκτρομαγνητικό κύμα αποτελείται από ένα καλώδιο, ομοαξονικό ή οπτικής ίνας, διαρρυθμισμένο σε διάφορες μορφές δικτυώσεων.⁽⁷¹⁾

Το πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί είναι εάν η νομική φύση της καλωδιακής τηλεόρασης της επιτρέπει να ενταχθεί και αυτή

στο νομικό ορισμό της παραδοσιακής τηλεόρασης και εάν τα τεχνικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει και τα οποία τη διαφοροποιούν από την παραδοσιακή τηλεόραση, αναιρούν ή όχι την υπαγωγή της στη νομική έννοια της τηλεόρασης. ⁽⁷²⁾

3.ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ.

Η καλωδιακή τηλεόραση εμφανίσθηκε στο τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου αρχικά στη Βρετανία, με υπόγεια τηλεοπτικά καλώδια, που κατασκευάστηκαν από το BBC στο Λονδίνο και έπειτα στις ΗΠΑ με εναέριες συνδέσεις. Από τότε η ανάπτυξη της στην Ευρώπη ήταν αυνεχής, κυρίως γιατί η αποστολή της καλωδιακής τηλεόρασης ως μέσου ψυχαγωγίας, πληροφόρησης ή αμφίδρομης επικοινωνίας, δε θεωρήθηκε εξαρχής δεδομένη. ⁽⁷³⁾

Η καλωδιακή τηλεόραση είναι μια μορφή τηλεόρασης από κάθε άποψη, τεχνική και νομική. Το ιδιαίτερο όμως χαρακτηριστικό της, η διάδοση των μηνυμάτων μέσω καλωδίωσης, της προσδίδει ιδιαιτερότητες τέτοιες, ώστε αυτή να προσεγγίζει τη δομή και τη λειτουργία των νέων μέσων τηλεματικής. Κοινά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της καλωδιακής τηλεόρασης αποτελούν η μεταβίβαση των ραδιοτηλεοπτικών μηνυμάτων με ηλεκτρονικό τρόπο προς το ευρύ κοινό. Κοινά χαρακτηριστικά των μέσων τηλεματικής και της καλωδιακής τηλεόρασης είναι η μεταβίβαση των ίδιων μηνυμάτων προς ατομικούς δέκτες, σε τερματικά, μέσω καλωδιακού δικτύου.

(71) ΚΙΚΗ Ι., Η καλωδιακή τηλεόραση: νομική οριοθέτηση και συνταγματική προσέγγιση υπό το άρθρο 15 του Σ, Σακκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1993, σ.30

(72)ΚΙΚΗ Ι., Η καλωδιακή τηλεόραση: νομική οριοθέτηση και συνταγματική προσέγγιση υπό το άρθρο 15 του Σ, ό.π., σ.38

(73)δικτυακός τόπος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας <http://www.uth.gr>

Η καλωδιακή λοιπόν τηλεόραση, η οποία βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ παραδοσιακών και νέων μορφών ενημέρωσης και επικοινωνίας, αναδεικνύεται ως το περισσότερο ανταγωνιστικό μέσο προς την παραδοσιακή-ερτζιανή τηλεόραση. Η καλωδιακή τηλεοπτική εκμετάλλευση είναι συνήθως τοπική εκμετάλλευση και παρουσιάζει, ανεξάρτητα από τη σύσταση του καλωδιακού δικτύου-ομοαξονικά καλώδια ή καλώδια οπτικών ινών-δυνατότητα προσφοράς πολύ μεγάλου αριθμού καναλιών (channels) τηλεοπτικού προγράμματος. Τα προγράμματά της είναι ποικίλα: ψυχαγωγικά ή ενημερωτικά, πρωτογενή ή παράγωγα και πιο συχνά αναμεταδόσεις δορυφορικών. Στις περισσότερες περιπτώσεις στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, η καλωδιακή τηλεοπτική εκμετάλλευση έχει χαρακτήρα τηλεόρασης συνδρομητών, με κύρια έμφαση στα ψυχαγωγικά προγράμματα που προέρχονται από άλλες πηγές παραγωγής και αναμεταδίδονται μέσω του καλωδιακού δικτύου.

Τα δίκτυα οπτικών ινών παρέχουν καταρχήν τη δυνατότητα αμφίδρομης επικοινωνίας και ανταλλαγής μηνυμάτων μεταξύ πομπού και δέκτη και κατά δεύτερο λόγο, τη δυνατότητα παροχής πολυάριθμων διαύλων μετάδοσης μηνυμάτων. Η αμφίδρομη επικοινωνιακή δράση μετασχηματίζει πάντως όλη τη δομή του επικοινωνιακού συστήματος, δημιουργώντας τεράστιες δυνατότητες πληροφόρησης. Με τον τρόπο αυτό η καλωδιακή τηλεόραση βρίσκεται στο προσκήνιο μιας ριζικής αλλαγής στη τεχνολογική δομή της επικοινωνίας, και μιας νέας κοινωνικής τάξης πραγμάτων, η οποία θέτει ποικίλα νομικά προβλήματα σχετικά με την αντιμετώπιση των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Στην Ελλάδα από το 1974 ως το 1989 το ελληνικό πρότυπο ραδιοτηλεοπτικής οργάνωσης ήταν αυτό του κρατικού μονοπωλίου. Στην Ελλάδα δεν έχουν εισαχθεί πλήρως τα νέα μέσα τηλεματικής.⁽⁷⁴⁾ Η καλωδιακή τηλεόραση είναι περιορισμένη στη χώρα μας, αν και υφίσταται σχετική πρόβλεψη για τη λειτουργία της στη νομοθεσία. Πρόκειται για το νόμο 1866/1989 για την «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και παροχή (74)Τηλεματική. Ο όρος διατυπώθηκε το 1978 από τους Alain Minc και Simon Nora και περιλαμβάνει ένα πλέγμα ποικίλων υπηρεσιών πληροφοριών, όπου ο ιδιώτης έχει ατομική πρόσβαση. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται μέσω της σύνδεσης συστατικών μερών δικτύων πληροφορικής με τηλεπικοινωνιακά δίκτυα. Με τον τρόπο αυτό οι υπολογιστές και τα δίκτυα δεδομένων, από τη μια πλευρά, ενώνονται με τηλεπικοινωνιακά δίκτυα και δίκτυα τηλεδιανομής μέσω ερτζιανών κυμάτων ή καλωδίου από την άλλη, με αποτέλεσμα τη δυνατότητα απευθείας παροχής εξατομικευμένων πληροφοριών σε χρήστες δεκτών τηλεόρασης ή monitors.

αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών» και για τον Κανονισμό 5/1991 του ΕΣΡ « Περὶ εξετάσεως αιτήσεων χορηγήσεως τηλεοπτικής άδειας.

4.Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.

Τα νέα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν ως οντολογική αφετηρία την καλωδιακή τηλεόραση και στηρίζονται όλα αφενός μεν στη καλωδιακή διανομή και αφετέρου στη χρήση του τηλεοπτικού δέκτη ως πολυλειτουργικής συσκευής ακόμη και ως τερματικού. Η νομική τους αντιμετώπιση διαφέρει κατά περίπτωση και παραλλάσσει ανάλογα με το αν εντάσσονται στη σφαίρα της δημόσιας ή ιδιωτικής επικοινωνίας. ⁽⁷⁵⁾ Αναλυτικά τα νέα μέσα είναι :

- α. τηλεαντίγραφα (telecopies: μέσα αναμετάδοσης εικόνων)
- β. telex(τηλετυπική ανταπόκριση) και telefax(τηλεομοιοτυπία) που συνιστούν την έντυπη ή δια οθόνης απεικόνιση ενός κειμένου
- γ. teletext, δηλαδή μια τηλεοπτική εκπομπή σελιδοποιημένης πληροφόρησης. Στις δυο μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες όπου αναπτύχθηκε αυτό το σύστημα επικοινωνίας, τη Βρετανία (ως Ceefax ή Oracle) και τη Γαλλία (ως Antiope) ρυθμίσθηκε όπως και η ραδιοτηλεόραση.
- δ. videotext (τηλεεικονογραφία), που προσομοιάζει στο home video και συνίσταται στην καλωδιακή μεταφορά πληροφοριών σε χρήστες, οι οποίοι σε συνδυασμό με την πρόσβαση σε τράπεζες δεδομένων, μπορούν να βλέπουν τις πληροφορίες σε μια οθόνη-τερματικό. Το videotext σε όσες χώρες εφαρμόσθηκε (Βρετανία ως Prestel, Ολλανδία ως Viditel, Γερμανία ως Bildschirmtext, Γαλλία ως Minitel, Ιαπωνία ως Captain,) αντίθετα από το teletext, ενέπιπτε στην αρμοδιότητα των τηλεπικοινωνιακών οργανισμών και αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας του δημοσίου δικαίου.
- ε. Το audiotext είναι το ακουστικό αντίστοιχο του videotext. Για τη λειτουργία του χρησιμοποιείται αντί για το τερματικό ενός τηλεοπτικού δέκτη, η τηλεφωνική συσκευή.
- στ. Η τηλεγραφή τέλος είναι μέσο που επιτρέπει την ανταλλαγή γραφικών πληροφοριών, μέσω τηλεφώνου, αντίθετα με την ακουστική ή οπτική τηλεσύσκεψη, που συνίσταται στην ανταλλαγή

(75)διαδικτυακός τόπος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας <http://www.uth.gr>

οπτικών ή ακουστικών πληροφοριών μέσω μιας οθόνης. Όλα αυτά τα επίγεια μέσα παροχής υπηρεσιών χρήσης δικτυώνονται σε LANS(Local Area Network Services) και VANS (Value Added Network Services). Δορυφορικές τηλεοπτικές εκπομπές μεταδίδουν τα συστήματα MATV (Master Antenna Television) για την υποδοχή προγραμμάτων από ECS (European Communication Satellites) και DBS(Direct Broadcasting Satellites) από δορυφόρους μέσης ή χαμηλής ισχύος. Το MVDS(Multipoint video Distribution System) συνιστά το πιο επαναστατικό μέσο διάδοσης τηλεοπτικών μηνυμάτων σε τοπικό επίπεδο με τη χρήση χαμηλής ισχύος διανεμητικών μικροκυμάτων. Τα κύκλωμα αυτό προσφέρει πολύ-καναλικό τηλεοπτικό σύστημα διανομής, χαμηλότερου κόστους από ότι η καλωδιακή ή δορυφορική τηλεόραση.

5.ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΑΙ Η ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΑΠΟ ΔΙΕΘΝΗ ΚΕΙΜΕΝΑ, ΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΞΕΝΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ;

- Στην αναθεωρημένη σύμβαση της Βέρνης του 1886 «...για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων», που αποτελεί ελληνικό εσωτερικό δίκαιο, ⁽⁷⁶⁾ ορίζεται στο άρθρο 2 ότι στον όρο «λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα» περιλαμβάνονται όλα τα έργα, αδιακρίτως από το μέσο έκφρασης και ορίζεται ότι με κινηματογραφικά έργα εξομοιώνονται όσα πραγματώνονται και με μέσο ανάλογο προς την κινηματογραφία. Από τη λεκτική δε διατύπωση των άρθρων 2 παρ2 ,10 και 11 παρ.1 προκύπτει ότι αποτελεί «δημόσια εκτέλεση» κάθε παράσταση έργου δημιουργού με οποιοδήποτε οπτικοακουστικό μέσο και αν συντελείται αυτή. Από το γεγονός ότι στην απαρίθμηση των μέσων συμπεριλαμβάνεται και η ενσύρματη μετάδοση προς το κοινό, όπως και από το ότι το άρθρο 9 παρ.3 της Σύμβασης προσδιορίζει ως «αναπαραγωγή», για την οποία οφείλονται

(76) Η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το νόμο 100/1975

- δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, κάθε ηχητική ή οπτική εγγραφή, προκύπτει συμπερασματικά πως η καλωδιακή τηλεοπτική μετάδοση υπάγεται, σύμφωνα με τη σύμβαση της Βέρνης, ακριβώς στην έννοια της παραδοσιακής τηλεόρασης
- Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διασυνοριακή τηλεόραση⁽⁷⁷⁾ αντιμετωπίζει ακριβώς με τον ίδιο τρόπο την παραδοσιακή και την καλωδιακή τηλεόραση. Στο προοίμιο της αναφέρεται ότι τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι πεπεισμένα πως η διαρκής ανάπτυξη της τεχνολογίας πρέπει να αποσκοπεί στη διεύρυνση της δυνατότητας άσκησης των δικαιωμάτων έκφρασης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών, από οποιαδήποτε πηγή και εάν προέρχονται αυτές και ανεξαρτήτως συνόρων. Στο άρθρο 2 της σύμβασης ορίζεται ότι ο όρος «τηλεοπτική μετάδοση» σημαίνει την αρχική μετάδοση από επίγειο μεταδότη, καλώδιο ή δορυφόρο, υπηρεσιών τηλεοπτικού προγράμματος οποιασδήποτε μορφής.
- Η Οδηγία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας 89/552 δέσμευσε την Ελλάδα από το έτος 1990 και εφεξής, να εναρμονίσει την εσωτερική της νομοθεσία τη σχετική με τη ραδιοτηλεόραση, προς τις επιταγές της. Σύμφωνα με τους ορισμούς της Οδηγίας, και συγκεκριμένα τον ορισμό του άρθρου 1 στοιχείο α ως «τηλεοπτική μετάδοση» νοούνται και η ασύρματη και η ενσύρματη και η δορυφορική περαιτέρω διάδοση σημάτων. Συνεπώς ούτε η κοινοτική θεώρηση του προβλήματος παρέχει ενδείξεις για διαφορετική θεώρηση της καλωδιακής από την παραδοσιακή τηλεόραση.

ΞΕΝΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ

-ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η γερμανική ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία αποτελεί πρότυπο πλουραλιστικού συστήματος ομοσπονδιακού τύπου. Ο θεμελιώδης Νόμος της Βόννης, στο άρθρο 5, κατοχυρώνει το δικαίωμα έκφρασης ιδεών και άντλησης πληροφοριών από

(77) Η Σύμβαση αυτή υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο, στις 15.5.89

κάθε προσιτή πηγή, καθώς και την ελευθερία των ανακοινώσεων από τη ραδιοτηλεόραση. Η διάταξη αυτή έχει προκαλέσει πολλαπλές και αντικρουόμενες απόψεις στη θεωρία. Ερμηνεύοντας την, το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, στην πρώτη απόφασή του για την τηλεόραση, ασχολείται με το πρόβλημα της σπανιότητας των συχνοτήτων, ως αχίλλειο πτέρνα για τη διάκριση των ρυθμίσεων του τύπου και της τηλεόρασης, αλλά δε διαστέλλει τις ίδιες ρυθμίσεις ανάλογα με τη διαφορά στη τεχνική μετάδοσης της τηλεόρασης.

-ΙΤΑΛΙΑ

Το Ιταλικό Συνταγματικό Δικαστήριο, ερμηνεύοντας τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 21, που κατοχυρώνει την ελευθερία της έκφρασης και μέσω της ραδιοτηλεόρασης, διακρίνει την καλωδιακή από την παραδοσιακή τηλεόραση όχι ορολογικά, αλλά από πλευράς χρησιμότητας και χρήσης ερτζιανών συχνοτήτων. Με βάση αυτή την τεχνική διάκριση, το Δικαστήριο έκρινε, στην απόφαση του 226/1974, αντισυνταγματικό το κρατικό μονοπώλιο της RAI μόνο επί της τοπικής καλωδιακής τηλεόρασης. Τέλος, στο νόμο 103/1975 ο νομοθέτης αναφέρεται αναλυτικά και στην παραδοσιακή και στην καλωδιακή τηλεόραση, για να ακολουθήσουν κοινές ρυθμίσεις και για τα δυο μέσα.

6.ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.

6.1.ΕΝΤΑΣΣΕΤΑΙ Η ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 15 του Σ;

Στις δυο παραγράφους του άρθρου 15 απαριθμούνται ρητά ως μέσα, πέραν του τύπου, κατά σειρά ο κινηματογράφος, η φωνογραφία, η ραδιοφωνία και η τηλεόραση. Ο συντακτικός νομοθέτης προσθέτει στην απαρίθμηση αυτή τη φράση «και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Η διατύπωση αυτή του συντακτικού νομοθέτη αντανάκλα τη

ρητή πρόθεσή του να περιλάβει στο ρυθμιστικό πεδίο της διάταξης κάθε άλλο μέσο, το οποίο θα ανακαλυφθεί από την τεχνολογία και θα κυκλοφορήσει εμπορικά.⁽⁷⁸⁾ Το μέσο αυτό ή τα μέσα αυτά που θα είναι παρεμφερή προς τα προηγούμενα, για να υπαχθούν με ασφάλεια στη ρύθμιση της παραγράφου 1 του άρθρου 15, θα πρέπει να εξασφαλίζουν το *minimum* δυο προϋποθέσεων. Πρώτον, θα πρέπει να είναι μέσα έκφρασης και διάδοσης στοχασμών, γιατί κατά την κρατούσα άποψη στη θεωρία, η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 15 αποτελεί μάλλον προέκταση της διάταξης της παραγράφου 1 του άρθρου 14, η οποία αναφέρεται στην έκφραση και διάδοση στοχασμών. Δεύτερον, τα παρεμφερή αυτά μέσα θα πρέπει να είναι μέσα μετάδοσης λόγου ή παράστασης, σύμφωνα με τη διατύπωση της ίδιας της διάταξης. Η διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 του Σ αποτελεί γενικού περιεχομένου ρυθμιστική διάταξη, η οποία αφορά στην κατοχύρωση της ελευθερίας της έκφρασης οποιουδήποτε «πομπού» διαδίδει, με κάθε τρόπο, τους στοχασμούς του. Η αντίστοιχη της, διάταξη του άρθρου 15 παρ.1, επαναλαμβάνει την εξαγγελία ως προς συγκεκριμένα μέσα, τα οποία απαριθμεί ρητά, αλλά όχι εξαντλητικά. Από όλα τα μέσα, ειδικά το ραδιόφωνο και η τηλεόραση οργανώνονται σύμφωνα με τη διάταξη της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 15 του Σ. Εδώ τη θέση της ελευθεροτυπίας, ως οργανωτικού σχήματος για τον τύπο έχει ως συστατικό στοιχείο της οργάνωσης της ραδιοτηλεόρασης, ο άμεσος έλεγχος του κράτους.⁽⁷⁹⁾

Η καλωδιακή τηλεόραση προσομοιάζει τόσο τεχνικά όσο και ουσιαστικά προς τα μέσα που απαριθμούνται στη διάταξη του άρθρου 15 του Σ, εφόσον αυτή αποτελεί οπτικοακουστικό μέσο διάδοσης με στόχο της τη μαζική ενημέρωση. Η τυπολογία του μέσου θα απαιτούσε οπωσδήποτε την υπαγωγή της σε «κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης» του άρθρου 15 παρ.1, ως λογική συνέχεια της παραδοσιακής τηλεόρασης, η οποία αναφέρεται στην ίδια διάταξη. Η παραδοχή αυτή δεν αναιρεί την πλέον ορθή ερμηνευτικά εκδοχή, ότι η καλωδιακή τηλεόραση συνιστά ακριβώς «τηλεόραση», όπως η τελευταία αναφέρεται και στις δυο παραγράφους του άρθρου 15.

(78). (ΚΙΚΗ Ι., Η καλωδιακή τηλεόραση: νομική οριοθέτηση και συνταγματική προσέγγιση υπό το άρθρο 15 του Σ, ό.π., σ.82

(79)Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά δικαιώματα, ό.π., σ.250

(80)Δαγτόγλου, Π.Δ. ΝοΒ 1981, σ.269

Συγκεκριμένα έχει διατυπωθεί η άποψη ότι στην έννοια της τηλεόρασης συμπεριλαμβάνεται η τηλεόραση γενικής ή ειδικής λήψης, με κλειστά ασύρματα ή ενσύρματα κυκλώματα⁽⁸⁰⁾ και τι ο συντακτικός νομοθέτης, γνωρίζοντας τα είδη της ενσύρματης και ασύρματης τηλεόρασης και μη διακρίνοντας μεταξύ τους στο γράμμα του Σ πράττει συνειδητά. Υποστηρίζεται η ένταξη της καλωδιακής τηλεόρασης στο ίδιο επικοινωνιακό φαινόμενο με την ασύρματη, με κοινά τεχνικά χαρακτηριστικά, και επίσης, στο ίδιο σύστημα εκπομπής και λήψης, ακόμη και εάν εκπομπέας και λήπτης εναλλάσσονται. Τέλος, αναγνωρίζεται σε αυτή το ίδιο το στοιχείο της μαζικότητας όπως και στην ασύρματη, έστω και αν ο αριθμός των δεκτών-θεατών της μπορεί να είναι προκαθορισμένος.⁽⁸¹⁾

6.2.ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΑΡΘΡΟ 19 ΤΟΥ Σ.

Εάν η καλωδιακή τηλεόραση αποτελούσε «άλλο μέσο» για τις ανάγκες του συνταγματικού κανόνα, το μέσο αυτό θα συνιστούσε είτε μέσο ενημέρωσης είτε σύμφωνα με την ευρύτερη έννοια, μέσο επικοινωνίας. Το παρεμφερές αυτό μέσο θα υπαγόταν στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 19, το οποίο ορίζει πως το απόρρητο της ανταπόκρισης και επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, εκτός από τη διακίνηση επιστολών, είναι απόλυτα απαραβίαστο μόνο στην περίπτωση που το μέσο αυτό έχει τον χαρακτήρα ενός μέσου ατομικής ή διαπροσωπικής επικοινωνίας. Ο κανόνας του απόρρητου της επικοινωνίας, ο οποίος καλύπτει, σύμφωνα με το άρθρο 19 του Σ τα μέσα ατομικής επικοινωνίας, δε συγκρούεται με άλλες διατάξεις αναφορικά με τα μέσα επικοινωνίας «παρεμφερή» ή όχι, και συγκεκριμένα με όσα απαριθμούνται στη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 15. Τα μέσα αυτά επιτελούν μια γενική επικοινωνιακή λειτουργία. Η ελευθερία έκφρασης των εκφραζόμενων μέσω αυτών των πομπών τους δε συγκρούεται με το απόρρητο των

(81)Βενιζέλος Ευάγγελος, Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη: Συνταγματικά πλαίσια και νομοθετικές επιλογές από το κρατικό μονοπώλιο στην τοπική ραδιοφωνία και τη δορυφορική τηλεόραση, Σακκουλας, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, σ.47

επικοινωνιακών μηνυμάτων, τα οποία ανταλλάσσονται μεταξύ τους.

Αναλυτικά η ραδιοφωνία και η τηλεόραση έχουν ρητά ως σκοπό, σύμφωνα με την παρ.2 του άρθρου 15, κατά σειρά πρώτα τη μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων. Άρα το ραδιόφωνο και η τηλεόραση σαφώς θεωρούνται, από το συντακτικό νομοθέτη μέσα μαζικής ενημέρωσης. Δε θα συνιστούσε άλμα να αντιμετωπισθούν ακόμη και ο κινηματογράφος και η φωνογραφία ως μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ερμηνευτικά είναι λογικά αποδεκτό να θεωρήσει κανείς ότι το άρθρο 15 του Σ ρυθμίζει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ενώ το άρθρο 14 παρ.1, ως προς τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης, και το άρθρο 19, ως προς τη διασφάλιση του απορρήτου, ρυθμίζουν τα μέσα επικοινωνίας και μάλιστα της ατομικής ή διαπροσωπικής.

6.3.Η ΚΑΛΩΔΙΑΚΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΛΗΨΗ

Η τηλεοπτική λήψη αποτελεί την παθητική πλευρά της ραδιοτηλεοπτικής διαδικασίας. ⁽⁸²⁾ Η καλωδιακή ειδικά τηλεοπτική λήψη δεν είναι εξατομικευμένη, παρά το γεγονός της σύνδεσης χωριστά κάθε τηλεοπτικού δέκτη με ένα καλωδιακό δίκτυο, μέσω του οποίου μεταδίδονται και τα τηλεοπτικά σήματα. Η καλωδιακή τηλεοπτική λήψη παραμένει γενική τηλεοπτική λήψη. Η καλωδιακή τηλεοπτική λήψη διακρίνεται σε ατομική και συλλογική, ανάλογα με τον αριθμό των δεκτών των τηλεοπτικών σημάτων σε κάθε φάση της σχετικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα, η συλλογική καλωδιακή λήψη πραγματοποιείται στο σημείο όπου είναι τοποθετημένη μια συλλογική κεραία λήψης. Το σημείο αυτό αποτελεί το χώρο υποδοχής τηλεοπτικών σημάτων, που εκπέμπονται με ερτζιανό τρόπο, συνήθως από τηλεοπτικό δορυφόρο και διαδίδονται περαιτέρω προς ατομικούς δέκτες μέσω καλωδιακού δικτύου. Αντίθετα η ατομική καλωδιακή λήψη πραγματοποιείται απ' ευθείας από

(82)ΚΙΚΗ Ι. Η καλωδιακή τηλεόραση, ό.π. σ.220-221

ατομικό τηλεοπτικό δέκτη, ο οποίος συνδέεται με τις υποδοχές του καλωδιακού τηλεοπτικού δικτύου. Ο ατομικός δέκτης είναι μέρος του «ευρέως κοινού», για αυτό και η ατομική καλωδιακή τηλεοπτική λήψη παραμένει γενική λήψη. Παρά την τεχνική αυτή διάκριση μεταξύ των δυο μορφών λήψης, ατομικής και συλλογικής, η καλωδιακή τηλεοπτική λήψη αντιμετωπίζεται νομικά με ενιαίο τρόπο. Η ενιαία αντιμετώπιση δικαιολογείται από το γεγονός ότι και η συλλογική και η ατομική λήψη ασκούνται από τον κάθε τηλεοπτικό δέκτη ατομικά.

6.4.ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΛΗΨΗΣ

Παρά την άποψη που έχει εκφρασθεί ότι η θεμελίωση δικαιωμάτων «δημοσίου χαρακτήρα», που δεν κατοχυρώνονται από το γράμμα του Σ είναι ερμηνευτικά δυσχερές και πρακτικά ατελέσφορη, η θεωρία δε δίστασε καθόλου να τεκμηριώσει την ύπαρξη ενός ατομικού δικαιώματος απ' ευθείας σε συνταγματικές διατάξεις. ⁽⁸³⁾

Η άσκηση του δικαιώματος της καλωδιακής λήψης προϋποθέτει ,πρώτον την προστασία των τεχνικών υποστηριγμάτων της λήψης(δίκτυα, κεραίες, εξοπλισμός), και δεύτερον την επίτευξη ενός minimum βαθμού πρόσβασης στα υποστηρίγματα αυτά. Ουσιαστικό όμως περιεχόμενο του δικαιώματος καλωδιακής τηλεοπτικής λήψης συνιστά η προστασία της προσωπικότητας του ατόμου. Κύριες συνιστώσες της συνταγματικά προστατευόμενης προσωπικότητας , μέσω της λειτουργίας της καλωδιακής τηλεόρασης, αποτελούν η έκφραση στην παθητική της όψη, δηλαδή αυτή της λήψης της εκφραζόμενης άποψης, και η πληροφόρηση στην παθητική της όψη, δηλαδή της διάδοσης της πληροφορίας και του σχηματισμού της κοινής γνώμης. ⁽⁸⁴⁾ Δικαιολογητικό λόγο για την αναγωγή σε επίπεδο συνταγματικού κανόνα, της καλωδιακής τηλεοπτικής λήψης σε

(83)Δαγτόγλου Π.Δ.. Ατομικά δικαιώματα, ό.π., σ.67

(84)Κίκη Ι. Η καλωδιακή τηλεόραση, ό.π., σ.244επ.

αντικείμενο προστατευόμενου ατομικού δικαιώματος συνιστά κυρίως η απαίτηση για την προστασία της προσωπικότητας. Η προστασία αυτή συγκεκριμενοποιείται με το περιεχόμενο του άρθρου 5 παρ.1 του Σ, ως ελεύθερη ανάπτυξη και ως συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Η προστασία της προσωπικότητας επιτυγχάνεται όταν ο πολίτης έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει και με καλωδιακό τρόπο τηλεοπτικά προγράμματα, εξαιτίας της διπλής λειτουργίας της καλωδιακής: αυτή συνιστά από τη μια μέσο μαζικής ενημέρωσης, επειδή συντελεί στη διάδοση, αμφίδρομη ή μη, μηνυμάτων πληροφοριακού περιεχομένου, και από την άλλη μέσο μαζικής επικοινωνίας, με τη διάδοση μηνυμάτων και ψυχαγωγικού περιεχομένου. Η δεύτερη λειτουργία της καλωδιακής τηλεόρασης, η ψυχαγωγική, συμβάλλει κυρίως στην κατοχύρωση της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης στοχασμών του καλωδιακού τηλεοπτικού εκπομπέα. Η πρώτη όμως λειτουργία, η πληροφορική, έχει βαρύνουσα σημασία για την προστασία πτυχών της προσωπικότητας του καλωδιακού τηλεοπτικού δέκτη, αλλά και, σε ευρύτερο πλαίσιο, για τη εύρυθμη οργάνωση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Μετά την αναθεώρηση του 2001 και την ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος της πληροφόρησης στο άρθρο 5 Α του Σ υποστηρίζεται η άποψη ότι το κράτος υποχρεούται να ρυθμίσει την παροχή ενός *minimum* πληροφόρησης μέσω της καλωδιακής τηλεόρασης. Με το άρθρο 5 Α του Σ κατοχυρώνεται το δικαίωμα καθενός στην πληροφόρηση, δηλαδή η δυνατότητα καθενός ασκώντας την ήδη κατοχυρωμένη ελευθερία του να πληροφορείται, να έχει πρόσβαση στο σύνολο της διακινούμενης πληροφορίας. Από το δικαίωμα στην πληροφόρηση δε συνάγεται μόνο η ελευθερία αναζήτησης και λήψης πληροφοριών, αλλά και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης.⁽⁸⁵⁾

(85)Κοντιάδης Ξ., Ο Νέος Συνταγματισμός,ό.π., σ.207επ.

6.5.Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ.

Η διενέργεια της καλωδιακής τηλεοπτικής εκπομπής συνεπάγεται την άσκηση μια σειράς θεμελιωδών δικαιωμάτων από το υποκείμενο που διενεργεί την εκπομπή. Τα δικαιώματα αυτά συνίστανται κυρίως στην έκφραση, την ενεργητική πληροφόρηση και την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ειδικά η έκφραση ως προστατευόμενη δραστηριότητα στο πρόσωπο του εκπομπέα, αποτελεί το ευρύτερο, σε έκταση κανονιστικού περιεχομένου, προστατευόμενο δικαίωμα από όσα ασκεί ο καλωδιακός τηλεοπτικός εκπομπέας.

Στο ελληνικό Σ η ελεύθερη έκφραση κατοχυρώνεται βασικά στο άρθρο 14 παρ.1, με τη φράση «καθένας μπορεί να εκφράζει τους στοχασμούς του...». Αντικειμενικό χαρακτήρα προσλαμβάνει η ελευθερία αυτή όταν το κανονιστικό της περιεχόμενο σχετίζεται με κάποιο μέσο διάδοσης των στοχασμών, διαφορετικό από τον προφορικό λόγο. Τέτοιο αντικειμενικό χαρακτήρα παρουσιάζει καταρχήν η ελευθερία της έκφρασης στο άρθρο 14 παρ.1 του Σ με τη διάδοση των στοχασμών δια του τύπου. Τα μέσα μετάδοσης λόγου ή παράστασης, που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή δεν εξαιρούνται της συνταγματικής προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ.1 του Σ. Τα μέσα αυτά εξαιρούνται μόνο από την αυξημένη συνταγματική προστασία, που προβλέπει ειδικά για τον τύπο η διάταξη του άρθρου 14 παρ.2 . Αντικειμενικός χαρακτήρας προσδίδεται αναγκαία στην ελευθερία της έκφρασης, όταν αυτή ασκείται διά των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Αυτό συμβαίνει, γιατί κατά τη λειτουργία των μέσων, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η καλωδιακή τηλεόραση, τα υποκείμενα που αλληλεπιδρούν και τα προβλήματα που ανακύπτουν είναι τόσα, ώστε προκύπτει η ανάγκη διασφάλισης των δικαιωμάτων άλλων υποκειμένων, εκτός από τον εκφραζόμενο «πομπό».

Ειδικά για την καλωδιακή τηλεόραση, θα πρέπει να γίνει αποδεκτό ότι η έκφραση μέσω της καλωδιακής τηλεοπτικής εκπομπής προστατεύεται με τη διάταξη του άρθρου 15 παρ.1 του , η οποία παραπέμπει εμμέσως σε αυτήν του άρθρου 14 παρ.1. ⁽⁸⁶⁾

(86)Κίκη Ι., Η καλωδιακή τηλεόραση, ό.π., σ.304επ.

Έτσι η έκφραση του εκπομπέα μέσω του καλωδιακού τηλεοπτικού δικτύου προστατεύεται συνταγματικά, υπό τον όρο ότι η συγκεκριμένη εκπομπή δεν προσκρούει στην οργανωτική δομή που επιτάσσει γενικά για την τηλεόραση ο συντακτικός νομοθέτης στη διάταξη της παρ.2 του άρθρου 15. Η ελευθερία της έκφρασης μέσω της καλωδιακής τηλεόρασης συνιστά ελευθερία του λόγου με την ευρεία έννοια του όρου. Η ελευθερία αυτή ιστορικά πολύ φορτισμένη εξαιτίας της κατοχύρωσης της σε Διακηρύξεις και διεθνή κείμενα, έχει πολλές δικαιολογητικές βάσεις της κατοχύρωσης της. Στη συνταγματική θεωρία έχουν διαμορφωθεί τρεις τάσεις που αιτιολογούν την κατοχύρωση της ελευθερίας του λόγου. Η καθεμιά ανταποκρίνεται είτε στην ανάγκη διερεύνησης της αλήθειας είτε στην ανάγκη αυτάρκειας κάθε επικοινωνιακής διαδικασίας είτε στη συμμετοχή του πολίτη στη δημοκρατική διαδικασία. Η ελευθερία του λόγου που κατοχυρώνεται μέσω της καλωδιακής τηλεοπτικής εκπομπής, έχει ακριβώς ως δικαιολογητική βάση στη θεωρία την προστασία της συμμετοχής του πολίτη στη διαμόρφωση του δημοκρατικού πολιτεύματος .

7.ΓΙΑΤΙ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΛΩΔΙΑΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ;

Η καλωδιακή τηλεόραση παρέχει τη δυνατότητα λειτουργίας απεριόριστου κατ' ουσία αριθμού καναλιών, με άριστες συνθήκες μετάδοσης, παρά τα όποια γεωφυσικά εμπόδια. Κατά τούτο, η καλωδιακή τηλεόραση προσφέρεται να δώσει λύσεις για την τηλεοπτική κάλυψη τόσο πολλών γεωγραφικά αποκομμένων περιοχών της χώρας μας, όσο και των ραδιοτηλεοπτικά κορεσμένων σήμερα μεγάλων αστικών κέντρων. Και αυτό χωρίς απαγορευτική οικονομική επιβάρυνση, αλλά και με ταυτόχρονη αποτελεσματική προστασία του δομημένου περιβάλλοντος από τα δάση των τηλεοπτικών κεραιών που αλλοιώνουν επικίνδυνα τη φυσιογνωμία των παραδοσιακών ιδίως οικισμών. Συνεπώς η γεωφυσική διαμόρφωση της Ελλάδας και η μικρή της έκταση καθιστούν την καλωδιακή τηλεόραση ενδεδειγμένη λύση για μετάδοση εικόνας καλής ποιότητας αλλά και πληθώρας προγραμμάτων. Επιφύλαξη για την περαιτέρω ανάπτυξη της καλωδιακής

τηλεόρασης δημιουργεί μόνο το μεγάλο κόστος της σχετικής εγκατάστασης.

Δ. ΚΡΥΦΗ ΚΑΜΕΡΑ

1.Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ ΣΗΜΕΡΑ.

Η κάμερα είναι ένα σχετικά καινούργιο δημιούργημα της τεχνολογίας που ήρθε να προσφέρει πληθώρα δυνατοτήτων στο σύγχρονο άνθρωπο. Δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να απαθανατίζει κάθε στιγμή της προσωπικής και οικογενειακής του ζωής, διάφορα τοπία και περιστατικά, Είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τι δημοσιογράφο, τον παραγωγό ταινιών ή ενημερωτικών εκπομπών, αλλά και για τον απλό άνθρωπο που θέλει να κρατά πάντα ζωντανές εμπειρίες και βιώματα.

Αυτό βέβαια που μας ενδιαφέρει κυρίως στο πλαίσιο της συνταγματικής προβληματικής των νέων μορφών επικοινωνίας είναι η χρήση της κρυφής κάμερας, δηλαδή η βιντεοσκόπηση περιστατικών από τη ζωή κάποιων ατόμων εν αγνοία τους. Κατά πόσο αυτό είναι συμβατό με τις συνταγματικές επιταγές της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, του απορρήτου της επικοινωνίας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και κυρίως των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

Σε αυτό το σημείο επιβεβαιώνεται η γνωστή ρήση ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ένα επίτευγμα της τεχνολογίας από μόνο του ως καλό ή κακό, αλλά είναι η χρήση που του επιφυλάσσει ο άνθρωπος που το κάνει να χαρακτηριστεί ως καλό ή κακό, και κάνοντας μια προέκταση ως νόμιμο ή μη.

2.ΣΧΕΣΗ ΚΡΥΦΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ ΜΕ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής όπως προαναφέρθηκε αναφέρεται σε επεμβάσεις στην ιδιωτική σφαίρα που υπερβαίνουν την κλασική προστασία του ασύλου της κατοικίας, δηλαδή σε πιο σύγχρονες μορφές της προσβολής της όπως η οπτικοακουστική παρακολούθηση.⁽⁸⁷⁾ Η βιντεοσκόπηση και μάλιστα με κάμερα που δε γίνεται αντιληπτή ενέχει τον κίνδυνο να καταγράψει στιγμές της ιδιωτικής ζωής των ανθρώπων. Η σφαίρα λοιπόν της ιδιωτικής ζωής είναι πιθανό να παραβιάζεται με τη βιντεοσκόπηση όταν αυτή επεμβαίνει στον προσωπικό ατομικό χώρο και καταγράφει λεπτομέρειες της ζωής του που το άτομο δεν επιδιώκει να γνωστοποιήσει σε άλλους. Τότε η χρήση κρυφής κάμερας παραβιάζει το συνταγματικό δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 9 του Σ, δηλαδή το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής. Με τη χρήση κρυφής κάμερας μπορούν να αποκρυπτογραφηθούν στοιχεία που συνιστούν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα με την έννοια που τους προσδίδεται στο άρθρο 2 εδ.β του νόμου 2472/1997.⁽⁸⁸⁾ Ο κίνδυνος που μπορεί να προκύψει για τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα από τη συλλογή τους με βιντεοσκόπηση είναι πρόδηλος. Πτυχές της ιδιωτικής ζωής καταγράφονται, κάτι το οποίο ανοίγει το δρόμο είτε για την επεξεργασία των οπτικοακουστικών δεδομένων ή και για τη δημοσιοποίησή τους. Πρέπει ωστόσο να τονισθεί ότι ο νομοθέτης προστατεύει τη νόμιμη ιδιωτική ζωή. Δεν εντάσσεται στη σφαίρα του απαραβίαστου η τέλεση εγκληματικών πράξεων. Σε αυτές τις περιπτώσεις η βούληση του συντακτικού νομοθέτη είναι να ληφθούν υπόψη τα στοιχεία που στοιχειοθετούν το έγκλημα και να αρθεί το απόρρητο.⁽⁸⁹⁾ Σε αυτές τις περιπτώσεις επιτρέπεται η επεξεργασία και η χρήση των προσωπικών δεδομένων που έχουν συλλεχθεί με κρυφή κάμερα.

(87)Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, ό.π. σ.50

(88)νόμος 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», με την ενσωμάτωση τροποποιήσεων(ΦΕΚ 84/2000, ΦΕΚ 109 Α/1997

(89)Συνάγονται από άρθρο 19 παρ,1 του Σ και αναφέρονται στο νόμο 2225/1994

Μέσα στο πλαίσιο χρήσης της κρυφής κάμερας συχνά πλήττεται το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Το δικαίωμα αυτό συνίσταται στη δυνατότητα του ατόμου να αποφασίζει πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις είναι δυνατή η επεξεργασία των πληροφοριών που το αφορούν. Με τη χρήση κρυφής κάμερας παραβιάζεται το δικαίωμα αυτό όταν σε ανύποπτο χρόνο, χωρίς την ενημέρωση του εμπλεκομένου και χωρίς τη συναίνεσή του καταγράφονται σε μια μαγνητοταινία πληροφορίες που αφορούν το άτομό του.

3.ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΠΟΥ ΘΕΤΕΙ Η ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΡΥΦΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ;

Η χρήση της κρυφής κάμερας ως ανθρώπινη συμπεριφορά για να είναι συνταγματική οφείλει να είναι σύμφωνη με τις γενικές ρήτρες του Σ. Αυτές συνάγονται από το σύνολο του περιεχομένου του Σ, όμως προσδιορίζονται κυρίως στο άρθρο 5 παρ.1 του Σ. Κατά τη χρήση κρυφής κάμερας ο χειριστής της οφείλει να σέβεται τα δικαιώματα των άλλων, να μην παραβιάζει το Σ και τα χρηστά ήθη. Η βιντεοσκόπηση λοιπόν επιτρέπεται μέχρι του σημείου που δεν παραβιάζει τα δικαιώματα των άλλων, άρα και μέχρι εκεί που δεν παραβιάζει τη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής του άλλου. Η τήρηση των συνταγματικών κανόνων και των σύμφωνων με αυτούς κανόνων του κοινού δικαίου οριοθετεί επίσης την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η βιντεοσκόπηση λοιπόν θα πρέπει να κινείται στα όρια της νομιμότητας. Τέλος στην έννοια των χρηστών ηθών συμπεριλαμβάνεται η καλή πίστη, η αρχή της αναλογικότητας και η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος. Άρα όρια στη χρήση της κρυφής κάμερας θέτει και το άρθρο 25 παρ.1 εδ.δ και παρ. 3.⁽⁹⁰⁾ Η βιντεοσκόπηση δε θα πρέπει να καταγράφει σκηνές που πλήττουν την αξία του ανθρώπου., εφόσον αυτή όπως προκύπτει από το άρθρο 2 παρ.1 του Σ είναι η καταστατική αρχή της ελληνικής έννομης τάξης. Σε κάθε (90)άρθρο 25 παρ.3 του Σ: «Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται»

περίπτωση η βιντεοσκόπηση οφείλει να σέβεται την προσωπικότητα του ανθρώπου και να την προστατεύει.

4.Ο ΝΟΜΟΣ 2472/1997 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Ο νόμος 2472/1997 θεσπίζει τις προϋποθέσεις για την επεξεργασία των δεδομένων και των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

Ως ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα νοούνται αυτά που αφορούν κυρίως τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, την υγεία, την ερωτική ζωή καθώς και τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες.

Ως βασική προϋπόθεση για την επεξεργασία των δεδομένων ο νόμος θέτει τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων.
(91)

Οι πληροφορίες και τα στοιχεία που αφορούν ένα πρόσωπο και που έχουν συλλεχθεί με χρήση κρυφής κάμερας συνιστούν προσωπικά δεδομένα και η επιμέρους επεξεργασία τους επιτρέπεται μόνο κατόπιν της συγκατάθεσής τους. Τα άρθρα 4 και 10 παραθέτουν αναλυτικότερα τις προϋποθέσεις και τα όρια της επεξεργασίας.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το άρθρο 7⁽⁹²⁾ του νόμου 2472/1997, που επιτρέπει την επεξεργασία για λόγους διαφύλαξης ζωτικού συμφέροντος, όπως για θέματα υγείας, εθνικής ασφάλειας, καθώς και για ερευνητικούς ή επιστημονικούς σκοπούς.

Τέλος η βιντεοσκόπηση προσωπικών δεδομένων δεν παραβιάζει το απόρρητο της ελεύθερης ανταπόκρισης ή της επικοινωνίας όταν γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή με

(91) νόμος 2472/1997- άρθρα 5 παρ.1 και 7 παρ.2 εδ.α.

(92) άρθρο 7 παρ.2 εδ.γ. του νόμου 2472/1997

παραχάραξη (ΠΚ 207), ο εμπρησμός (ΠΚ264), η ληστεία (ΠΚ 380), η εκβίαση (ΠΚ 385). Οι λόγοι άρσης του απορρήτου σκοπό τη διακρίβωση κακουργημάτων όπως η εσχάτη προδοσία(ΠΚ 134), τα βασανιστήρια και άλλες προσβολές της διεθνούς ειρήνης της χώρας(ΠΚ139), η στρατιωτική υπηρεσία στον εχθρό(ΠΚ143), η νόθευση αποδεικτικών(ΠΚ150), η βία κατά πολιτικού σώματος ή κυβέρνησης (ΠΚ 157), η προκύπτουν από άρθρο 19 παρ.1 του Σ και από το νόμο 2225/1994.

Η χρησιμοποίηση προσωπικών δεδομένων που παρανόμως έχουν συλλεχθεί ή τύχει επεξεργασίας δεν επιτρέπεται, διότι αντίκειται στην απαγόρευση του άρθρου 177 παρ.2 του ΚΠολΔ καθώς και στη συνταγματική απαγόρευση της χρήσης αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν παράνομα, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 19 παρ. 3 του Σ.

5.ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΜΕΤΡΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΜΕ ΚΑΜΕΡΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΟΚ(π.δ. 287/2001).

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί στη χώρα μας η εγκατάσταση ειδικών ηλεκτρονικών συσκευών σε προεπιλεγμένα σημεία σε οδούς και χώρους που χρησιμοποιούνται για τη δημόσια κυκλοφορία οχημάτων προκειμένου να ρυθμίζεται αποτελεσματικά η κυκλοφορία και να εντοπίζονται παραβάσεις. Στις ειδικές ηλεκτρονικές συσκευές αναφέρεται ρητά στο π.δ. 287/2001 ότι συγκαταλέγονται και οι κινηματογραφικές μηχανές. Οι κάμερες βιντεοσκοπούν τα οχήματα με σκοπό να διαπιστώσουν τυχόν παραβάσεις του ΚΟΚ. Στο άρθρο 11 του νόμου καταγράφονται οι προϋποθέσεις εγκατάστασης των συσκευών αυτών.

Οι συσκευές εγκαθίστανται και λειτουργούν χωρίς παρουσία αστυνομικού. Οι φωτογραφίες και οι ταινίες είναι σε κάθε περίπτωση αποδεικτικό στοιχείο της διάπραξης της παράβασης. Για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των οδηγών από αυτές τις κάμερες το π.δ. 287/2001 καθιερώνει δυο αρχές: την αρχή της αναλογικότητας και την αρχή της δέσμευσης από

το σκοπό της διάταξης. Ως σκοπός της διάταξης ορίζεται η καταγραφή και η βεβαίωση των παραβάσεων του ΚΟΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 της απόφασης 1122/2000 της ΑΠΔ ⁽⁹³⁾, η αποθήκευση και η διαβίβαση εικόνας προσώπου, η

(93) Παπαϊωάννου Ζωή, περιεχόμενο και όρια αστυνομικής εξουσίας, 2004,σ.256-257

οποία συλλέγεται με λήψη από σταθερή βιντεοκάμερα που λειτουργεί μόνιμα και συνεχώς σε ανοικτό χώρο διέλευσης κοινού συνιστά επεξεργασία δεδομένων. Ωστόσο ή λήψη τέτοιων δεδομένων με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης επιτρέπεται κατ' εξαίρεση και χωρίς συγκατάθεση του υποκειμένου υπό τις προϋποθέσεις του νόμου 2472/1997, εφόσον ο σκοπός της επεξεργασίας είναι η προστασία προσώπων ή αγαθών ή η ρύθμιση της κυκλοφορίας. Οι κάμερες σύμφωνα με τη θεωρία σκοπού πρέπει να τοποθετούνται αποκλειστικά για την καταγραφή παραβάσεων. Απαγορεύεται να εξατομικεύουν άλλα άτομα ευρισκόμενα στο αυτοκίνητο, όπως το συνοδηγό ή να χρησιμοποιούνται για διάφορους άλλους λόγους.

6.Αποφάσεις αρ.40, 41/2003 ΑΠΔ σχετικά με την «εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης σε χώρους συγκέντρωσης ή διέλευσης κοινού».

Η ΑΠΔ έκρινε στις παρακάτω περιπτώσεις νόμιμη την εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης. Σήμερα στην Ελλάδα όλο και περισσότερα απαντάται το φαινόμενο της εγκατάστασης κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε πολυσύχναστα μέρη.

ΑΠΟΦΑΣΗ 40/2003 της ΑΠΔ

Η ΑΠΔ αποφάσισε για τη νομιμότητα εγκατάστασης κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης από εταιρεία, ύστερα από καταγγελία ιδιοκτήτη ιατρείου που βρίσκεται στην ίδια πολυκατοικία που στεγάζει και την εταιρεία. Συγκεκριμένα υπήρξε διαμαρτυρία για

την εγκατάσταση και τη χρήση του κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης σε κοινόχρηστους χώρους. Ο ιατρός δέχθηκε διαμαρτυρίες από πελάτισσες του για την εν λόγω παρακολούθηση. Η ΑΠΔ θέτει ως κριτήρια για να κρίνει τη νομιμότητα της εγκατάστασης του κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης την αρχή της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας. Έτσι αξιολογώντας τα πραγματικά στοιχεία της υπόθεσης και μετά από στάθμιση του σκοπού της εγκατάστασης (προστασία εξοπλισμού του εργαστηρίου από αθέμιτες ενέργειες) δέχθηκε ως νόμιμη την εγκατάσταση του κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης αλλά με κάποιους περιορισμούς. Συγκεκριμένα έκρινε ότι κάμερες που εστιάζουν σε κοινόχρηστους χώρους θα πρέπει να επανατοποθετηθούν.

ΑΠΟΦΑΣΗ 41/2003 της ΑΠΔ

Σύλλογος εργαζομένων οικοτροφείου διαμαρτυρήθηκε ότι με την εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης σε κοινόχρηστους χώρους και στους χώρους εργασίας της σχολής προσβάλλεται η ιδιωτικότητα των εργαζομένων. Ο Διευθυντής της σχολής με σχετικό έγγραφο του τονίζει ότι το σύστημα παρακολούθησης αποσκοπεί στη συλλογή δεδομένων για την προστασία των σπουδαστών και του προσωπικού, αλλά και για την ασφάλεια του κτιρίου της σχολής. Το εκπαιδευτήριο-οικοτροφείο βρίσκεται σε απομακρυσμένη περιοχή και υπήρξαν επίμονα αιτήματα των υπαλλήλων να επιληφθεί η διεύθυνση για την ασφάλεια του προσωπικού και των σπουδαστών. Η ΑΠΔ έκρινε την υπόθεση με βάση την αρχή της αναλογικότητας και της δέσμευσης από το σκοπό του μέτρου. Συνεπώς οι εικόνες από βιντεοσκόπηση θα πρέπει να είναι πρόσφορες και συναφείς με το σκοπό για τον οποίο λήφθηκε το μέτρο και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να είναι περισσότερες από όσα απαιτούνται από το σκοπό του μέτρου. Σκοπός είναι η προστασία και η ασφάλεια των σπουδαστών οικότροφων και μη και σε καμία περίπτωση η παρακολούθηση των εργαζομένων και της αποδοτικότητας τους⁽⁹⁴⁾

(94)ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ, Η ΚΡΥΦΗ ΚΑΜΕΡΑ, ΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΤΟΠΟΣ
www.law.uoa.gr/~adimitrop

Άρα το συμπέρασμα είναι ότι η εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης σε πολυσύχναστο μέρος μπορεί να είναι νόμιμη, εφόσον δικαιολογείται από τις ειδικές συνθήκες, αλλά πάντοτε με αυστηρή τήρηση των αρχών της αναλογικότητας και της δέσμευσης από το σκοπό της εγκατάστασης που οδηγούν σε ευνόητους περιορισμούς του μέτρου

Ε.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1.ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1.1.ΠΙΝΑΚΑΣ

1. Απόφαση 1963/2004- ΜπρΑθ
«ιδιωτικά έγγραφα- αποστολή μηνύματος μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου- e-mail- ηλεκτρονική διεύθυνση- ταυτοποίηση ηλεκτρονικών συναλλαγών-Αποδεικτική δύναμη
2. Απόφαση 61/2004-ΑΠΔ
«ηλεκτρονική επικοινωνία- παρακολούθηση εργαζομένων»
- 3.Απόφαση 53/2004-ΑΠΔ
«επεξεργασία προσωπικών δεδομένων-ελευθεροτυπία-Αρχή αναλογικότητας»
- 4.Απόφαση 6/2004-ΓνδτΕισΑΠ
«παραβάσεις ΚΟΚ- καταγραφή παραβάσεων με τεχνικά φωτογραφικά μέσα»
- 5.Απόφαση 63/2004-ΑΠΔ
«παράταση λειτουργίας κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης σε οδικό δίκτυο»
- 6.Απόφαση 5870/1990 ΠΠρΑθ
«υπόθεση παρακολούθησης από ιδιωτικό γραφείο ερευνών και η λήψη φωτογραφικών απεικονίσεων από την ιδιωτική ζωή κάποιου διαδίκου χωρίς τη συναίνεσή του»
7. Απόφαση 164/1992 Συμβούλιο Εφετών

«απόπειρα εκβίασης από δράστες οι οποίοι βιντεοσκόπησαν κρυφά το θύμα σε ομοφυλοφυλικές πράξεις και κατόπιν απείλησαν ότι θα αποκαλύψουν την εν λόγω δραστηριότητα, αν δεν τους κατέβαλε το ποσό των 4.000.000 δρχ.»

8.Απόφαση 1317/2001- ΑΠ σε συμβούλιο
«υπεξαίρεση χρηματικού ποσού ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και τιμαλφών αντικειμένων από το παγκάρι της Αγίας Παρασκευής στα Τέμπη, που καταγράφηκε και πιστοποιήθηκε μέσω βιντεοσκόπησης με κρυφή κάμερα.

1.2.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.Απόφαση 1963/2004- Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών

Ιδιωτικά έγγραφα-Αποστολή μηνύματος μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου-E-mail- Ηλεκτρονική διεύθυνση-Ταυτοποίηση ηλεκτρονικών συναλλαγών-Αποδεικτική Δύναμη.

Περίληψη

Κατά την αποστολή ενός μηνύματος μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, η δήλωση βουλήσεως του αποστολέα ταυτίζεται με την ηλεκτρονική διεύθυνση και αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο, ώστε να καταστεί δυνατή τεχνικά η παραλαβή της από τον παραλήπτη και είναι ήσσονος σημασίας η μορφή και η διάταξη με την οποία απεικονίζεται στο έντυπο. Ο καθορισμός συνεπώς της ηλεκτρονικής διεύθυνσης κατά τρόπο μοναδικό από τον ίδιο το χρήστη και η δήλωση της σε κάθε αποστελλόμενο ηλεκτρονικό μήνυμα συνιστά απόδειξη της ταυτότητας του εκδότη του και κατ' αναλογία με τα οριζόμενα για το παραδοσιακό έγγραφο του άρθρου 443 του ΚΠολΔ, η μηχανική του απεικόνισή του σε έντυπο εμπίπτει στην έννοια του ιδιωτικού εγγράφου με αποδεικτική δύναμη σε βάρος του εκδότη του, διότι αυτή ακριβώς η μοναδική για κάθε χρήστη ηλεκτρονική διεύθυνση, που έχει ορισθεί και εφαρμοσθεί από τον ίδιο τον αποστολέα, έχει το χαρακτήρα της ιδιόχειρης υπογραφής έστω και αν δεν έχει την παραδοσιακή μορφή της τελευταίας. Τα ανωτέρω ισχύουν ανεξαρτήτως της θέσεως στην οποία εμφανίζεται η ηλεκτρονική διεύθυνση του αποστολέα σε σχέση με το κείμενο, το οποίο συνοδεύει κατά την

εμφάνισή του στην οθόνη του υπολογιστή ή τη μηχανική του απεικόνιση σε χαρτί. Έτσι το επικυρωμένο κατά νόμο αντίγραφο του αποσταλέντος ηλεκτρονικού μηνύματος, το οποίο περιέχεται στο σκληρό δίσκο του παραλήπτη αποτελεί πλήρη απόδειξη ότι η περιλαμβανόμενη σε αυτό δήλωση προέρχεται από εκδότη-αποστολέα του. Η λειτουργία του συστήματος κατά τα ανωτέρω εκτεθειμένα είναι δυνατό να υποκρύπτει τον κίνδυνο ότι η αποστολή του συγκεκριμένου μηνύματος έγινε από άλλο πρόσωπο από αυτό στο οποίο ανήκει η συγκεκριμένη ηλεκτρονική διεύθυνση, κάνοντας χρήση αυτής χωρίς έγκρισή του. Η ελαττωματικότητα αυτή του μηνύματος που εστάλη ευθέως παραπέμπει στις διατάξεις περί πλαστότητας του ΚΠολΔ, εγκαθιστώντας αναστροφή του βάρους της απόδειξης στον επικαλούμενο αυτή, για το λόγο ότι η λειτουργία του συστήματος του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου παρέχει εγγυήσεις για την πιστότητα της και η οποιαδήποτε παθολογία εμφανίζει δεν προέρχεται από ελάττωμα του συστήματος, αλλά από επέμβαση τρίτου σε αυτό, γεγονός το οποίο ανήκει στη σφαίρα επιρροής του φερόμενου ως αποστολέα.

2. Απόφαση 61/2004- ΑΠΔ

Ηλεκτρονική επικοινωνία- παρακολούθηση εργαζομένων

Περίληψη

Η πρόσβαση και η καταγραφή στοιχείων της ηλεκτρονικής επικοινωνίας όπως οι παραλήπτες και το περιεχόμενο της ηλεκτρονικής επικοινωνίας των εργαζομένων της εταιρείας, δεν είναι νόμιμη και τέτοια στοιχεία δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο της συμπεριφοράς των εργαζομένων. Η επιτήρηση σε της δραστηριότητας του εργαζομένου στον προσωπικό του υπολογιστή όσο και η πρόσβαση σε αποθηκευμένα δεδομένα στον υπολογιστή συνιστά επεξεργασία δεδομένων. Η επεξεργασία δεν είναι νόμιμη, εφόσον γίνεται χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου. Η λήψη συγκεκριμένων στοιχείων από εργαζόμενο θα πρέπει να συνοδεύεται από τη λήψη μέτρων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας (τροποποίηση όρων χρήσης του εξοπλισμού πληροφοριών και επικοινωνίας, διαμόρφωσης της πολιτικής ηλεκτρονικού ταχυδρομείου/διαδικτύου στο εσωτερικό της εταιρείας, συμμετοχή εκπροσώπων των εργαζομένων τόσο στην

εφαρμογή της πολιτικής όσο και στη διερεύνηση τυχόν παραβίασης,, έτσι ώστε με βάση την αρχή του σκοπού της διάταξης και της αναλογικότητας να διασφαλισθεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της επικοινωνίας των εργαζομένων. Σε ό,τι αφορά την καταγραφή των ιστοσελίδων, που επισκέπτεται ο εργαζόμενος, για στατιστικούς λόγους, υφίσταται παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, εφόσον τα δεδομένα, τα οποία συλλέγονται, είναι περισσότερα από όσα απαιτούνται ενόψει του σκοπού. Άλλωστε οι αρχές του σκοπού και της αναλογικότητας και επιβάλλουν μόνο μεμονωμένη και κατ' εξαίρεση συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων και εφόσον θεμελιώνεται σε ένα προφανές υπέρτερο έννομο συμφέρον του υπεύθυνου επεξεργασίας. Από την αρχή της αναλογικότητας απορρέει επίσης η απαγόρευση γενικής, συστηματικής, προληπτικής συλλογής και καταχώρισης δεδομένων που αφορούν τη χρήση του διαδικτύου.

3.Απόφαση 53/2004- ΑΠΔ

Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων- Ελευθεροτυπία- Αρχή της αναλογικότητας.

Περίληψη

Η κατοχυρωμένη από το Σ και την ΕΣΔΑ ελευθερία του τύπου δεν αποκλείει την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ευαίσθητων ή μη. Οι διατάξεις του νόμου 2472/1997 καταλαμβάνουν και τις εκπομπές ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, καθώς και τη δημοσιογραφική δραστηριότητα στο σύνολό τους, όταν με αυτές διενεργείται επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εκτός των ορίων που με βάση την αρχή της αναλογικότητας θεσπίζει ο νόμος 2472/1997, υπάρχει παραβίαση του νόμου αυτού και επιβάλλονται οι προβλεπόμενες κυρώσεις, χωρίς να τίθεται ζήτημα παραβίασης της ελευθερίας του τύπου.

4.Απόφαση 6/2004- ΓνδτΕισΑΠ

Παραβάσεις ΚΟΚ- καταγραφή παραβάσεων με τεχνικά φωτογραφικά μέσα.

Περίληψη

Είναι νόμιμη η βεβαίωση παραβάσεων του ΚΟΚ που καταγράφονται με ειδικές ηλεκτρονικές τεχνικές συσκευές ή άλλα τεχνικά μέσα όπως ραντάρ ή φωτογραφική μηχανή. Οι σχετικές διατάξεις του π.δ. 287/2001 δεν αντιβαίνουν στο Σ, με τη προϋπόθεση ότι η φωτογράφιση, η κινηματογράφιση ή η βιντεοσκόπηση και στη συνέχεια η χρήση των φωτογραφιών, των κινηματογραφικών ταινιών, ή των βιντεοταινιών δεν απεικονίζει και δεν επεκτείνεται σε άλλα πρόσωπα πλην παραβατών. Ποια είναι η νόμιμη διαδικασία για τη διερεύνηση, καταμήνυση και πράξη Βεβαίωσης ποινικής παράβασης, όταν δεν κατέστη δυνατό να ελεγχθούν επί τόπου τα στοιχεία του δράστη-οδηγού, ανάλογα με το αν η παράβαση συνιστά πλημμέλημα ή πταίσμα; Δεν είναι σύνηθες η πρόσκληση ή η υπόδειξη στον ιδιοκτήτη του οχήματος, με το οποίο τελέστηκε η παράβαση να υποβάλλει υπεύθυνη δήλωση στην οποία να δηλώνει αν εκείνος είναι ο παραβάτης οδηγός ή τρίτος.

5.Απόφαση 63/2004-ΑΠΔ

Παράταση λειτουργίας κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης σε οδικό δίκτυο.

Περίληψη

Υπό προϋποθέσεις επιτρέπεται η παράταση λειτουργίας κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης που λειτουργεί στο πλαίσιο του Συστήματος C41 και είναι εγκατεστημένο στο οδικό δίκτυο του Νομού Αττικής, για χρονικό διάστημα 6 μηνών ήτοι από την 25/11/2004 ως την 24/5/2005, για το σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας

6.Απόφαση 5870/1990 –ΠΟΛΥΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

«Υπόθεση παρακολούθησης από ιδιωτικό γραφείο ερευνών και η λήψη φωτογραφικών απεικονίσεων από την ιδιωτική ζωή κάποιου διαδικού χωρίς τη συναίνεσή του.»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην περίπτωση αυτή, η εναγόμενη θέλοντας να αποδείξει το βαθμό αναπηρίας του αντιδίκου της αναθέτει σε ιδιωτικό γραφείο την παρακολούθησή του με χρήση φωτογραφικής κάμερας. Ο ενάγων ζητεί να μη ληφθούν υπόψη οι φωτογραφίες ως αποδεικτικά μέσα, αφού η λήψη τους έγινε χωρίς τη συναίνεση του.

Το δικαστήριο δέχθηκε ότι η προσαγωγή σε πολιτική δίκη φωτογραφικών απεικονίσεων από την ιδιωτική ζωή του διαδίκου που λήφθηκαν χωρίς τη συγκατάθεσή του δεν προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη, όταν το απεικονιζόμενο γεγονός της ιδιωτικής ζωής δεν επηρεάζει τις έννομες σχέσεις του αντιδίκου του και ο τελευταίος κάνει χρήση αυτών για να προασπίσει δικαιολογημένο συμφέρον του. Πράγματι το δικαστήριο δέχθηκε ότι η εναγόμενη είχε δικαιολογημένο συμφέρον, αφού αυτή είχε ασφαλίσει τον αντίδικο στο πλαίσιο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων της. Άρα το Δικαστήριο έκανε δεκτές τις απεικονίσεις ως αποδεικτικά στοιχεία.

7. Απόφαση 164/1992 ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΦΕΤΩΝ

«Απόπειρα εκβίασης από δράστες, οι οποίοι βιντεοσκόπησαν κρυφά το θύμα σε ομοφυλοφιλικές πράξεις και κατόπιν απείλησαν ότι θα αποκαλύψουν την εν λόγω δραστηριότητα του, αν δεν τους κατέβαλε το ποσό των 4.000.000 δρχ.»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Συμβούλιο Εφετών Θεσ/νικης δέχτηκε ότι τα παραπάνω πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από τα προεκτεθέντα αποδεικτικά στοιχεία, συνιστούν αποχρώσεις ενδείξεις περί της ενοχής τους για την πράξη της απόπειρας εκβίασης. Κατά συνέπεια, ο λόγος της εφέσεως είναι αβάσιμος και πρέπει να απορριφθεί.

8. Απόφαση 1317/2001 ΑΠ σε Συμβούλιο

«Υπεξαίρεση χρηματικού ποσού ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και τιμαλφών αντικειμένων από το παγκάρι της Αγίας Παρασκευής στα Τέμπη, που καταγράφηκε και πιστοποιήθηκε μέσω βιντεοσκόπησης με κρυφή κάμερα»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Συμβούλιο Εφετών κατέληξε στο παραπεμπτικό για τους αναιρεσιόντες συμπέρασμα, αφού έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν στη σχετική δικογραφία(κυρίως περιεχόμενο ταινιών) Ο ΑΠ έκρινε ως αβάσιμους τους λόγους αναιρέσεως από την εφαρμογή του άρθρου 484 παρ.1 στοιχεία β και ε του Κ ΠοινΔ. Δέχθηκε δηλαδή ότι οι βιντεοταινίες ορθώς χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικά μέσα από το Συμβούλιο και απέρριψε την αίτηση.

2.ΞΕΝΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

2.1 ΠΙΝΑΚΑΣ

1. Η απόφαση του Σουηδικού Συνταγματικού Δικαστηρίου
2. Η απόφαση Yahoo
3. Η ελευθερία της έκφρασης μέσω του διαδικτύου στις Η.Π.Α.
  - α. Η υπόθεση Reno, Attorney General of the United States v. American Civil Liberties Union
  - β. Η υπόθεση Ashcroft, Attorney General v. The free Speech Coalition

2.2.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Η απόφαση του Σουηδικού Συνταγματικού Δικαστηρίου

Μια απόφαση για την ερμηνεία της ελευθερίας της έκφρασης στο διαδίκτυο σε σχέση και με την προστασία των δεδομένων είναι η απόφαση «Judgement B 239-00» του Σουηδικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, με την οποία ανετράπη προηγούμενη εφετειακή απόφαση. Ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Σουηδία ενσωμάτωσε την Οδηγία 95/46/ΕΚ με την Πράξη για τα προσωπικά δεδομένα (1998:289). Ο Borge Ramsbro δημιούργησε μια ιστοσελίδα υπό τον τίτλο «The Foundation Against Nordbanken(SMN)» στο διαδίκτυο όπου δημοσίευσε προσωπικά δεδομένα ατόμων από τον τραπεζικό και οικονομικό χώρο. Πρόθεσή του ήταν να «ευαισθητοποιήσει τα άτομα ώστε να προστατεύονται ενάντια στις ασυνείδητες τράπεζες και τους ανήθικους καπιταλιστές του διαδικτύου, που εισέβαλαν στο σύστημα για να κερδίσουν δύναμη και χρήματα εις βάρος των κατασκευαστών, των δημιουργών και της κοινωνίας». Πολλά από τα προσωπικά δεδομένα που δημοσιεύονταν στην ιστοσελίδα του ήταν προσβλητικής φύσεως.

Ο εισαγγελέας ισχυρίστηκε ότι ο Borje Ramsbro «κυκλοφόρησε προσβλητικά δεδομένα σχετικά με την αξιοπιστία των ατόμων καθώς και δεδομένα άλλων κατηγοριών χωρίς να κάνει προηγουμένως αίτηση στο Συμβούλιο Ελέγχου Δεδομένων (Data Inspection Board), με την οποία θα ζητούσε άδεια για τη διαβίβαση δεδομένων στο εξωτερικό. Με την ενέργειά του αυτή ο Borje Ramsbro διαβίβασε δεδομένα σε τρίτες χώρες, όπου αυτά θα μπορούσαν να υποστούν επεξεργασία».

Ένα από βασικά επιχειρήματα του ο Borje Ramsbro ήταν ότι οι πράξεις του είχαν γίνει αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και εξ αυτού του λόγου σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξαιρεθούν από την ποινική ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 7 της σουηδικής για τα Προσωπικά Δεδομένα και το άρθρο 9 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Το τελευταίο αντιμετωπίζει την ελευθερία της έκφρασης κυρίως ως ελευθερία λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών, με τον ίδιο δηλαδή τρόπο που αντιμετωπίζει την ελευθερία της έκφρασης η ΕΣΔΑ στο άρθρο 10. Η ελευθερία της έκφρασης μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς,

που απορρέουν από δικαιώματα άλλων, όπως το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, μεταξύ των οποίων πρέπει να γίνεται στάθμιση.

Ο σκοπός της ιστοσελίδας του Borje Ramsbro αναφερόταν ρητά σε αυτή και, σύμφωνα με το Σουηδικό Δικαστήριο, «[Η ιστοσελίδα] ανταποκρίνεται πλήρως στο δημοσιογραφικό σκοπό να ενημερώνει, επικρίνει και να προωθεί τη συζήτηση σχετικά με κοινωνικά θέματα που ενδιαφέρουν το κοινό. [...] Το γεγονός ότι τα ηλεκτρονικά ή άλλα μέσα δημοσίευσαν κείμενα που περιέχουν προσβλητικά ή αποδοκιμαστικά δεδομένα ή αποφάσεις δεν αφαιρεί το χαρακτήρα τους ως δεδομένα με δημοσιογραφικό σκοπό. Αντιθέτως ένα τέτοιο γεγονός πρέπει να αντιμετωπίζεται ως φυσιολογικό στοιχείο μέσα στα πλαίσια ενός επικριτικού κοινωνικού διαλόγου. Όπως έχει κρίνει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η ελευθερία της πληροφόρησης περιλαμβάνει επίσης και το δικαίωμα να παρουσιάζει κανείς τέτοιες απόψεις, γνώμες και σκέψεις, που προσβάλλουν, σοκάρουν και ενοχλούν».

Το δικαστήριο κατέληξε στην απόφαση ότι «το μοναδικό γεγονός που απεδείχθη είναι ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τον Borje Ramsbro στην ιστοσελίδα του πραγματοποιούνταν αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και γι' αυτό δε θα πρέπει να θεωρηθεί ένοχος για την πράξη, για την οποία κατηγορήθηκε».

Η απόφαση του Σουηδικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, έχει μεγάλη σημασία όχι μόνο για τη Σουηδία, αλλά για την αντιμετώπιση της ελευθερίας της έκφρασης στο διαδίκτυο σε ολόκληρη την Ευρώπη και συνακόλουθα παγκοσμίως. Δίνεται πλέον πολύ ευρύτερη ερμηνεία στην έννοια δημοσιογραφικός σκοπός, καθώς η εξαίρεση από την Οδηγία 95/46/EK δεν ισχύει μόνο για τους δημοσιογράφους και τα μέσα ενημέρωσης, αλλά ακόμα για κάθε πολίτη που επιθυμεί να εκφράσει επικρίσεις όσον αφορά επώνυμους ιθύνοντες. Παράλληλα καθίστανται εμφανείς οι δυσκολίες που ανακύπτουν ως προς τη στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

2. Η απόφαση Yahoo!

Η υπόθεση Yahoo! Inc. (εφεξής Yahoo!) και Yahoo France είναι δηλωτική του φαινομένου ότι η ανεμπόδιστη προστασία των δικαιωμάτων τρίτων προϋποθέτει πολλές φορές τη θέσπιση περιορισμών στην ιδιωτική ζωή του χρήστη του διαδικτύου. Η γαλλική αντιρατσιστική οργάνωση LICRA (La Ligue Contre Le

Racisme et L' Antisemitisme) και η ένωση Εβραίων φοιτητών της Γαλλίας (Union des Etudiants Juifs de France-“UEJF”) κατέθεσαν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων κατά των εταιρειών Yahoo!Inc και Yahoo France, επικαλούμενες ότι στο δικτυακό τους τόπο λειτούργησε μια σελίδα πλειστηριασμών στην οποία εκτίθεντο προς πώληση εκατοντάδες ναζιστικά αντικείμενα και ότι περιείχονταν σύνδεσμοι που παρέπεμπαν σε σελίδες καθαρά αντισημιτικού και ρατσιστικού περιεχομένου. Το γαλλικό δικαστήριο έκρινε ότι ήταν αρμόδιο να επιληφθεί της διαφοράς, εφόσον η ζημία έλαβε χώρα στη Γαλλία και διέταξε τη Yahoo! να λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποτραπεί και να καταστεί αδύνατη η πρόσβαση από χρήστη του διαδικτύου στη Γαλλία στις επίμαχες διευθύνσεις και υπηρεσίες των οποίων ο τίτλος ή/ και το περιεχόμενο προσβάλλουν την εσωτερική έννομη τάξη.

Στα πλαίσια της υπόθεσης αυτής ανέκυψε το ερώτημα κατά πόσον είναι εφικτός ο αποκλεισμός της πρόσβασης σε συγκεκριμένες διευθύνσεις χρηστών ορισμένης χώρας. Το γαλλικό δικαστήριο επισήμανε δύο μεθόδους, με τις οποίες κάτι τέτοιο θα μπορούσε να καταστεί δυνατό. Κατ' αρχήν ένας φορέας παροχής υπηρεσιών στο διαδίκτυο είναι τεχνικά σε θέση να εντοπίσει τη γεωγραφική προέλευση των χρηστών που συμβουλευονται τις σελίδες του μέσω της διεύθυνσης IP των τελευταίων, οπότε μπορεί να εμποδίσει την πρόσβαση σε περιεχόμενο αντίθετο προς την έννομη τάξη της χώρας όπου διαμένουν οι χρήστες του διαδικτύου. Σε ό,τι αφορά εκείνους που συνδέονται μέσω διευθύνσεων που τους εξασφαλίζουν την ανωνυμία, ο φορέας παροχής υπηρεσιών παρότι έχει λιγότερα περιθώρια ελέγχου, έχει και στην περίπτωση αυτή τη δυνατότητα να αποκλείσει την πρόσβαση σε ορισμένο περιεχόμενο αν προηγουμένως ο επισκέπτης δε φανερώσει τη γεωγραφική του προέλευση.

Η Yahoo! αφού το γαλλικό δικαστήριο απέρριψε την ένστασή της περί ελλείψεως δικαιοδοσίας των γαλλικών δικαστηρίων, υποστήριξε ότι ένα αξιόπιστο σύστημα φιλτραρίσματος της πρόσβασης των χρηστών σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες θα ήταν απαγορευτικά ακριβό. Μια αξιόπιστη έρευνα που εκπονήθηκε από μια ομάδα ειδικών παγκοσμίου φήμης απέδειξε ότι ένα σύστημα φιλτραρίσματος με ακρίβεια περίπου 70% μπορούσε να εγκατασταθεί με σχετικά χαμηλό κόστος και για το λόγο αυτό ο γάλλος δικαστής έδωσε περιθώριο στη Yahoo! μέχρι το Φεβρουάριο του 2001 για να εφαρμόσει τα μέτρα, με τα οποία θα αποκλείεται η πρόσβαση από τη γαλλική επικράτεια στις επίμαχες σελίδες.

Ενώ η Yahoo! ανακοίνωσε ότι θα συμμορφωθεί προς την απόφαση του γαλλικού δικαστηρίου και δεν άσκησε έφεση, έλαβε απόφαση από το Περιφερειακό Δικαστήριο της Βόρειας Καρολίνα, που έκρινε ότι η απόφαση του γαλλικού δικαστηρίου δεν ήταν εκτελεστή στις ΗΠΑ, γιατί η επιβολή της θα παραβίαζε το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου της Yahoo!, το οποίο κατοχυρώνεται στην Πρώτη Τροποποίηση. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι ήδη από το Νοέμβριο του 2000 η Yahoo! αντικατέστησε τις δωρεάν με επί πληρωμή υπηρεσίες και ενημέρωσε τους χρήστες ότι δε θα δεχόταν πλέον ενθύμια Ναζί που παραπέμπουν σε γεγονότα μίσους και ρατσισμού.

Σύμφωνα με την απόφαση Yahoo! περιορισμοί του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής διασφαλίζουν την άμυνα της εσωτερικής δημόσιας τάξης απέναντι σε προσβολές που προέρχονται από άλλα δικαϊκά συστήματα και καθιστούν νόμιμους τους περιορισμούς της ελευθερίας της έκφρασης, καθώς από τη στιγμή που είναι δυνατός ο περιορισμός της πρόσβασης ορισμένης κατηγορίας χρηστών δεν υφίσταται ανάγκη απαγόρευσης από τις αρχές μιας χώρας ορισμένου περιεχομένου, το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί παράνομο ή ζημιογόνο σε τρίτη χώρα. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε από υποστηρικτές της ορθότητας της απόφασης ότι «οι υπερλεωφόροι των πληροφοριών δεν πρέπει να είναι, δεν μπορεί να είναι και δεν πρόκειται να γίνουν ποτέ παράδεισος για ανθρώπους που υποστηρίζουν ιδεολογίες ρατσισμού και μισαλλοδοξίας. Ενώ ο χώρος μπορεί να είναι εικονικός, η ευθύνη είναι πολύ αληθινή».

Πολλές αντιδράσεις έχουν γεννηθεί ως προς το ζήτημα αν μπορεί όντως να περιοριστεί η πρόσβαση σε συγκεκριμένους δικτυακούς τόπους σε χρήστες συγκεκριμένης γεωγραφικής προέλευσης και αν τέτοιοι περιορισμοί δεν είναι αντίθετοι με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Παρά τις τεχνικές δυσκολίες και την ενδεχόμενη απροθυμία των ίδιων των χρηστών να δίνουν αληθή στοιχεία ως προς την εθνικότητά τους, υποστηρίζεται ότι μέθοδοι εντοπισμού και αυθεντικότητας των χρηστών αναπτύσσονται ήδη για εμπορικούς σκοπούς.

Το ουσιαστικό όμως ζήτημα που ανακύπτει δεν άπτεται των τεχνικών δυσχερειών πραγμάτωσης μιας τέτοιας επιλογής, αλλά η ορθότητα και τα όριά της. Κατά πόσον δηλαδή περιορισμοί πρόσβασης σε συγκεκριμένους δικτυακούς τόπους συνάδουν με την ίδια τη φύση του διαδικτύου, το οποίο αποτελεί κατ' εξοχήν πεδίο ελεύθερης έκφρασης, και εφόσον ορισμένοι περιορισμοί κρίνονται επιτρεπτοί, ποια έννομη τάξη θα είναι αυτή που θα επιβάλλει τις νομικές της ρυθμίσεις. Δεν κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμο

να εστιάζεται η προβληματική που αναπτύσσεται, στο πρακτικό ζήτημα της τεχνικής δυνατότητας θέσης περιορισμών πρόσβασης σε συγκεκριμένους δικτυακούς τόπους. Ο πυρήνας του προβλήματος βρίσκεται στο ότι μια τέτοια δυνατότητα είναι αντίθετη προς το αναμφισβήτητο δικαίωμα των χρηστών στην πληροφόρηση. Η μετριοπαθής επιλογή ότι αρκεί η προηγούμενη πληροφόρηση του χρήστη, π.χ. μέσω ενός μηνύματος που ανοίγει πριν την πρόσβαση στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα, θεωρώ ότι συνάδει με το πνεύμα του διαδικτύου και σέβεται τα συνταγματικά δικαιώματα των χρηστών.

3. Η ελευθερία της έκφρασης μέσω του διαδικτύου στις Η.Π.Α.

Η ελευθερία της έκφρασης στις ΗΠΑ κατοχυρώνεται στην Πρώτη Τροποποίηση του Αμερικανικού Συντάγματος (First Amendment) και έχει ερμηνευθεί με μεγάλη ευρύτητα από την αμερικανική νομολογία, κυρίως όπως αυτή έχει διαμορφωθεί μέσω των αποφάσεων του Αμερικανικού Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου (Supreme Court). Μεταξύ της προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης στα ευρωπαϊκά δίκαια και στο αμερικανικό δίκαιο υπάρχουν σημαντικές διαφορές, οι οποίες αποτελούν εστίες προβληματισμού για τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης σε ένα διεθνή χώρο, όπως είναι το διαδίκτυο. Βέβαια ακόμα και αν το νομικό καθεστώς σε δύο χώρες είναι το ίδιο, το επίπεδο και τα όρια της προστασίας ενός δικαιώματος θα έχουν σαφείς διαφοροποιήσεις. Πόσο μάλλον όταν οι ίδιες οι προστατευτικές του δικαιώματος διατάξεις είναι εξαρχής διαφορετικές.

Επειδή ο χώρος του διαδικτύου αρχικά «κυριαρχούνταν» από αμερικανικές εταιρείες και χρήστες, διαπιστώνεται μια τάση να επιχειρείται επιβολή του αμερικανικού δικαίου στο χώρο αυτό. Παρ' ότι αυξάνονται οι υποστηρικτές της άποψης ότι το διαδίκτυο δε χρειάζεται ρύθμιση ή έστω δεν πρέπει να εφαρμόζεται σε αυτό κάποιο εθνικό δίκαιο, τα ίδια τα κράτη και η πραγματικότητα αποδεικνύουν ότι η εθνική κυριαρχία αποτελεί ζήτημα με μεγάλο ενδιαφέρον σήμερα στο διαδίκτυο.

α. Η υπόθεση *Reno, Attorney General of the United States v. American Civil Liberties Union*

Η Πράξη Ευπρέπειας των Επικοινωνιών (Communications Decency Act-εφεξής CDA) τέθηκε σε ισχύ ως τμήμα της Πράξης των Τηλεπικοινωνιών το 1996 (Telecommunications Act) και ποινικοποιούσε τη διάδοση μέσω του διαδικτύου ανήθικου και εμφανώς προσβλητικού υλικού, που ήταν προσιτό σε παιδιά. Επιπλέον, έθετε περιορισμούς στους παροχείς υπηρεσιών διαδικτύου, υποχρεώνοντάς τους σε κάποιες περιπτώσεις να ασκούν προληπτικό έλεγχο στις ιστοσελίδες που εμφανίζονταν μέσω των servers τους και θα μπορούσαν να περιέχουν ανήθικο περιεχόμενο.

Αμέσως μετά την ψήφιση της επίμαχης πράξης ξεσηκώθηκε θύελλα αντιδράσεων, με αποκορύφωμα την έκδοση μιας διακήρυξης περί ανεξαρτησίας του κυβερνοχώρου, την οποία συνέταξε ο John Barlow. Ο Barlow στη διακήρυξή του στρέφεται κατά των προσπαθειών ρύθμισης του διαδικτύου και απευθυνόμενος προς τις κυβερνήσεις του βιομηχανικού κόσμου αναφέρει: «Κυβερνήσεις του Βιομηχανικού Κόσμου... Δεν έχετε καμία κυριαρχία εδώ που εμείς συγκεντρωνόμαστε.... Ανακηρύσσω τον παγκόσμιο πλανητικό χώρο που χτίζουμε ως φυσικώς ανεξάρτητο από την τυραννία που επιδιώκετε να μας επιβάλλετε. Δεν έχετε κανένα ηθικό δικαίωμα να μας κυβερνάτε... Οι κυβερνήσεις αντλούν τη δίκαιη εξουσία τους από τη συναίνεση των κυβερνωμένων. Εσείς δε ζητήσατε ούτε πήρατε ποτέ τη δική μας συναίνεση. Δεν σας προσκαλέσαμε. Δε μας γνωρίζετε, ούτε εμείς γνωρίζουμε τον κόσμο σας. Ο Κυβερνοχώρος δεν υπάγεται μέσα στα σύνορα της δικαιοδοσίας σας... Εκεί που υπάρχουν πραγματικές διαμάχες, εκεί που υπάρχουν λάθη, θα τα αναγνωρίσουμε και θα τα διευθετήσουμε με τα δικά μας μέσα. Διαμορφώνουμε το δικό μας Κοινωνικό Συμβόλαιο. Αυτή η διακυβέρνηση θα προκύψει σύμφωνα με τις συνθήκες του δικού μας κόσμου, όχι του δικού σας. Ο κόσμος μας είναι διαφορετικός».

Χαρακτηριστική ως προς την ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο είναι η απόφαση του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Reno, Attorney of the United States v. American Civil Liberties Union (εφεξής ACLU), η οποία αφορούσε τη διάδοση πορνογραφικού υλικού μέσω του διαδικτύου και τη συνταγματικότητα της CDA.

Η προσέγγιση του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου στην υπόθεση αυτή ως προς το διαδίκτυο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σύμφωνα με το δικαστήριο το διαδίκτυο αποτελεί ηλεκτρονικό Μέσο Μαζικής Ενημέρωσης σαν το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, που υπόκεινται σε ειδικό ρυθμιστικό πλαίσιο, αλλά

μέσο γενικής οικειοθελούς επικοινωνίας που προστατεύεται πλήρως από την Πρώτη Τροποποίηση του Συντάγματος.

Η έλλειψη τεχνικών μέσων, τα οποία θα επιτρέπουν με ασφάλεια τη διαπίστωση αν ο χρήστης του διαδικτύου είναι ανήλικος ή ενήλικος, επιβάλλει τη συντηρητική θέση περιορισμών στο χώρο του διαδικτύου. Μολονότι τελικός σκοπός είναι η προστασία της νεότητας από υλικό που προσβάλλει τη δημόσια αιδώ, θα πρέπει να αποφεύγονται νομοθετικές ρυθμίσεις τόσο ευρείες, που να περιορίζουν όχι μόνο τους ανήλικους, αλλά και τους ενήλικους από την πρόσβαση σε πορνογραφικό υλικό που διακινείται μέσω του διαδικτύου. Το Δικαστήριο δεν αμφισβητεί την ύπαρξη και κυκλοφορία πορνογραφικού υλικού στο διαδίκτυο, τονίζει ωστόσο ότι σπάνια οι χρήστες το ανευρίσκουν συμπτωματικά. Συνήθως πριν από την εμφάνιση της επίμαχης ιστοσελίδας εμφανίζεται προειδοποίηση για το περιεχόμενό της.

Σήμερα υπάρχουν συστήματα τα οποία επιτρέπουν στους γονείς να ελέγχουν το υλικό στο οποίο έχουν πρόσβαση τα παιδιά τους μέσω του διαδικτύου, όπως τα Nanny, SurfWatch ή Cyber Patrol. Τέτοιου είδους λογισμικό φιλτραρίσματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιορίσει την πρόσβαση ενός υπολογιστή σε ορισμένες προεπιλεγμένες πηγές, για τις οποίες έχει προσδιοριστεί ότι περιέχουν υλικό ακατάλληλο για ανηλικούς, δε μπορεί ωστόσο να εγγυηθεί πλήρως τον αποκλεισμό πρόσβασης σε ιστοσελίδες με σεξουαλικό περιεχόμενο. Εκ του λόγου αυτού η CDA δεν έχει τον απαιτούμενο ειδικό χαρακτήρα που απαιτεί η Πρώτη Τροποποίηση του Συντάγματος των ΗΠΑ και ο περιορισμός που έθετε στην ελευθερία του λόγου των ενηλίκων κρίθηκε αντισυνταγματικός και ανεπίτρεπτος.

Πολύ σύντομα ωστόσο ψηφίστηκε μια ακόμη πράξη που επιχειρούσε να ρυθμίσει το υλικό που απευθύνεται σε ενήλικες μέσω του διαδικτύου. Η Πράξη Προστασίας των Παιδιών στο Διαδίκτυο (Child Online Protection Act-“COPA”) απαιτούσε από τις ιδιοκτήτες των ιστοσελίδων που διακινούν υλικό «επιβλαβές για τους ανήλικους», να βεβαιώνουν ότι όλοι οι επισκέπτες τους είναι ενήλικοι, με τη χρήση διαφόρων μεθόδων εξακρίβωσης, όπως ζητώντας τον αριθμό μιας πιστωτικής κάρτας ή ένα κωδικό πρόσβασης που ανήκει σε ενήλικο.

Το πρόβλημα της ευθύνης των παροχών υπηρεσιών πρόσβασης διαδικτύου για τυχόν παράνομο ή επιβλαβές περιεχόμενο που διακινείται με τη συνδρομή τους από τους συμβαλλόμενους με αυτούς παροχείς περιεχομένου αναδεικνύεται σε ένα από τα σοβαρότερα ζητήματα στο χώρο του διαδικτύου που καλείται να ρυθμίσει η νομική επιστήμη. Οι εθνικές νομοθεσίες

διαφοροποιούνται ουσιωδώς ως προς τη νομική αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού ενώ συνηθέστερη είναι η λύση ότι ο πάροχος πρόσβασης υπέχει ευθύνη για τα δεδομένα που διακινεί όταν ενεργεί ως πάροχος-παραγωγός περιεχομένου (content provider). Αντίθετα ευθύνεται ποινικά όταν ο πάροχος προσφέρει απλή πρόσβαση στο διαδίκτυο και τεχνική υποστήριξη.

β. Η υπόθεση *Ashcroft, Attorney General v. The Free Speech Coalition*.

Το Κογκρέσο έθεσε σε ισχύ την Πράξη για την Αντιμετώπιση της Παιδικής πορνογραφίας του 1996 για να αντιμετωπίσει το ζήτημα της παιδικής πορνογραφίας. Η ευρεία όμως διατύπωση της Πράξης σε συνδυασμό με την πρόοδο της τεχνολογίας μπορεί να οδηγήσει σε καταπάτηση του δικαιώματος της ελευθερίας του λόγου, που κατοχυρώνει η Πρώτη τροποποίηση. Η χρησιμοποίηση παιδιών για την παραγωγή ταινιών ή φωτογραφιών με πορνογραφικό περιεχόμενο αποτελεί αναμφισβήτητα παιδική κακοποίηση.

Ζήτημα που γεννάται ως προς το αν η ίδια αντιμετώπιση πρέπει να επιφυλάσσεται από την έννομη τάξη και για την παραγωγή και κατοχή πορνογραφικού υλικού με «εικονικά παιδιά», όταν δηλαδή κανένα παιδί δε χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του πορνογραφικού υλικού και οι εικόνες είναι εντελώς μυθοπλαστικές.

Στην απόφαση *Ashcroft* το αμερικανικό Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο έκρινε ότι η κυβέρνηση δεν μπορεί να ποινικοποιεί τέτοιου είδους πράξεις, με το αιτιολογικό ότι η παραγωγή πορνογραφικού υλικού με «εικονικά παιδιά» δεν εκμεταλλεύεται σεξουαλικά κανένα αληθινό παιδί. Το δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της κυβέρνησης ότι η «πορνογραφία με εικονικά παιδιά» ενθαρρύνει την εκμετάλλευση των παιδιών από τους παιδόφιλους, με το αιτιολογικό ότι η αποδοχή ενός τέτοιου επιχειρήματος θα ισοδυναμούσε με τον ισχυρισμό ότι ο Ρωμαίος και η Ιουλιέττα ενθαρρύνουν τους εφήβους προς την αυτοκτονία και θα πρέπει να απαγορευθούν από τις σχολικές λίστες των βιβλίων.

Εμμένοντας στην ευρεία ερμηνεία της Πρώτης Τροποποίησης και του εκεί προστατευόμενου δικαιώματος ελευθερίας του λόγου, έκρινε το δικαστήριο ότι μολονότι η πλειοψηφία των ανθρώπων αναγνωρίζει μεγαλύτερη κοινωνική αξία στο Ρωμαίο και την Ιουλιέττα από ότι στην πορνογραφία με «εικονικά παιδιά», από τη

στιγμή που υπάρχει κάποια κοινωνική αξία ή καλλιτεχνική αξία σε ένα έργο, αυτό θα πρέπει να εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της ελευθερίας του λόγου της Πρώτης Τροποποίησης. Σύμφωνα με την κρίση του δικαστηρίου η πορνογραφία με «εικονικά παιδιά θα πρέπει να διαφοροποιείται από την πραγματική παιδική πορνογραφία, ώστε να προστατεύεται από την Πρώτη τροποποίηση και έτσι η Πράξη για την αντιμετώπιση της παιδικής πορνογραφίας θα πρέπει να θεωρηθεί αντισυνταγματική, κάνοντας διάκριση μεταξύ πορνογραφίας «εικονικών» και αληθινών παιδιών, και με τον τρόπο αυτό επεξετέινε το πεδίο του ελεύθερου λόγου.

ΣΤ. ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΛΗΜΜΑΤΑ

Το διαδίκτυο, η καλωδιακή τηλεόραση και η κάμερα εντάσσονται στην κατηγορία των νέων μορφών επικοινωνίας. Η προσφυγή στην αξιοποίηση των ποικίλων και εντυπωσιακών δυνατοτήτων που αυτά προσφέρουν οδηγεί πολλές φορές στο ερώτημα κατά πόσο αυτή είναι σύμφωνη με συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης, το δικαίωμα της επικοινωνίας, το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή κ.α. και ποια είναι τα όρια που τίθενται στη χρήση αυτή. Καταρχήν στο διαδίκτυο εφαρμόζονται και χρήζουν προστασίας όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, όπως άλλωστε και στο φυσικό κόσμο και ιδίως αυτά της πληροφόρησης και της προστασίας προσωπικών δεδομένων. Η καλωδιακή τηλεόραση εντάσσεται στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 15 του Σ και αντιμετωπίζεται κατά βάση όπως και η παραδοσιακή. Τέλος, τα στοιχεία που συλλέγονται με χρήση κρυφής κάμερας συνιστούν προσωπικά δεδομένα και η επεξεργασία τους προϋποθέτει καταρχήν τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Η εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης προϋποθέτει το σεβασμό των αρχών της αναλογικότητας και του σκοπού.

Λήμματα:

Συνταγματική προβληματική, διαδίκτυο, καλωδιακή τηλεόραση, κρυφή κάμερα, συστήματα παρακολούθησης, ελευθερία έκφρασης, ιδιωτική ζωή, απόρρητο επικοινωνίας, δικαίωμα πληροφόρησης, προστασία προσωπικών δεδομένων, ανθρώπινη αξία, ελευθερία τύπου, αρχή αναλογικότητας, αρχή σκοπού, συγκατάθεση.

The Internet, the cable television and the camera are included in the group of the new types of communication. The question that emerges when people take advantage of the significant and numerous opportunities that these means offer, is whether this usage accords to the constitutional rights of free speech, of communication, of private life e.t.c. and which are the limits that should be set to this usage. First of all, in the world of internet all rights are applied and should be protected in the same way that they are protected in the natural world, especially the rights of information and protection of the personal data. The cable television is protected by the Constitution and has the same handle with the traditional television. At last, the documents, which are selected with the usage of a hidden camera are considered as personal data and their process has as a condition the consent of the person that these data concern. The settle of close bugged systems has as a condition the respect of the principles of proportion and of purpose.

Constitutional aspects, internet, cable television, hidden camera, close bugged systems, freedom to speak,, private life, confidential communication, right of information, protection of personal data, human value, freedom of the press, principle of proportion ,principle of the purpose, consent

Ζ.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι νέες μορφές επικοινωνίας έχουν αδιαμφισβήτητα εισέλθει με δυναμικό τρόπο στη ζωή των ανθρώπων και έχουν προκαλέσει την εμφάνιση ποικίλων νομικών προβλημάτων. Οι νομικοί καλούνται να στηριχθούν στο Σύνταγμα και στις γενικές αρχές της έννομης τάξης για να τα αντιμετωπίσουν και να αποτρέψουν το φαινόμενο της μετατροπής του ανθρώπου σε άθυρμα της τεχνολογίας. Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανάλυση το υπάρχον συνταγματικό και νομικό πλαίσιο προσφέρει αρκετούς τρόπους επίλυσης των αναφερόμενων προβλημάτων, ενώ η

νομοπαραγωγική διαδικασία σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο προσπαθεί-με αρκετή επιτυχία-να ακολουθήσει τους ρυθμούς της τεχνολογικής εξέλιξης.

Αρχικά σε ό,τι αφορά το διαδίκτυο, διαπιστώνεται ότι στο χώρο αυτό βρίσκουν εφαρμογή όλα τα συνταγματικά δικαιώματα και μάλιστα με το ίδιο περιεχόμενο που έχουν και στο φυσικό κόσμον των συναλλαγών και της διανθρώπινης επικοινωνίας. Και αυτό γιατί ο φυσικός κόσμος σύμφωνα με την κρατούσα πλέον άποψη στη θεωρία και τη νομολογία εξομοιώνεται με τον ηλεκτρονικό. Τα συνταγματικά δικαιώματα που φαίνεται να τίθενται σε κίνδυνο «παραβίασης» είναι κυρίως το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, το δικαίωμα στο απόρρητο της επικοινωνίας, το δικαίωμα για ελεύθερη έκφραση(με την αρνητική έκφρασή του συναρτάται το φαινόμενο του spam),το δικαίωμα για επικοινωνία, το δικαίωμα στην πληροφόρηση και το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Αναφορικά με το τελευταίο δικαίωμα και για την διασφάλιση της πληρέστερης προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων παρέχονται σε αυτό μια σειρά από δικαιώματα με βάση το νόμο 2472/1997, όπως τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων για ενημέρωση, για πρόσβαση, για αντίρρηση, για δικαστική προστασία, για ανωνυμία και για κρυπτογράφηση.

Όσον αφορά την καλωδιακή τηλεόραση αξίζει αρχικά να επισημανθεί ότι κατά την κρατούσα στη θεωρία γνώμη - και ύστερα από μια συγκριτική μελέτη και των ξένων συνταγμάτων και μια επισκόπηση των διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων- εντάσσεται στην έννοια της τηλεόρασης του άρθρου 15 του Συντάγματος.

Μπορεί να διαφέρει τεχνικά σε αρκετά σημεία από την παραδοσιακή-ερτζιανή τηλεόραση, αλλά αυτό το γεγονός δεν οδηγεί στην ένταξή της στην κατηγορία του «άλλου παρεμφερούς μέσου μετάδοσης λόγου ή παράστασης». Σχετικά με τη λειτουργία της εφαρμόζονται όσα ισχύουν και για την παραδοσιακή τηλεόραση, με ιδιαίτερη έμφαση στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 15 παρ.2, ενώ καταλαμβάνεται και αυτή από τις εγγυήσεις της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών του άρθρου 14 παρ.1 του Συντάγματος . Από τη θεωρία αναγνωρίζεται το δικαίωμα της καλωδιακής τηλεοπτικής λήψης(συναρτάται άμεσα με το δικαίωμα της πληροφόρησης και το γενικότερο δικαίωμα της ανάπτυξης της προσωπικότητας) και της καλωδιακής τηλεοπτικής εκπομπής(συναρτάται κυρίως με το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης). Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα προσφέρεται λόγω της γεωφυσικής της διαμόρφωσης και της μικρής της έκτασης για την εγκατάσταση καλωδιακής τηλεόρασης,

η οποία εξασφαλίζει τη μετάδοση εικόνας καλής ποιότητας αλλά και πληθώρας ψυχαγωγικών και ενημερωτικών προγραμμάτων. Σε ό,τι αφορά τη χρήση της κρυφής κάμερας θα πρέπει να αναφερθεί ότι αυτή δημιουργεί ζητήματα συνταγματικότητας, αφού παραβιάζει καταρχήν το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ιδίως των ευαίσθητων, αλλά και άλλα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, όπως της ιδιωτικής ζωής, του απορρήτου της επικοινωνίας, του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού κ.α. Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει τη νόμιμη ιδιωτική ζωή και ότι δεν εντάσσεται στη σφαίρα του απαραβίαστου η τέλεση π.χ. εγκληματικών πράξεων. Επίσης οι πληροφορίες και τα στοιχεία που αφορούν ένα πρόσωπο και έχουν συλλεχθεί με χρήση κρυφής κάμερας συνιστούν προσωπικά δεδομένα και η επιμέρους επεξεργασία τους επιτρέπεται μόνο κατόπιν συγκατάθεσης του προσώπου, εκτός αν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι που απαριθμούνται στο νόμο 2472/1997 και δε καθιστούν υποχρεωτική τη συγκατάθεση του προσώπου. Τέλος σχετικά με την τοποθέτηση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή είναι νόμιμη υπό την προϋπόθεση να κινείται μέσα στα όρια που χαράσσουν οι αρχές της αναλογικότητας και του σκοπού της ρύθμισης.

Η. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΓΓΕΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Το νομικό πλαίσιο για την ασφάλεια του κυβερνοχώρου κατά το ελληνικό δίκαιο, ΠοινΔικ 12/2001
- ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη,2001
- ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Το αναθεωρητικό κεκτημένο-το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή,2002
- ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη: Συνταγματικά πλαίσια και νομοθετικές επιλογές από το κρατικό μονοπώλιο στην τοπική ραδιοφωνία και τη δορυφορική τηλεόραση, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 1998
- ΒΙΔΑΛΗΣ ΤΑΚΗΣ, Κοινωνία της πληροφορίας και Σύνταγμα, ΝοΒ
- ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002
- ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Ροή πληροφοριών στο διαδίκτυο, Νομική Βιβλιοθήκη,2002
- ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλας,2005-05-21
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, Συνταγματικά δικαιώματα-Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, Αθήνα 2005-05-21
- ΙΓΓΛΕΖΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη,2003
- ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Δίκαιο και internet, Εκδόσεις Δίκαιο και οικονομία, Αθήνα 2003
- ΚΑΣΤΑΝΑΣ ΗΛΙΑΣ, Ιντερνετ και προστασία των προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ,11/2001

- ΚΙΚΗ ΙΩΑΝΝΑ, Ηκαλωδιακή τηλεόραση: νομική οριοθέτηση και συνταγματική προσέγγιση στο άρθρο 15 του Σ, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1993
- ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ ΞΕΝΟΦΩΝ, Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 2002
- ΚΩΣΤΗ ΕΛΕΝΗ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΙΝΕΡΝΕΤ, μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
- ΜΑΝΕΣΗΣ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ, Συνταγματικά Δικαιώματα-Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1982
- ΜΑΥΡΙΑΣ ΚΩΣΤΑΣ, Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, Εκδόσεις Σάκκουλας, 1982
- ΜΗΤΡΟΥ ΛΙΛΙΑΝ, Η Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλας, 1999
- ΜΗΤΡΟΥ ΛΙΛΙΑΝ, Προστασία των προσωπικών δεδομένων, σε ΕΕΤΤ, Χαγιάρα του internet στην Ελλάδα, Αθήνα, 1999
- ΜΗΤΡΟΥ ΛΙΛΙΑΝ, Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2002
- ΜΙΚΡΟΥΛΕΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, Δίκαιο της διαφήμισης και internet, ΔΕΕ 11/2001
- ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΖΩΗ, Περιεχόμενο και όρια της αστυνομικής εξουσίας, 2004
- ΤΣΑΤΣΟΥ Δ., ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΕΥ, ΚΟΝΤΙΑΔΗ Ξ. ,ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001
- ΤΣΟΥΡΑΜΑΝΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Εγκλήματα του κυβερνοχώρου και δικτυακοί τόποι που αναφέρονται στην ασφάλεια των Η/Υ, ΠοινΔικ 6/2002
- ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002

CASTELLS MANUEL, The internet Galaxy, Oxford university press,2003

MAGEE JOHN, The law regulating unsolicited commercial e-mail: an international perspective, Santa Clara Computer and High Technology Law Journal

RIFKIN J. Η νέα εποχή της πρόσβασης, Αθήνα 2001

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

www.law.uoa.gr/~adimitrop

<http://europa.eu.int>

www.uth.gr

www.lib.uoa.gr

www.dsanet.gr

www.dsa.gr